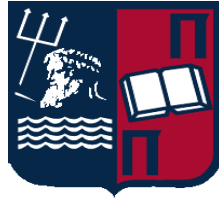

**Πανεπιστήμιο Πειραιώς-Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης
Επιχειρήσεων**

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών στη Διοίκηση
Επιχειρήσεων**

**<<Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και επιπτώσεις
στις μισθολογικές διαφορές των φύλων (gender)>>**

Επιβλέπων καθηγητής: Νικόλαος Δ. Φίλιππας

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Αφροδίτη Έμμα Σταθοπούλου

Φεβρουάριος 2023

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων : MBA» με τίτλο:

«Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και επιπτώσεις στις μισθολογικές διαφορές των φύλων (gender)»

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου»

Αφροδίτη Έμμα Σταθοπούλου

13 Φεβρουαρίου 2023

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή-Συμβολή της εργασίας

- 1.1 Εισαγωγή
- 1.2 Συμβολή της εργασίας

Κεφάλαιο 2: Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός

- 2.1 Η κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε παγκόσμιο επίπεδο
- 2.2 Σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού
- 2.3 Προσωπική χρηματοοικονομική
- 2.4 Τα στάδια της χρηματοοικονομικής ανεξαρτησίας

Κεφάλαιο 3: Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και εισοδηματική απόκλιση των δύο φύλων

- 3.1 Λόγοι μισθολογικής απόκλισης μεταξύ αντρών και γυναικών
- 3.2 Η κατάσταση του μισθολογικού χάσματος σε διεθνές επίπεδο
- 3.3 Εισοδηματική απόκλιση σε επίπεδο ΕΕ
- 3.4 Απόκλιση στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μεταξύ των δύο φύλων-παγκόσμια εικόνα
- 3.5 Επτά πράγματα που οφείλουν να γνωρίζουν οι γυναίκες σχετικά με το χρήμα

Κεφάλαιο 4: Εμπειρικά ευρήματα

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα

Βιβλιογραφία

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή-Συμβολή της εργασίας

1.1 Εισαγωγή

Η καθημερινή ζωή καθίσταται όλο και πιο δύσκολη, καθώς αυξάνονται με εκθετικό ρυθμό οι υποχρεώσεις των απλών πολιτών, και η εξασφάλιση ενός καλού βιοτικού επιπέδου μοιάζει να είναι πλέον σχεδόν απλησίαστος στόχος. Οι αλληπάλληλες κρίσεις, με πιο πρόσφατη την ενεργειακή, η οποία έχει οδηγήσει σε αύξηση του πληθωρισμού, και εκτόξευση των τιμών ακόμα και των πιο βασικών ειδών στα ύψη, έχει περιορίσει για άλλη μία φορά τις εισοδηματικές προοπτικές των πολιτών σε παγκόσμιο επίπεδο, και ακόμα περισσότερο την πιθανότητα χρηματοοικονομικής τους ανεξαρτησίας.

Παρά την καθολική φύση του φαινομένου η οποία δεν αφήνει κανένα άτομο ανεπηρέαστο, υπάρχουν κάποιες κοινωνικές ομάδες οι οποίες επιβαρύνονται ακόμα περισσότερο, δεδομένης της ήδη ευάλωτης θέσης τους, όπως οι άνθρωποι προχωρημένης ηλικίας, οι συνταξιούχοι, οι νέοι, και οι γυναίκες.

Οι γυναίκες αποτελούν μία ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς κατά κανόνα, ζουν περισσότερο χρόνια από τους άντρες, κάνουν διαλείμματα στην καριέρα τους για να ασχοληθούν με την ανατροφή των παιδιών ή/και τη φροντίδα κάποιου οικογενειακού μέλους, και καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας, δεν κατορθώνουν να οικοδομήσουν αρκετό πλούτο, με αποτέλεσμα κατά την περίοδο της συνταξιοδότησης να δυσκολεύονται οικονομικά και να μην μπορούν να ανταπεξέλθουν στις αυξανόμενες ανάγκες που προκύπτουν σε αυτό το στάδιο της ζωής τους.

Επίσης, όπως φαίνεται στην εργασία που ακολουθεί, οι γυναίκες σε παγκόσμιο επίπεδο χαρακτηρίζονται σε γενικές γραμμές από ένα χαμηλό επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, το οποίο οφείλεται στην αδυναμία τους να κατανοήσουν σε ικανοποιητικό βαθμό βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες και να τις υιοθετήσουν στην πράξη. Συν τοις άλλοις, η χρηματοοικονομική συμπεριφορά των γυναικών φαίνεται να χαρακτηρίζεται από έλλειψη αυτοπεποίθησης, η οποία οδηγεί στη μειωμένη ενασχόλησή τους με χρηματοοικονομικά θέματα, όπως η διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού, οι επενδύσεις, και η προετοιμασία για την περίοδο της συνταξιοδότησης.

Πώς μπορεί να αντιστραφεί αυτή η δυσοίωνη κατάσταση για το γυναικείο φύλο; Για άλλη μία φορά, αναδεικνύεται η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, ο οποίος φαίνεται να λειτουργεί ως ασπίδα προστασίας για το γυναικείο πληθυσμό. Η βελτίωση των χρηματοοικονομικών γνώσεων των γυναικών μπορεί να συντελέσει στην ενδυνάμωση και την καλλιέργεια της αυτοπεποίθησής τους. Ως αποτέλεσμα, δε θα επαφίονται πλέον στη βοήθεια τρίτων, αλλά θα αναλαμβάνουν οι ίδιες τον έλεγχο

της οικονομικής τους κατάστασης, και μακροπρόθεσμα της χρηματοοικονομικής τους ευημερίας.

Τα κράτη παγκοσμίως, είτε σε επίπεδο ομοσπονδιακό είτε σε επίπεδο εθνικό, έχουν προβεί στο σχεδιασμό πολιτικών και στρατηγικών, με σκοπό να δώσουν ένα τέλος στη λεγόμενη εισοδηματική απόκλιση μεταξύ των φύλων (gender pay gap), και να θέσουν σε εφαρμογή κάποιες ασφαλιστικές δικλείδες, οι οποίες θα στηρίξουν τις γυναίκες, και θα τις βοηθήσουν να διεκδικούν όλα όσα δικαιούνται κατά τη διάρκεια του εργασιακού τους βίου, χωρίς να έχουν το φόβο του αποκλεισμού και άλλων δυσμενών συνεπειών. Στις πολιτικές των κρατών περιλαμβάνονται πρωτοβουλίες χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, καθώς έχει γίνει ευρέως αποδεκτή η συμβολή του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στη μείωση της εισοδηματικής απόκλισης, και γενικότερα του έμφυλου χάσματος.

1.2 Συμβολή της εργασίας

Η συμβολή της παρούσας εργασίας είναι διπλή. Αρχικά έγινε επισκόπηση στα περιορισμένα επιστημονικά άρθρα της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με την κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των γυναικών και της έμφυλης ανισότητας σε παγκόσμιο επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, έγινε αναλυτική εξέταση 4 άρθρων από διακεκριμένα επιστημονικά περιοδικά, και πιο συγκεκριμένα, το International Journal for Infonomics, το Journal of Economic Behavior & Organization, το Research of Financial Economic and Social Studies, και το Citizenship Social and Economics Education, ενός άρθρου από τον ιστότοπο *shethepeople*, και ενός άρθρου από το περιοδικό Forbes. Στα πλαίσια αυτά έγινε ενδελεχής επισκόπηση της μοναδικής έρευνας που έχει πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα για την κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και της έμφυλης ανισότητας των γυναικών με στατιστικά δεδομένα, από τον οργανισμό Womenontop και την αθηNEA, σε συνεργασία με την qed και τη χρηματοδότηση της Παπαστράτος/PMI.

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας διενήργησα μία έρευνα σε ένα δείγμα 117 προπτυχιακών φοιτητών και φοιτητριών του Πανεπιστημίου Πειραιώς που συμμετείχαν στο μάθημα κορμού <<Ποσοτικές μέθοδοι>> προκειμένου να διερευνηθεί το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων των συμμετεχόντων. Η εν λόγω έρευνα, αν και έχει τον περιορισμό του μικρού δείγματος, οδήγησε σε πολύ ενδιαφέροντα ευρήματα σχετικά με το επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των φοιτητών και των δύο φύλων, ενώ ανέδειξε για μία ακόμη φορά τη σημασία της χρηματοοικονομικής μόρφωσης των νέων ατόμων.

Κεφάλαιο 2

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός

“Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός ορίζεται ως ο συνδυασμός συνειδητότητας, γνώσης, δεξιοτήτων, στάσεων, και συμπεριφορών, στοιχεία τα οποία είναι απαραίτητα για τη λήψη σωστών χρηματοοικονομικών αποφάσεων, με απώτερο στόχο την επίτευξη της ατομικής χρηματοοικονομικής ευημερίας” (OECD/Atkinson & Messy, 2012)¹

Με βάση τον ορισμό αυτό, ο οποίος έλαβε παγκόσμια αναγνώριση το 2012 από τους ηγέτες του G20, συμπεραίνεται ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός των ατόμων δεν αναφέρεται απλώς στο σύνολο των χρηματοοικονομικών γνώσεων ενός ατόμου, αλλά περιλαμβάνει επίσης τις αντιλήψεις και τις πεποιθήσεις του σχετικά με το χρήμα, αλλά και τη συμπεριφορά του σε ότι αφορά τη γενικότερη διαχείριση του χρήματος.

Πιο συγκεκριμένα, αφορά τη δυνατότητα του ατόμου να κατανοήσει αλλά και να χρησιμοποιήσει με ορθό τρόπο δεξιότητες και γνώσεις οι οποίες σχετίζονται με το χρηματοοικονομικό τομέα, ώστε να είναι σε θέση να αναλάβει τη διαχείριση της οικονομικής του κατάστασης καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, χωρίς να στηρίζεται στη βοήθεια τρίτων. Το πρώτο βήμα για την απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων είναι η κατανόηση και η εμπέδωση εννοιών όπως η αποταμίευση, ο οικονομικός προϋπολογισμός, η διαχρονική αξία του χρήματος, ο ανατοκισμός, το χρέος, ο λογαριασμός για έκτακτες οικονομικές ανάγκες, και άλλων πολλών συναφών εννοιών. Έχοντας ενστερνιστεί πλέον αυτές τις γνώσεις, το άτομο θα είναι σε θέση σε μεταγενέστερο στάδιο, να πραγματοποιεί επενδύσεις με άνεση και αυτοπεποίθηση, βάσει των ευρύτερων εξελίξεων που συντελούνται στην αγορά, αλλά και των εκάστοτε προσωπικών του αναγκών, με σκοπό να αυξάνει συνεχώς το επενδυτικό του χαρτοφυλάκιο και τα περιουσιακά του στοιχεία.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο, μέσω του οποίου τα άτομα μπορούν να αποφύγουν παγίδες οι οποίες ενδεχομένως να αποδειχθούν επιζήμιες σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, καθώς και ένα σημαντικό έρεισμα για την εξασφάλιση της μελλοντικής τους οικονομικής ασφάλειας. Για να γίνει κάποιος χρηματοοικονομικά εγγράμματος, θα πρέπει να υιοθετήσει συγκεκριμένες πρακτικές και συνήθειες, όπως ο έλεγχος των μηνιαίων και ετήσιων εξόδων, η σωστή διαχείριση και αποπληρωμή του χρέους, αλλά και η προετοιμασία για την περίοδο της συνταξιοδότησης.

Κάθε άνθρωπος οφείλει να θέτει χρηματοοικονομικούς στόχους σε κάθε στάδιο της ζωής του, να ενημερώνεται για τυχόν ανήθικες ή παράνομες οικονομικές πρακτικές, έτσι ώστε να μην εξαπατηθεί από τυχόν επιτήδειους, αλλά και να μπορεί να

¹ Hung, A., Yoong, J. and Brown, E. (2013). “Women and Financial Literacy: OECD/INFE Evidence, Survey and Policy Responses”, OECD

διαχειριστεί με σύνεση και ψυχραιμία τις χρηματοοικονομικές προκλήσεις τις οποίες ενδεχομένως να αντιμετωπίσει κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής του.

Οι θετικές συνέπειες του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού έχουν σωρευτική σημασία, καθώς δεν επωφελείται μόνο το ίδιο το άτομο, αλλά παρατηρούνται θετικά αποτελέσματα στη σωματική και ψυχική υγεία και των υπολοίπων μελών της οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα, επηρεάζεται η εξέλιξη της σχέσης μεταξύ των συντρόφων και η μαθησιακή πρόοδος των παιδιών, ενώ σε ευρύτερο επίπεδο, αυξάνεται η ανάπτυξη και ευημερία της κοινωνίας στην οποία δραστηριοποιούνται.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι όταν τα μέλη της κοινωνίας είναι χρηματοοικονομικά αλφάβητα, λειτουργούν καλύτερα και ως καταναλωτές/καταναλώτριες, καθώς έχουν βαθύτερη κατανόηση των χρηματοπιστωτικών αγορών και των χαρακτηριστικών των διαφορετικών χρηματοοικονομικών προϊόντων, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται το συνολικό επίπεδο του ανταγωνισμού. Μάλιστα, η διεκδίκηση όλο και πιο εξειδικευμένων προϊόντων, τα οποία καλύπτουν καλύτερα τις ανάγκες τους, οδηγούν μακροπρόθεσμα στην προαγωγή της καινοτομίας και τη βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Συν τοις άλλοις, καθώς η αύξηση του ρυθμού αποταμίευσης των χρηματοοικονομικά εγγράμματων ατόμων οδηγεί στην αύξηση των κεφαλαίων που έχουν στη διάθεσή τους, ευνοούνται τελικά οι επενδύσεις και προωθείται η ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη. Ένα επιπλέον όφελος των χρηματοοικονομικά εγγράμματων ατόμων, το οποίο αντικατοπτρίζεται και στην ευρύτερη αγορά, είναι το γεγονός ότι οι αποκτηθείσες γνώσεις τους συμβάλλουν στην αποφυγή σπασμωδικών κινήσεων ως απάντηση στη διακύμανση των αγορών, με αποτέλεσμα να διατηρείται η ευρύτερη χρηματοοικονομική ισορροπία.

2.1 Η κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε παγκόσμιο επίπεδο

Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι σε μία από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου, τις Η.Π.Α., ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός φαίνεται να σημειώνει σημαντική πτώση. Μάλιστα, σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιεί ανά χρονικά διαστήματα η Ρυθμιστική Αρχή για το Χρηματοπιστωτικό Κλάδο (FINRA)², μόλις το 34% των ερωτηθέντων κατόρθωσε να απαντήσει σωστά σε 4 εκ των 5 ερωτήσεων που τους τέθηκαν πάνω σε βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες.

Επίσης, σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησε ο ΟΟΣΑ σε διεθνές επίπεδο για τη διερεύνηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού του ενήλικου πληθυσμού³, παρατηρήθηκε ότι περίπου το 50% των ενήλικων πολιτών της ΕΕ δεν μπορούν να κατανοήσουν βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες.

² Financial Industry Regulatory Authority, Investor Education Foundation. National Financial Capability Study (2018)

³ OECD/INFE (2020). International Survey of Adult Financial Literacy, OECD Publishing

Αξίζει να σημειωθεί ότι αν και το φαινόμενο φαίνεται να είναι καθολικό, παρ'όλα αυτά η χρηματοοικονομική άγνοια φαίνεται να επηρεάζει σε δυσανάλογο βαθμό τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Πιο συγκεκριμένα, οι ομάδες οι οποίες βιώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις αρνητικές συνέπειες του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού φαίνεται να είναι οι χαμηλοί εισοδηματίες, οι άνθρωποι προχωρημένης ηλικίας, οι νέοι, και οι γυναίκες.

Το Σεπτέμβριο του 2020, στο πλαίσιο αντιμετώπισης του έντονου αυτού κοινωνικού προβλήματος, το οποίο οδηγεί στην κοινωνική ανισότητα και τον κοινωνικό αποκλεισμό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογράμμισε για μία ακόμη φορά τη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού για την εξασφάλιση της γενικότερης ευημερίας των πολιτών. Για αυτό το λόγο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο ΟΟΣΑ ξεκίνησαν μία συνεργασία, με σκοπό τη δημιουργία ενός πλαισίου ανάπτυξης χρηματοοικονομικών ικανοτήτων⁴ οι οποίες είναι απαραίτητες για τους ενήλικες στη σύγχρονη πραγματικότητα. Η έκδοση του πλαισίου πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2022, ενώ μέσα στο ίδιο έτος ξεκίνησαν επίσης οι εργασίες για τη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου για τους νέους και τα παιδιά, το οποίο αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του 2023. Ανώτατος σκοπός του συγκεκριμένου εγχειρήματος είναι ο καθορισμός των βασικών γνώσεων, δεξιοτήτων, και συμπεριφορών που θα πρέπει να υιοθετήσουν οι πολίτες προκειμένου να έχουν ευημερία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Το πλαίσιο αυτό μπορεί επίσης να λειτουργήσει ως γνώμονας για τις κυβερνήσεις, τους αρμόδιους φορείς, και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε κάθε χώρα για την ανάπτυξη των κατάλληλων εκπαιδευτικών εργαλείων και του κατάλληλο εκπαιδευτικού υλικού για τη διάχυση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στον ευρύτερο πληθυσμό.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι το 2016 ο ΟΟΣΑ είχε δημοσιεύσει μία έκθεση με τον τίτλο <<Χρηματοοικονομική εκπαίδευση στην Ευρώπη: Τάσεις και πρόσφατες εξελίξεις>>⁵, με σκοπό την παρουσίαση της κατάστασης του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού στο σύνολο της Ευρώπης, η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πάνω από το 1/3 των χωρών που εξετάζονται στην έρευνα βρίσκονται σε φάση ανάπτυξης, εφαρμογής ή αξιολόγησης εθνικής στρατηγικής για την προαγωγή της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στη χώρα τους.

Ο ΟΟΣΑ έχει επίσης αναπτύξει το Διεθνές Δίκτυο για τη Χρηματοοικονομική Εκπαίδευση (OECD/INFE), στο οποίο συμμετέχουν 110 εκπρόσωποι οικονομιών των κρατών, αλλά και η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των Τραπεζών (EBF). Χαρακτηριστική

⁴ European Union/OECD (2022). Financial competence framework for adults in the European Union

⁵ OECD (2016). Financial Education in Europe: Trends and Recent Developments, OECD Publishing, Paris

δράση του δικτύου είναι η ετήσια διοργάνωση του Global Money Week⁶ για την προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Όλες οι δράσεις που αναφέρθηκαν, καθώς και πολλές άλλες πρωτοβουλίες από τον ΟΟΣΑ, έχουν οδηγήσει στην αύξηση της ενημέρωσης και του ενδιαφέροντος για τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, και έχουν κινητοποιήσει τόσο τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής όσο και τους εκπροσώπους του χρηματοπιστωτικού κλάδου στην ανάπτυξη χρηματοοικονομικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Μία άλλη παγκόσμια πρωτοβουλία, η οποία πραγματοποιήθηκε από τον πιστοληπτικό οίκο αξιολόγησης S&P, είναι η Παγκόσμια Έρευνα για το Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό⁷, η οποία διεξήχθη σε συνεργασία με το Παγκόσμιο Κέντρο Αριστείας για το Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό (GFLEC), του οποίου ηγείται η καθηγήτρια Annamaria Lusardi από το Πανεπιστήμιο George Washington. Η συγκεκριμένη έρευνα περιλάμβανε ερωτήσεις πάνω σε βασικά γνωστικά αντικείμενα, όπως η βασική αριθμητική, ο ανατοκισμός, ο πληθωρισμός, και η διαφοροποίηση χαρτοφυλακίου, οι οποίες τέθηκαν στους πολίτες παγκοσμίως με σκοπό τη μέτρηση του επιπέδου χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού του γενικού πληθυσμού ανά χώρα. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα, ένα άτομο θεωρείται χρηματοοικονομικά αλφάριθμητο όταν έχει απαντήσει σωστά σε τρία τουλάχιστον από τα γνωστικά αντικείμενα που μόλις αναφέρθηκαν.

Αν ληφθεί υπ' όψιν το συγκεκριμένο κριτήριο, παρατηρείται ότι με βάση τις απαντήσεις που δόθηκαν, μόλις το 33% του παγκόσμιου πληθυσμού μπορεί να θεωρηθεί χρηματοοικονομικά εγγράμματο.

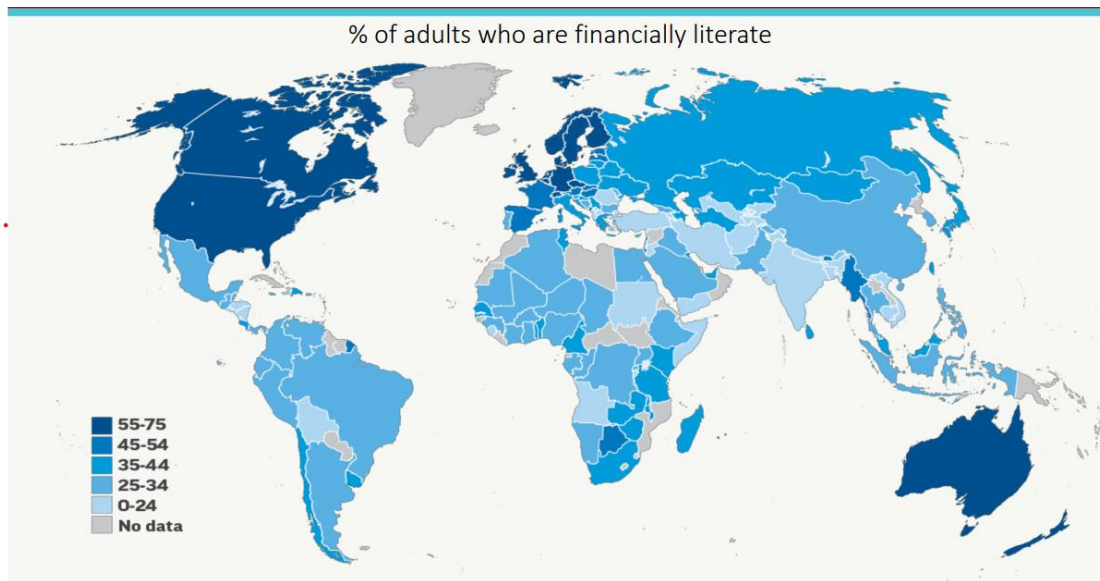
Από το συγκεκριμένο αποτέλεσμα εξάγεται το απογοητευτικό συμπέρασμα ότι παγκοσμίως, 3,5 δισεκατομμύρια πολιτών, οι οποίοι ανήκουν κατά βάση σε ανεπτυγμένες χώρες, αδυνατούν να κατανοήσουν ακόμα και θεμελιώδεις χρηματοοικονομικές έννοιες.

Εικόνα 1

Ποσοστό των ενηλίκων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως χρηματοοικονομικά εγγράμματοι

⁶ <https://globalmoneyweek.org/>

⁷ Klapper, L., Lusardi, A., van Oudheusden, P. (2015). "Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey", GFLEC

Πηγή: S&P Global FinLit Survey

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι χώρες που κατέγραψαν το υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στη συγκεκριμένη έρευνα ήταν η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Δανία, η Φινλανδία, η Γερμανία, το Ισραήλ, η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Σουηδία, και το Ηνωμένο Βασίλειο, κράτη στα οποία το ποσοστό των χρηματοοικονομικά εγγράμματων πολιτών αντιστοιχεί στο 65%.

Στην αντίθετη πλευρά του φάσματος βρίσκονται οι χώρες της Νότιας Ασίας, οι οποίες σημείωσαν το χαμηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, και στις οποίες ο αριθμός των πολιτών οι οποίοι θεωρούνται χρηματοοικονομικά εγγράμματοι αντιστοιχούν μόλις στο ένα τρίτο του πληθυσμού.

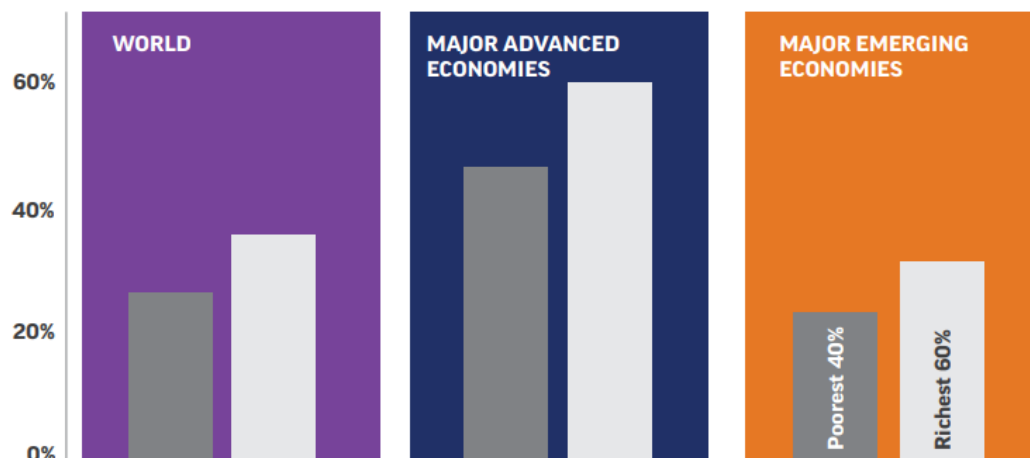
Επίσης, αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι το επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού αυξάνεται σημαντικά όσο αυξάνεται και το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των πολιτών, το οποίο έχει άμεση συσχέτιση με την απόκτηση μαθηματικών δεξιοτήτων, αλλά και την ηλικία και το εισόδημα. Σε παγκόσμιο επίπεδο, παρατηρείται ένα χάσμα ίσο με 15 ποσοστιαίες μονάδες, το οποίο διαχωρίζει τους ενήλικες ανάλογα με τη βαθμίδα της εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει, την πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια ή την τριτοβάθμια. Πιο συγκεκριμένα, σε πολλές από τις ισχυρές και προχωρημένες οικονομίες, το 52% των πολιτών που έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (9-15 έτη σχολικής φοίτησης), θεωρούνται ως χρηματοοικονομικά εγγράμματοι. Μεταξύ των ενηλίκων που έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (8 χρόνια σχολικής φοίτησης), το αντίστοιχο ποσοστό αντιστοιχεί στο 31%. Παρόμοιος διαχωρισμός μπορεί να παρατηρηθεί μεταξύ των ενηλίκων που έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση αντίστοιχα. Αναλυτικότερα, μεταξύ των ατόμων που έχουν συμπληρώσει 15 χρόνια συνολικής φοίτησης στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, το ποσοστό των χρηματοοικονομικά αλφάριθμων ατόμων αγγίζει το 73%.

Παρόμοια χάσματα όσον αφορά το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητικό παρατηρούνται και στις μεγάλες αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Γράφημα 1

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αυξάνεται κατά αντιστοιχία με το εισόδημα

(% OF ADULTS WHO ARE FINANCIALLY LITERATE)

Πηγή: S & P Global FinLit Survey

Όσον αφορά την περιοχή της Ευρώπης, παρατηρείται έντονη απόκλιση μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι το ποσοστό των πολιτών οι οποίοι θεωρούνται χρηματοοικονομικά αλφάριθμητοι αντιστοιχεί στο 52%, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό χρηματοοικονομικά αλφάριθμων πολιτών καταγράφεται στις χώρες της βόρειας Ευρώπης. Ανάμεσα στις χώρες της βόρειας Ευρώπης με το μεγαλύτερο ποσοστό χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού συγκαταλέγονται η Δανία, η Γερμανία, η Ολλανδία, και η Σουηδία, στις οποίες τουλάχιστον το 65% των πολιτών μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρηματοοικονομικά εγγράμματοι. Τα αποτελέσματα είναι πολύ λιγότερο ικανοποιητικά στην περίπτωση των χωρών της νότιας Ευρώπης. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα και την Ισπανία τα ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού αγγίζουν μόλις το 45% και το 49% αντίστοιχα, ενώ χαμηλά ποσοστά καταγράφονται τόσο στην Ιταλία όσο και στην Πορτογαλία. Χαμηλό ποσοστό χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού φαίνεται να εμφανίζουν επίσης οι χώρες οι οποίες έγιναν κράτη-μέλη της ΕΕ από το 2004 και έπειτα. Ενδεικτικά, παρατηρείται ότι το ποσοστό των χρηματοοικονομικά εγγράμματων πολιτών στην Κύπρο και τη Βουλγαρία ανέρχεται στο 35%, ενώ η Ρουμανία αγγίζει μόλις το ποσοστό του 22%, διατηρώντας τη χαμηλότερη θέση στην ΕΕ όσον αφορά το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό.

Επίσης, παρατηρείται ότι υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό των Ευρωπαίων πολιτών, αλλά και στο ρυθμό ανάπτυξης χρηματοοικονομικών στρατηγικών ανά χώρα. Πιο συγκεκριμένα, ενώ κάποιες χώρες έχουν πραγματοποιήσει σημαντικά άλματα σε ότι αφορά την ανάπτυξη εθνικής στρατηγικής για το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, άλλα κράτη φαίνεται να έχουν σημειώσει δειλά τα πρώτα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Επίσης, κάθε χώρα έχει επιλέξει να εστιαστεί σε διαφορετική κοινωνική ομάδα, με άλλα κράτη να δίνουν έμφαση πρωτίστους στους νέους ανθρώπους και άλλα να δίνουν προτεραιότητα στους πολίτες προχωρημένης ηλικίας, αλλά και σε άλλες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Τέλος, σε κάποιες χώρες παρατηρείται ευρεία συνεργασία μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου κλάδου για τη δημιουργία πρωτοβουλιών όσον αφορά το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, ενώ σε άλλες παρατηρείται παράλληλη κινητικότητα σε δημόσιο και σε ιδιωτικό επίπεδο.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα της έρευνας διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών του πλανήτη (Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, και ΗΠΑ), με την Ιταλία να βρίσκεται στο 37% και τον Καναδά στο 68%, ενώ κατά μέσο όρο, το ποσοστό των πολιτών που θεωρούνται χρηματοοικονομικά αλφαριθμητικοί αγγίζει το 55%.

Τα αποτελέσματα στις αναπτυσσόμενες οικονομίες (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα, και Νότια Αφρική), όπου, κατά μέσο όρο, το 28% του πληθυσμού μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρηματοοικονομικά εγγράμματο, εμφανίζουν επίσης αρκετά έντονες διαφοροποιήσεις, με την Ινδία να αγγίζει μόλις το 24% και τη Νότια Αμερική το 42%.

2.2 Σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού

Σε κάθε στάδιο και σε κάθε εκδήλωση της ανθρώπινης ζωής, αναδεικνύεται όλο και περισσότερο η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού για τους πολίτες όλων των χωρών, ανεξαρτήτως της ηλικίας και της οικονομικής τους κατάστασης. Καθώς η ζωή των ανθρώπων καθίσταται όλο και πιο απαιτητική και οι αλληπάληλες οικονομικές κρίσεις απαιτούν μεγαλύτερη εγρήγορση και χρηματοοικονομική ανθεκτικότητα, τα άτομα οφείλουν, τόσο για τη διαφύλαξη όσων έχουν κατακτήσει, αλλά και για την εξασφάλιση του μέλλοντος, του δικού τους και της οικογένειάς τους, να έχουν εφοπλιστεί με τα κατάλληλα χρηματοοικονομικά εφόδια, τα οποία ως πυξίδα θα τους καθοδηγήσουν ώστε να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες και αναπάντεχες καταστάσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο οικονομικός προγραμματισμός για την περίοδο της συνταξιοδότησης. Στο παρελθόν, πολλοί εργαζόμενοι στηρίζονταν στα συνταξιοδοτικά προγράμματα τα οποία παρέχονταν από τις επιχειρήσεις ή τις κυβερνήσεις και στα οποία οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες συνεισέφεραν χρηματικά ποσά σταδιακά κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού βίου των εργαζομένων. Ως αποτέλεσμα, οι τελευταίοι ένιωθαν μεγαλύτερη ασφάλεια και δεν επωμίζονταν εξ

ολοκλήρου το βάρος και το άγχος της συνεχούς αποταμίευσης και πρόβλεψης για την περίοδο της συνταξιοδότησης. Πλέον, η λήψη σύνταξης τείνει να αποτελέσει σταδιακά φαινόμενο του παρελθόντος, με τους εργαζόμενους να αναλαμβάνουν οι ίδιοι την ευθύνη για τη συμμετοχή σε συνταξιοδοτικά προγράμματα και την επιλογή των ορθών επενδυτικών επιλογών, προκειμένου να εξασφαλίσουν τους απαραίτητους πόρους για ένα αξιοπρεπές τουλάχιστον, βιοτικό επίπεδο κατά την περίοδο της συνταξιοδότησης.

Μία ακόμα παράμετρος η οποία πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν για να γίνει κατανοητή η αυξανόμενη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, είναι η αύξηση του προσδόκιμου ζωής των πολιτών, η οποία δυσχεραίνει μία ήδη δύσκολη κατάσταση. Ως επί το πλείστον, οι διαθέσιμες επιλογές για ασφαλιστική και ιατροφαρμακευτική κάλυψη γίνονται όλο και πιο περίπλοκες, με αποτέλεσμα να χρειάζονται αρκετά εξειδικευμένες γνώσεις, αλλά και αρκετός χρόνος, ώστε να μπορέσει κάποιος να λάβει τη σωστή απόφαση τόσο για τον ίδιο όσο και για την οικογένειά του.

Εξίσου δύσκολη έχει γίνει και η επιλογή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, καθώς έχει αυξηθεί εκθετικά και σε αυτή την περίπτωση, τόσο ο αριθμός των διαθέσιμων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και προϊόντων, όσο και ο αριθμός των τραπεζών, εταιρειών παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, αλλά και πλήθους άλλων φορέων, οι οποίοι συναγωνίζονται συνεχώς για την προσέλκυση του ενδιαφέροντος των καταναλωτών. Είναι φανερό ότι σε μία κοινωνία η οποία μαστίζεται από όλο και περισσότερα προβλήματα και η οποία μεταφέρει συνεχώς την ευθύνη για τον οικονομικό προγραμματισμό από τις κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις στα ίδια τα άτομα, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι η μόνη διέξοδος για τη λήψη ενημερωμένων αποφάσεων, οι οποίες θα βοηθήσουν το άτομο να αποφύγει το χρέος, αλλά και να οικοδομήσει ένα οικονομικά βιώσιμο μέλλον για την περίοδο της συνταξιοδότησης.

2.3 Προσωπική χρηματοοικονομική

Στο χρηματοπιστωτικό κλάδο, υπάρχει ένας τομέας ο οποίος εστιάζεται στη χρηματοοικονομική ενημέρωση και ανεξαρτοποίηση του ατόμου και ονομάζεται προσωπική χρηματοοικονομική. Ο συγκεκριμένος τομέας έχει ως στόχο να προσφέρει στο άτομο τα κατάλληλα εφόδια, ώστε να μπορέσει εν τέλει να εκπληρώσει τους χρηματοοικονομικούς του στόχους. Οι στόχοι αυτοί συνήθως είναι διαφορετικοί για τον καθένα και αντανακλούν τις επιθυμίες και τις φιλοδοξίες του ατόμου για το μέλλον. Παραδείγματα χρηματοοικονομικών στόχων είναι η αγορά ενός σπιτιού, η οικονομική συνδρομή μελών της οικογένειας τα οποία βρίσκονται σε ανάγκη, η αποταμίευση για τις σπουδές των παιδιών, ή η εξασφάλιση ενός άνετου βιοτικού επιπέδου κατά τη διάρκεια της συνταξιοδότησης. Όποιος και αν είναι ο προσωπικός στόχος του κάθε ανθρώπου για το μέλλον, θα πρέπει να προηγηθεί ο κατάλληλος οικονομικός προγραμματισμός προκειμένου ο στόχος να καταστεί εφικτός στην πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, η ενασχόληση με τον τομέα της

προσωπικής χρηματοοικονομικής είναι απαραίτητη για κάθε άτομο, και περιλαμβάνει πολλές έννοιες και πρακτικές, οι οποίες θα πρέπει να είναι οικείες σε κάθε άτομο που επιθυμεί να εξασφαλίσει τη χρηματοοικονομική του ανεξαρτησία και να εκπληρώσει τους στόχους του.

Βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες

Στη συνέχεια, θα γίνει αναλυτικότερη εξήγηση κάποιων εννοιών και πρακτικών, τις οποίες οφείλουν να κατανοούν και να υιοθετούν τα άτομα τα οποία επιθυμούν να χαρακτηρίζονται ως χρηματοοικονομικά εγγράμματα.

Κατ' αρχάς, η βάση της χρηματοοικονομικής γνώσης, η οποία πρέπει να αποτελεί και το πρώτο βήμα του ατόμου στο ταξίδι του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, είναι η κατανόηση του χρήματος και των λειτουργιών του. Όσο αυτονόητη και αν θεωρείται η εξοικείωση και η πλήρης κατανόηση των χαρακτηριστικών και των λειτουργιών του χρήματος, αποτελεί παρ'όλα αυτά βασική προϋπόθεση για τη μετέπειτα κατανόηση θεμελιωδών χρηματοοικονομικών εννοιών. Στη συνέχεια, είναι σημαντικό να γίνει κατανοητή η έννοια του εισοδήματος και του τρόπου λειτουργίας του, αλλά και της σημασίας της σύγκρισης τιμών προϊόντων και υπηρεσιών. Η εξάσκηση της ικανότητας αυτής οδηγεί στην πραγματοποίηση έξυπνων αγορών η οποία με τη σειρά της συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομικής ανθεκτικότητας του ατόμου.

Ένας από τους βασικούς πυλώνες της προσωπικής χρηματοοικονομικής είναι η κατανόηση των γενικών λειτουργιών του τραπεζικού συστήματος και των τραπεζικών προϊόντων, καθώς η χρήση τους είναι συνυφασμένη πλέον με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Ως εκ τούτου, η άγνοια σε αυτό τον τομέα συνεπάγεται την αδυναμία εκπλήρωσης βασικών καθημερινών λειτουργιών, όπως η πραγματοποίηση απλών χρηματοοικονομικών συναλλαγών. Για αυτό το λόγο, κάθε άτομο οφείλει να κατανοεί πλήρως την έννοια του τραπεζικού λογαριασμού αλλά και των διαφορετικών ειδών λογαριασμών που διατίθενται από τις τράπεζες. Το επόμενο βήμα είναι το άνοιγμα ενός λογαριασμού σε κάποια τράπεζα, αν δεν υπάρχει ήδη κάποιος ανοιχτός λογαριασμός, αλλά και η ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η διατήρηση ενός τραπεζικού λογαριασμού. Κάνοντας χρήση του συγκεκριμένου τραπεζικού προϊόντος, το άτομο έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει πλήθος συναλλαγών για την κάλυψη των υποχρεώσεών του. Για παράδειγμα, μπορεί να εκδώσει και να χρησιμοποιήσει χρεωστική ή πιστωτική κάρτα, να χρησιμοποιήσει πλήθος διαδικτυακών εφαρμογών πληρωμής, να πραγματοποιήσει συναλλαγές σε ένα ATM, ή να κερδίσει τόκο στα χρήματά του.

Σε αυτό το σημείο, είναι σημαντικό να τονιστεί η σημασία κατανόησης του τρόπου λειτουργίας των τραπεζικών καρτών, και ιδιαίτερα, των πιστωτικών καρτών, οι οποίες κρύβουν τους περισσότερους κινδύνους για άτομα που δεν είναι χρηματοοικονομικά εγγράμματα. Οι τραπεζικές κάρτες ναι με διευκολύνουν τις αγορές των καταναλωτών σε περίπτωση που δεν έχουν αρκετά η καθόλου μετρητά μαζί τους, δεν πρέπει όμως

να λησμονείται το γεγονός ότι αποτελούν χρήματα που έχει δανειστεί ο καταναλωτής από την τράπεζα. Αν στο τέλος του μήνα δεν εξοφληθεί το οφειλόμενο ποσό, ο πελάτης χρεώνεται με υπέρογκους τόκους. Ως εκ τούτου, συνεπάγεται ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συμβάλλει στην αποφυγή παρόμοιων παγίδων, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν στην υπερχρέωση, η οποία με τη σειρά της θα θέσει σε κίνδυνο το μέλλον του ατόμου.

Ως επί το πλείστον, είναι υψίστης σημασίας τα χρηματοοικονομικά εγγράμματα άτομα να κατανοούν τη σημασία της σωστής χρήσης της πιστωτικής κάρτας, η οποία μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση του προφίλ ενός χρηματοπιστωτικά υπεύθυνου πελάτη, γεγονός το οποίο λαμβάνουν σοβαρά υπόψη οι τράπεζες πριν τη χορήγηση δανείων. Πιο συγκεκριμένα, η αποφυγή συσσώρευσης πολλών χρεών, πέρα από τα ευνόητα οφέλη, διευκολύνει επίσης τον πελάτη να λάβει ένα στεγαστικό ή επιχειρηματικό δάνειο, με ευνοϊκούς πολλές φορές όρους. Για άλλη μία φορά γίνεται κατανοητό ότι η απουσία των κατάλληλων γνώσεων προσωπικής χρηματοοικονομικής, μπορεί να οδηγήσει στον εγκλωβισμό του ατόμου στα χρέη, εξέλιξη η οποία θα επηρεάσει αρνητικά την οικοδόμηση πλούτου και τη μακροπρόθεσμη χρηματοοικονομική του ευημερία.

Άλλη έννοια την οποία οφείλει να κατανοεί και να υιοθετεί στην πράξη ένα χρηματοοικονομικά εγγράμματο άτομο είναι το ταμείο έκτακτης ανάγκης. Αναλυτικότερα, κάθε άνθρωπος, είτε είναι εργένης είτε είναι γονέας, θα πρέπει να μεριμνά για την αποταμίευση ενός χρηματικού ποσού σε μηνιαίο επίπεδο, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί μόνο σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, όπως για παράδειγμα σε περίπτωση απώλειας της εργασίας, ξαφνικής ανάγκης νοσηλείας, ή επισκευής του αυτοκινήτου ή του σπιτιού. Τα χρήματα αυτά λειτουργούν ουσιαστικά σαν ένα δίκτυ ασφαλείας για αναπάντεχα γεγονότα, και είναι σημαντικό να φυλάσσονται σε ξεχωριστό λογαριασμό από αυτόν που καλύπτει τα καθημερινά έξοδα. Ιδανικά, θα πρέπει να καλύπτει καθημερινά έξοδα για ένα χρονικό διάστημα τριών έως έξι μηνών.

Στενά συνυφασμένα με το ταμείο έκτακτης ανάγκης είναι η έννοια του προϋπολογισμού. Στην πραγματικότητα, η κατάρτιση ενός προϋπολογισμού παρέχει τη δυνατότητα στο άτομο να έχει πλήρη επίγνωση της οικονομικής του κατάστασης, και να ελέγχει αντίστοιχα το ακριβές ποσό που προορίζεται για την κάλυψη των καθημερινών εξόδων, το ποσό που φυλάσσεται για αποταμίευση, και το ποσό το οποίο είναι διαθέσιμο για επενδύσεις. Ο οικονομικός προϋπολογισμός είναι η βάση της χρηματοοικονομικής υγείας και της αποφυγής του χρηματοοικονομικού άγχους, καθώς το άτομο έχει πλήρη εικόνα των οικονομικών του. Εφόσον έχουν υπολογιστεί τα έξοδα έναντι των εσόδων, στη συνέχεια μπορούν να τεθούν οι βραχυπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι χρηματοοικονομικοί στόχοι. Είναι σημαντικό, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, να ελέγχεται η δυνατότητα περαιτέρω μείωσης των εξόδων και αύξησης της αποταμίευσης.

Τέλος, τα χρηματοοικονομικά εγγράμματα άτομα, όπως ήδη αναφέρθηκε, έχουν βασικές γνώσεις πάνω στις επενδύσεις, τις οποίες ωστόσο μπορούν να εμπλουτίζουν

καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, ώστε να μπορούν να διαχειριστούν ορθά το επενδυτικό τους χαρτοφυλάκιο και να αποκομίζουν όσο το δυνατόν περισσότερα οφέλη. Ωστόσο, είναι σημαντικό να κατανοεί κανείς τόσο τις εναλλακτικές επιλογές που έχει στη διάθεσή του και πώς αυτές ανταποκρίνονται στις εκάστοτε ανάγκες και τους μακροπρόθεσμους στόχους του, τα οφέλη και τους κινδύνους που κρύβει κάθε επενδυτική επιλογή, αλλά και τη σημασία της διαφοροποίησης του χαρτοφυλακίου. Επίσης, θα πρέπει να ενημερωθεί για τις δυνατότητες και τους κινδύνους του χρηματιστηρίου, τη σημασία της ισοτιμίας, αλλά και τα βασικά χαρακτηριστικά των διαφόρων εμπορευμάτων που συναλλάσσονται σε καθημερινή βάση στις χρηματοοικονομικές αγορές παγκοσμίως.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να καταστεί ξεκάθαρο ότι για να θεωρηθεί κάποιος χρηματοοικονομικά εγγράμματος, δεν είναι απαραίτητο να διαθέτει εξειδικευμένες χρηματοοικονομικές γνώσεις. Επίσης, ακόμα και αν κάποιος είναι χρηματοοικονομικά αλφάβητος, είναι προτιμότερο να συμβουλευτεί κάποιον ειδικό του χρηματοπιστωτικού κλάδου ώστε να τον καθοδηγήσει και να το βοηθήσει να αποφύγει τυχόν επιζήμιες κινήσεις. Ωστόσο, και σε αυτή την περίπτωση ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αποτελεί πυξίδα στην επιλογή του κατάλληλου επαγγελματία, ο οποίος θα προσφέρει τις κατάλληλες συμβουλές για την οικοδόμηση και διατήρηση πλούτου, και θα παρέχει τη σωστή καθοδήγηση για τη σύναψη επωφελών χρηματοπιστωτικών συμβάσεων. Ακόμα, είναι σημαντικό να μην επαφίεται το άτομο στη βοήθεια τρίτων ατόμων εξ ολοκλήρου, αλλά να φροντίζει να ενημερώνεται σε καθημερινή βάση για τις εξελίξεις στην εγχώρια και παγκόσμια οικονομία, και να κατανοεί τους βασικούς παράγοντες που συμβάλλουν στη μεταβλητότητα της αγοράς.

2.4 Τα στάδια της χρηματοοικονομικής ανεξαρτησίας

Εφόσον το άτομο μπορέσει να αποκτήσει τις απαραίτητες χρηματοοικονομικές γνώσεις ώστε να θεωρηθεί χρηματοοικονομικά εγγράμματος, μπορεί στη συνέχεια να ακολουθήσει κάποια βήματα σε διαφορετικά στάδια της ζωής του για να φτάσει τελικά το ανώτατο επίπεδο χρηματοοικονομικής ευημερίας, τη χρηματοοικονομική ανεξαρτησία. Σύμφωνα με τον JD Roth, (J.D. Roth, 2018), μπλόγκερ και ειδικό σε θέματα προσωπικής χρηματοοικονομικής, η χρηματοοικονομική ανεξαρτησία επέρχεται όταν έχουμε αποταμιεύσει αρκετά χρήματα ώστε να μπορούμε να υποστηρίξουμε την αξιοπρεπή διαβίωσή μας, χωρίς να χρειάζεται να εργαστούμε πλέον καθόλου. (N. Φίλιππας, 2019)

Τα βήματα τα οποία απαιτούνται για την κατάκτηση της χρηματοοικονομικής ανεξαρτησίας είναι τα εξής:

- 1) **Φερεγγυότητα:** Σε αυτό το στάδιο θα πρέπει να αποφύγουμε να αναλάβουμε υπέρογκα δάνεια τα οποία θα αδυνατούμε να αποπληρώσουμε στο μέλλον. Με αυτό τον τρόπο, δε θα ζημιωθεί η πιστοληπτική μας ικανότητα και

μακροπρόθεσμα, το οικονομικό μας μέλλον. Το χρέος μας μπορεί ωστόσο να περιοριστεί σε μικρά δάνεια, τα οποία έχουμε τη δυνατότητα να καλύψουμε.

- 2) **Χρηματοοικονομική σταθερότητα:** Κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου, θα πρέπει να περιορίσουμε όσο το δυνατόν τα μικρά χρέη τα οποία έχουμε αναλάβει, ώστε να αυξήσουμε το βαθμό πιστοληπτικής μας ικανότητας.
- 3) **Αυτονομία:** Στο στάδιο αυτό, θα πρέπει να ξεκινήσουμε να επενδύουμε με σύνεση και να αποταμιεύουμε τα χρήματά μας, ώστε να φτάσουμε στο σημείο όπου θα μπορούμε να επιλέγουμε το είδος εργασίας μας αλλά και τους συνεργάτες μας.
- 4) **Ασφάλεια:** Οι επενδύσεις μας έχουν αρχίσει και αποφέρουν κέρδη, τα οποία μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να καλύψουμε τα καθημερινά μας έξοδα, γεγονός το οποίο μας προσφέρει μεγαλύτερη ασφάλεια.
- 5) **Ανεξαρτησία:** Οι επενδύσεις μας έχουν αποφέρει πλέον σημαντικά κεφάλαια, ώστε να μπορούμε να πάψουμε να εργαζόμαστε για να έχουμε ένα συγκεκριμένο επίπεδο διαβίωσης και να εστιαστούμε σε όσα σημαντικά μπορεί να μας προσφέρει η ζωή.
- 6) **Αφθονία:** Υπάρχει και ένα έκτο στάδιο, το οποίο ακολουθεί τη χρηματοοικονομική ανεξαρτησία, αυτό της αφθονίας, στο οποίο οι επενδύσεις πλέον καλύπτουν όχι μόνο τα καθημερινά μας έξοδα, αλλά μας προσφέρουν τη δυνατότητα να ικανοποιήσουμε επιπλέον επιθυμίες τις οποίες ονειρευόμαστε και αδυνατούσαμε να καλύψουμε στο παρελθόν.

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο, καθίσταται φανερό ότι ο τελικός σκοπός του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, είναι η ευημερία του ατόμου. Ωστόσο, είναι ανησυχητικό το γεγονός ότι σε παγκόσμιο επίπεδο μόλις 1 στους 3 ενήλικες είναι σε θέση να κατανοήσει βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη πιθανότητα αποκλεισμού μεγάλης μερίδας των πολιτών λόγω των ραγδαίων αλλαγών που λαμβάνουν χώρα στο χρηματοπιστωτικό σκηνικό. Οι κυβερνήσεις προσπαθούν να ενισχύσουν την οικονομική ένταξη όλο και μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού, με την προσαρμογή των προαπαιτούμενων όρων για το άνοιγμα ενός λογαριασμού αλλά και τη διευκόλυνση πρόσβασης σε πλήθος άλλων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Αν δεν προηγηθεί όμως η επένδυση στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, ώστε να αποκτήσουν όσο το δυνατόν περισσότεροι πολίτες τις απαραίτητες δεξιότητες για την κατανόηση των περίπλοκων χρηματοπιστωτικών προϊόντων τα οποία διατίθενται πλέον στην αγορά, το αναπόφευκτο αποτέλεσμα θα είναι η υπερχρέωση και η

αδυναμία κάλυψης των πληρωμών τους. Οι πολίτες που θα πληγούν σε μεγαλύτερο βαθμό θα είναι όσοι ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.

Ως εκ τούτου, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής οφείλουν να παρέχουν στους πιο αδύναμους καταναλωτές ασφαλιστικές δικλείδες, προκειμένου να μην πέσουν θύματα απάτης. Σύμφωνα με τα ευρήματα μίας έρευνας που πραγματοποιήθηκε από ερευνητική ομάδα της Παγκόσμιας Τράπεζας, προέκυψε ότι προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, τα οποία εστιάζονται στην ανάπτυξη συγκεκριμένων συμπεριφορών σε στοχευμένες κοινωνικές ομάδες, οδηγούν μακροπρόθεσμα στη λήψη πιο ενημερωμένων χρηματοοικονομικών αποφάσεων (Miller et al., 2014). Άλλο ενδιαφέρον εύρημα το οποίο προέκυψε από έρευνα για το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό είναι ότι οι χρηματοοικονομικά εγγράμματοι ενήλικες έχουν μειωμένες πιθανότητες μη αποπληρωμής των δανείων τους, ενώ εμφανίζουν επίσης και μεγαλύτερες πιθανότητες αποταμίευσης για την περίοδο της συνταξιοδότησης (Lusardi & Mitchell, 2014). Ως εκ τούτου, αναδεικνύεται η σημασία της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης για ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως είναι τα άτομα που πλησιάζουν τη συνταξιοδότηση, οι χαμηλοί εισοδηματίες, και οι γυναίκες.

Κεφάλαιο 3

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και εισοδηματική απόκλιση των φύλων

Ορισμός μισθολογικής απόκλισης

Η μισθολογική απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων (gender pay gap) ορίζεται ως η διαφορά μεταξύ των μέσων ακαθάριστων, ωριαίων εισοδημάτων μεταξύ των εργαζόμενων αντρών και γυναικών. Στους υπολογισμούς συμπεριλαμβάνονται μόνο εταιρείες με τουλάχιστον δέκα ή περισσότερους εργαζόμενους. (Το χάσμα αμοιβών μεταξύ των δύο φύλων στην ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί, 2020).

3.1 Λόγοι μισθολογικής απόκλισης μεταξύ αντρών και γυναικών

Ως όρος, η μισθολογική απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα εννοιών, πέρα από τη μισθολογική διάκριση καθαυτή. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό ανισοτήτων που βιώνουν σε καθημερινό επίπεδο οι γυναίκες, όσον αφορά την εργασία, την επαγγελματική τους ανέλιξη, και τη λήψη ανταμοιβών για την αναγνώριση της εργασίας τους.

Δυσανάλογη εκπροσώπηση σε χαμηλά αμειβόμενους κλάδους: Η μισθολογική απόκλιση των φύλων σχετίζεται με τη δυσανάλογη εκπροσώπηση του γυναικείου

φύλου σε τομείς με σχετικά χαμηλές αμοιβές, όπως ο τομέας της εκπαίδευσης, ο τομέας της υγείας, και ο τομέας των πωλήσεων. Αποτελεί σύνηθες φαινόμενο να μην αποδίδεται η ίδια χρηματική αξία σε επαγγέλματα στα οποία απασχολούνται κατά πλειοψηφικό ποσοστό οι γυναίκες.

Μερική απασχόληση: Οι γυναίκες κατά κανόνα εργάζονται περισσότερες ώρες σε σχέση με τους άντρες, καθώς αναλαμβάνουν τη φροντίδα των παιδιών και την κάλυψη των καθημερινών αναγκών του νοικοκυριού, γεγονός το οποίο περιορίζει τις δυνατότητές τους για πλήρη απασχόληση. Ως εκ τούτου, τις περισσότερες φορές αναζητούν θέσεις μερικής απασχόλησης, οι οποίες μπορούν να συνδυαστούν πολύ πιο εύκολα με τις υποχρεώσεις της οικογενειακής ζωής.

Διαλείμματα λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων: Κατά κανόνα, οι γυναίκες κάνουν διαλείμματα στην καριέρα τους προκειμένου να ασχοληθούν με την ανατροφή των παιδιών ή τη φροντίδα κάποιου μέλους της οικογένειας, γεγονός το οποίο αποτελεί τροχοπέδη για την ταχεία επαγγελματική τους ανέλιξη και μειώνει τις εισοδηματικές τους προοπτικές.

Περιορισμένος αριθμός γυναικών σε διοικητικές και ηγετικές θέσεις: Παρατηρείται το φαινόμενο μειωμένου αριθμού γυναικών σε ανώτερες διοικητικές και ηγετικές θέσεις, αλλά και της μειωμένης αμοιβής όσων γυναικών κατορθώνουν να ανεληχθούν στην ιεραρχία.

Όπως είναι κατανοητό, ο συνδυασμός των παραπάνω παραγόντων επιτείνει το μισθολογικό χάσμα μεταξύ αντρών και γυναικών, καθυστερεί τη συνολική πρόοδο των γυναικών, και μακροπρόθεσμα, τη χρηματοοικονομική τους ανεξαρτησία.

3.2 Η κατάσταση του μισθολογικού χάσματος σε διεθνές επίπεδο

Αν και έχει παρατηρηθεί μία γενικότερη βελτίωση όσον αφορά το θέμα της μισθολογικής απόκλισης μεταξύ αντρών και γυναικών, υπάρχει ακόμα πολύ έδαφος το οποίο πρέπει να καλυφθεί προκειμένου να υπάρξει πλήρης ισότητα μεταξύ των δύο φύλων στις μισθολογικές απολαβές και τις εισοδηματικές προοπτικές εν γένει. Σε παγκόσμιο επίπεδο, παρατηρούνται αρκετά έντονες διαφορές μεταξύ των μεμονωμένων χωρών όσον αφορά την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην αντιμετώπιση του συγκεκριμένου θέματος.

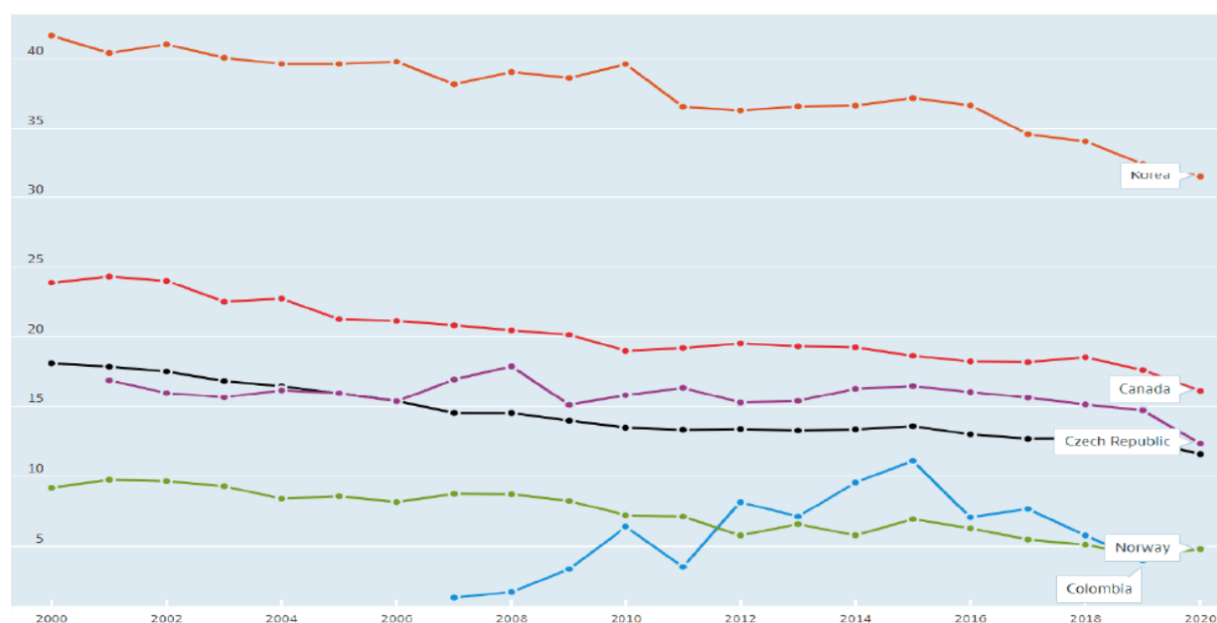
Πιο συγκεκριμένα, στις χώρες του ΟΟΣΑ, μεταξύ του 2000 και του 2021, παρατηρήθηκε μία πτωτική τάση, από το 18,1% στο 12,0%. Η τάση αυτή χαρακτηρίζει την πλειοψηφία των χωρών, ωστόσο κάθε χώρα παρουσιάζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Για παράδειγμα, το 2000 στην Κορέα, τον Καναδά, την Τσεχική Δημοκρατία, και τη Νορβηγία, τα ποσοστά που κατέγραφαν οι συγκεκριμένες χώρες όσον αφορά το μισθολογικό χάσμα ήταν αντίστοιχα 41,7%, 23,9%, 16,9%, και 9,2% (τα δεδομένα για την Τσεχική Δημοκρατία είναι από το 2001). 21 χρόνια μετά, το 2021, τα αντίστοιχα ποσοστά έπεσαν στο 31,1% για την Κορέα, 16,7% για τον Καναδά, 11,5% για την Τσεχική Δημοκρατία, και 4,6% για τη Νορβηγία. Επίσης, αξίζει να

σημειωθεί ότι στην περίπτωση της Κολομβίας το μισθολογικό χάσμα διευρύνθηκε μετά το 2007, ενώ μειώθηκε πάλι το 2015 μετά την κορύφωσή του. Το 2019, τελευταία χρονιά από την οποία υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα, η Κολομβία βρισκόταν στο 4%. (OECD, 2022)

Σε επίπεδο χωρών ΟΟΣΑ, με βάση τα δεδομένα τα οποία είναι διαθέσιμα για κάθε χώρα, τα μεγαλύτερα ποσοστά όσον αφορά το μισθολογικό χάσμα φαίνεται να εμφανίζουν, εκτός από την Κορέα (2021), το Ισραήλ (2019), η Ιαπωνία (2021), η Λετονία (2019), η Εσθονία (2020), και οι ΗΠΑ (2021), με ποσοστά 31,1%, 24,3%, 22,1%, 19,8%, 19,6% και 16,9% αντίστοιχα. (OECD, 2023)

Γράφημα 2

Έμφυλο μισθολογικό χάσμα (2000-2021)

Πηγή: “Earnings: Gross earnings: decile ratios”, OECD Employment and Labour Market Statistics (database)

3.3 Εισοδηματική απόκλιση σε επίπεδο ΕΕ

Αν και η αρχή <<της ίσης αμοιβής για ίσες ώρες απασχόλησης>> κατοχυρώθηκε στη Συνθήκη της Ρώμης το 1957 (Article 157 - ex Article 141 TEC), η εισοδηματική απόκλιση μεταξύ αντρών και γυναικών φαίνεται να απασχολεί ακόμα τα κράτη-μέλη, παρά την πρόοδο που έχει καταγραφεί μέχρι στιγμής σε σχέση με αυτό το μείζον θέμα.

Μεταξύ των χωρών της ΕΕ, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα τα οποία καταγράφηκαν το 2020 (Eurostat 2022), παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στο ποσοστό του μισθολογικού χάσματος, με τις χώρες που σημειώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό να είναι η Λετονία, η Εσθονία, η Αυστρία, η Γερμανία και η Ουγγαρία, με ποσοστά ίσα με 22,3%, 21,1%, 18,9%, 18,3% και 17,2% αντίστοιχα.

Τα χαμηλότερα ποσοστά σημειώνονται στο Λουξεμβούργο, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία, την Ιταλία, και την Πολωνία, με ποσοστά 0,7%, 2,4%, 3,1%, 4,2%, και 4,5% αντίστοιχα.

Εικόνα 2

Έμφυλο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των χωρών της ΕΕ

Πόσο ίσοι είμαστε;

Μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων ανά χώρα της ΕΕ*

[διαφορά μεταξύ των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών ανδρών και γυναικών εργαζομένων, ως ποσοστό επί τοις % των ακαθάριστων αποδοχών των ανδρών **]

ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	0,7
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	2,4
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	3,1
ΙΤΑΛΙΑ	4,2
ΠΟΛΩΝΙΑ	4,5
ΒΕΛΓΙΟ	5,3
ΚΥΠΡΟΣ	9,0
ΙΣΠΑΝΙΑ	9,4
ΜΑΛΤΑ	10,0
ΕΛΛΑΔΑ*	10,4
ΚΡΟΑΤΙΑ	11,2
ΣΟΥΗΔΙΑ	11,2
ΙΡΛΑΝΔΙΑ*	11,3
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	11,4
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	12,7
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	13,0
ΕΕ	13,0
ΔΑΝΙΑ	13,9
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	14,2
ΓΑΛΛΙΑ	15,8
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	15,8
ΤΣΕΧΙΑ	16,4
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	16,7
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	17,2
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	18,3
ΑΥΣΤΡΙΑ	18,9
ΕΣΘΟΝΙΑ	21,1
ΛΕΤΟΝΙΑ	22,3

* Τα στοιχεία για την Ελλάδα και την Ιρλανδία αφορούν το 2018. Όλα τα υπόλοιπα στοιχεία αφορούν το 2020.

** Δεδομένα που υπολογίστηκαν για επιχειρήσεις με ≥ 10 εργαζόμενους, εξαιρουμένης της Τσεχίας: τα δεδομένα υπολογίστηκαν για επιχειρήσεις με 1 ή περισσότερους εργαζόμενους.

Πηγή: Eurostat (SDG_05_20) (2022)

Πηγή: Eurostat

Οι γυναίκες ανέκαθεν αντιμετώπιζαν πολλές προκλήσεις όσον αφορά την είσοδο και μακροχρόνια παραμονή τους στην αγορά εργασίας. Το φαινόμενο αυτό επιδεινώθηκε σε μεγάλο βαθμό από την έλευση της πανδημίας του Covid-19. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες είδαν τις ώρες απασχόλησής του να μειώνονται κατακόρυφα κατά τη διάρκεια των lockdown σε σχέση με τους άντρες.

Επίσης, οι γυναίκες οι οποίες βρίσκονταν σε μία ηλικία που ήταν πιο πιθανό να έχουν παιδιά, δηλαδή οι γυναίκες που ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα 25-49, αντιμετώπισαν τη μεγαλύτερη πρόκληση εργασίας το καλοκαίρι του 2020 (Impact of COVID-19 on employment income-advanced estimates, October 2020). Η πανδημία έπληξε ιδιαίτερα τα άτομα που βρίσκονταν σε μερική απασχόληση και όσους είχαν συμβάσεις περιορισμένου χρόνου, θέσεις που σε μεγάλο ποσοστό καλύπτονται από τις γυναίκες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση μία πρόσφατη μελέτη της Eurofound και της EIGE⁸, τα κράτη-μέλη με τις μεγαλύτερες αποκλίσεις μεταξύ των φύλων, όσον αφορά την απασχόληση, έχουν σημειώσει μεγάλη πρόοδο και έχουν συγκλίνει με τα κράτη-μέλη τα οποία σημειώνουν καλύτερη επίδοση στο συγκεκριμένο τομέα. Ωστόσο, το 2020 παρατηρήθηκε μία στασιμότητα στη σημειούμενη αυτή πρόοδο, με αποτέλεσμα να αναμένεται η επάνοδος στην προηγούμενη ανοδική τάση των προηγούμενων ετών.

Η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στον επαγγελματικό στίβο αποτελεί προτεραιότητα των κρατών της ΕΕ. Συγκεκριμένα, με τη Διακήρυξη του Πόρτο⁹, οι ηγέτες των χωρών της ΕΕ δεσμεύτηκαν να κλείσουν το χάσμα που ακόμα υπάρχει στην απασχόληση, το εισόδημα, και τις συντάξεις.

Ο νέος στόχος σε επίπεδο ΕΕ για το 2030¹⁰ είναι η αύξηση της απασχολησιμότητας στο 78% για τον πληθυσμό ηλικίας 20-64 ετών, με σημαντική κάλυψη των θέσεων από το γυναικείο φύλο. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι οι προσλήψεις των γυναικών θα πρέπει να αυξηθούν κατά τρεις φορές περισσότερο σε σχέση με τους άντρες, στόχος ο οποίος αποτελεί ιδιαίτερη πρόκληση για τα κράτη-μέλη της ΕΕ, δεδομένης της βραδύνουσας προόδου των κρατών ως προς αυτό το θέμα τα τελευταία χρόνια.

⁸ Eurofound and EIGE (2021). Upward convergence in gender equality: How close is the Union of equality? Publications Office of the European Union, Luxembourg.

⁹ European Council-press release. The Porto declaration (May 2021)

¹⁰ Building a Union of Equality', the European Pillar of Social Rights Action Plan, υιοθετήθηκε στις 4 Μαρτίου 2021.

Στο ίδιο πλαίσιο δράσης συνεργασίας με τον ΟΟΣΑ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προχωρήσει στη διεξαγωγή ερευνών¹¹ και το σχεδιασμό εργαλείων¹², τα οποία θα βοηθήσουν την προαγωγή της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Η μεγάλη πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες επιχειρηματίες είναι η εξασφάλιση κεφαλαίων, παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες ηγούνται του 1/3 των νεοφυών επιχειρήσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το State of European Tech 2020 Report¹³, τα κεφάλαια τα οποία επενδύθηκαν σε τεχνολογικές επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν από άντρες ανήλθαν στο εντυπωσιακό 91%, το 7% χορηγήθηκε σε εταιρίες που ιδρύθηκαν από κοινού από άντρες και γυναίκες, ενώ μόλις ένα πενιχρό 2% χορηγήθηκε σε εταιρίες που ιδρύθηκαν εξ ολοκλήρου από γυναίκες. Είναι σημαντικό να αναφερθεί σε αυτό το σημείο ότι οι επιχειρήσεις στις οποίες τις ηγετικές θέσεις καταλαμβάνουν γυναίκες σημειώνουν μεγαλύτερα μέσα ακαθάριστα εισοδήματα σε βάθος χρόνου, ενώ εξασφαλίζουν μεγαλύτερη απόδοση με λιγότερα κεφάλαια.

Μία ακόμα αλλαγή η οποία επήλθε ως απόρροια της πανδημίας ήταν η επάνοδος της συζήτησης γύρω από την ευέλικτη εργασία και την τηλεργασία, μοντέλο εργασίας το οποίο προτιμάται κατά κανόνα για πολλούς λόγους από το γυναικείο φύλο. Συγκεκριμένα, το 2020, το ποσοστό των γυναικών που υιοθέτησαν την τηλεργασία ήταν αυξημένο σε σχέση με το αντίστοιχο των αντρών, με τις γυναίκες να βρίσκονται στο 21,8% και τους άντρες στο 20,4%¹⁴. Ως εκ τούτου, μία πιο ευρεία υιοθέτηση της τηλεργασίας από τα κράτη-μέλη της ΕΕ θα μπορούσε να οδηγήσει στην αλλαγή των ισορροπιών μεταξύ των δύο φύλων στην εργασιακή αρένα, και τη μείωση του στίγματος της ευέλικτης εργασίας.

Μία άλλη διάσταση της μισθολογικής απόκλισης σχετίζεται με την ισότιμη αντιπροσώπευση αντρών και γυναικών σε κλάδους της οικονομίας, οι οποίοι ήταν παραδοσιακά ανδροκρατούμενοι. Στις χώρες που απαρτίζουν την ΕΕ, αν και έχει μειωθεί συνολικά το χάσμα μεταξύ αντρών και γυναικών, συνεχίζει να υπάρχει μειωμένη εκπροσώπευση του γυναικείου φύλου σε συγκεκριμένους επαγγελματικούς κλάδους. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό των επαγγελματιών στα οποία υπάρχει ισότιμη εκπροσώπευση των δύο φύλων έχει μειωθεί από το 27% στο 18% μεταξύ του 1998 και του 2019¹⁵.

¹¹ OECD/European Commission (2021). The Missing Entrepreneurs 2021: Policies for Inclusive Entrepreneurship and SelfEmployment

¹² OECD/European Commission (2011). Better Entrepreneurship Policy Tool

¹³ Atomico/Slush (2021). State of European tech 21

¹⁴ Eurostat (April 2022). Employment-annual statistics

¹⁵ Eurofound and European Commission Joint Research Centre (2021)

Οι γυναίκες τείνουν να καλύπτουν θέσεις σε κλάδους όπως η εκπαίδευση, η υγεία, και οι κοινωνικές υπηρεσίες κατά ένα ποσοστό άνω του 70%, ενώ συμμετέχουν κατά σημαντικό πάλι ποσοστό σε κλάδους όπως οι πωλήσεις και η γραμματειακή υποστήριξη κατά ποσοστό άνω του 60%¹⁶. Η δυσανάλογη εκπροσώπηση των γυναικών σε συγκεκριμένους κλάδους, όπως η τεχνολογία, η μηχανολογία, και οι θετικές επιστήμες, οδηγεί τις γυναίκες στην κάλυψη θέσεων που χαρακτηρίζονται από αβεβαιότητα, χαμηλές αμοιβές, μειωμένο ωράριο, και περιορισμένη διάρκεια, γεγονός το οποίο επιβαρύνει για άλλη μία φορά τις οικονομικές προοπτικές τους.

Παρά την αύξηση του μορφωτικού επιπέδου και τη συνεχή επαγγελματική εξειδίκευση των γυναικών, συνεχίζει να υπάρχει έντονη εισοδηματική απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων. Αναλυτικότερα, το 2018, το μισθολογικό χάσμα βρισκόταν στο 14,4%, ενώ στη συνέχεια σημείωσε πτωτική τάση, αγγίζοντας το 2019 το 13,7% και το 13% το 2020. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη¹⁷, προκύπτει το ανησυχητικό εύρημα ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο μείωσης των εισοδημάτων τους σε σχέση με τους άντρες σε περίπτωση που αλλάξουν απασχόληση. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας του Covid-19 οδήγησαν σε μεγαλύτερη απώλεια εισοδημάτων από τις γυναίκες σε σχέση με τους άντρες. Ένας από τους λόγους στους οποίους οφείλεται το γεγονός αυτό είναι η υπέρμετρη απασχόληση των γυναικών σε κλάδους οι οποίοι επλήγησαν σε σημαντικό βαθμό από την πανδημία. (Impact of COVID-19 on employment income-advanced estimates, October 2020)

Αξίζει να σημειωθεί συν τοις άλλοις, ότι οι γυναίκες αντιμετώπισαν δυσκολία στη λήψη και των επιδομάτων τα οποία παρείχαν τα κράτη για την αντιμετώπιση της κρίσης, καθώς οι όροι εργασίας τους ή οι κλάδοι στους οποίους ανήκουν δεν προβλέπουν προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης.

Μία ακόμα πρόκληση την οποία αντιμετωπίζουν οι γυναίκες εργαζόμενες είναι η δυσκολία εξασφάλισης επιδομάτων, όπως το επίδομα ανεργίας ή το γονικό επίδομα, λόγω των διαλειμμάτων που κάνουν στην καριέρα τους ή της μειωμένης συνολικά επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα η πανδημία να έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση της ήδη επισφαλούς θέσης των γυναικών, ειδικά για γυναίκες οι οποίες έχουν αναλάβει κατά αποκλειστικότητα την ανατροφή των παιδιών.

¹⁶ Eurofound and EIGE (2021). Upward convergence in gender equality: How close is the Union of equality? Publications Office of the European Union, Luxembourg.

¹⁷ Illing H., Schmieder J.F., Trenkle S., (2021). The Gender Gap in Earnings Losses after Job Displacement, IZA DISCUSSION PAPER NO. 14724

Στην ΕΕ, οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν το 60% του πληθυσμού που λαμβάνει τον κατώτατο μισθό¹⁸. Αναδεικνύεται επομένως η αναγκαιότητα για ύπαρξη διαφάνειας στις εργασιακές αμοιβές, η οποία μπορεί να βοηθήσει κυρίως τις γυναίκες, αλλά όχι μόνο, να διεκδικήσουν το δικαίωμά τους σε ίση αμοιβή για ίσες ώρες απασχόλησης ή για εργασία ίσης χρηματικής αξίας. Αυτός είναι και ο σκοπός της πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για μισθολογική διαφάνεια, η οποία υιοθετήθηκε στις 4 Μαρτίου 2021.¹⁹

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα μέχρι τώρα διαθέσιμα δεδομένα δεν είναι αρκετά λεπτομερή ώστε να υπάρξει μία ξεκάθαρη εικόνα των αιτιών που οδηγούν στην εισοδηματική απόκλιση μεταξύ αντρών και γυναικών.

Για αυτό το λόγο, γίνεται εκ νέου συλλογή δεδομένων από τη Μελέτη της ΕΕ για το Εργατικό Δυναμικό (EU Labour Force Survey) από την 1 Ιανουαρίου 2021, τα οποία θα είναι διαθέσιμα μέσα στο 2023, με την ελπίδα να κατανοηθούν σε μεγαλύτερο βαθμό τα αίτια που οδηγούν στην έμφυλη μισθολογική απόκλιση, όπως και η επίπτωση των διαλειμμάτων κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής σταδιοδρομίας, στα συνολικά εισοδήματα των γυναικών.

Η μείωση συσσώρευσης εισοδημάτων κατά τη διάρκεια της καριέρας των γυναικών οδηγεί με τη σειρά της σε εισοδηματική απόκλιση μεταξύ αντρών και γυναικών και κατά την περίοδο της συνταξιοδότησης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το συνταξιοδοτικό χάσμα είναι σχεδόν 2 φορές μεγαλύτερο από το μισθολογικό χάσμα. Το 2010 βρισκόταν κατά μέσο όρο στο 34% ενώ το 2019 βρισκόταν αντίστοιχα κατά μέσο όρο στο 29% (Eurostat 2021). Το αποτέλεσμα είναι οι γυναίκες να δυσκολεύονται σε μεγάλο βαθμό να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο για την περίοδο της συνταξιοδότησης σε σχέση με τους άντρες ή να αποταμιεύσουν αρκετά χρήματα σε περίπτωση που χρειαστούν πολυετή φροντίδα.

Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ προσπαθεί να προωθήσει την ισότητα στις συντάξεις μεταξύ των δύο φύλων, αλλά και την παροχή οικονομικής υποστήριξης σε γυναίκες σε περίπτωση που χρειαστεί να διακόψουν την καριέρα τους προκειμένου να αναλάβουν τη φροντίδα των παιδιών ή κάποιου άλλου οικογενειακού μέλους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανεπίσημη παροχή φροντίδας από τις γυναίκες στο πλαίσιο της οικογένειας αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην επαγγελματική τους ανέλιξη και την εξασφάλιση μίας ικανοποιητικής ισορροπίας μεταξύ του εργασιακού βίου και της προσωπικής ζωής. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των γυναικών που αναλαμβάνουν τη φροντίδα μελών της οικογένειας και παράλληλα έχουν επαγγελματική

¹⁸ European Commission (2022). Report on gender equality in the EU

¹⁹ Directive Proposal COM/2021/93 final

απασχόληση αντιστοιχεί στο 68%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των αντρών αγγίζει το 81%.

Η έλλειψη υπηρεσιών στήριξης των γυναικών στη φροντίδα των παιδιών οδηγούν τις γυναίκες να απουσιάζουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα από τη δουλειά τους, να απασχολούνται σε σημαντικό ποσοστό σε θέσεις μερικής απασχόλησης, ή να αποσύρονται εξ ολοκλήρου από τον εργασιακό βίο. Επίσης, έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των εισοδημάτων των γυναικών, μειωμένες προοπτικές επαγγελματικής ανέλιξης, οι οποίες οδηγούν σε αύξηση της έμφυλης εισοδηματικής απόκλισης, αύξηση του συνταξιοδοτικού χάσματος, και αύξηση των πιθανοτήτων πενίας των γυναικών κατά την περίοδο της συνταξιοδότησης.

3.4 Απόκλιση στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μεταξύ των δύο φύλων-παγκόσμια εικόνα

Είναι εμφανές ότι οι γυναίκες, για πολλούς και διαφορετικούς λόγους, βρίσκονται σε δυσμενέστερη οικονομική θέση από τους άντρες. Προηγήθηκε ανάλυση των αιτιών που οδηγούν στην έμφυλη εισοδηματική απόκλιση και των ενεργειών και πολιτικών που προωθούνται από τις διάφορες χώρες, είτε σε επίπεδο εθνικό, είτε σε επίπεδο ΟΟΣΑ ή ΕΕ, προκειμένου να περιοριστούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι παράγοντες που λειτουργούν σαν τροχοπέδη στην επαγγελματική ανέλιξη των γυναικών και τη μακροπρόθεσμη οικονομική τους εξασφάλιση.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες σε καθημερινό επίπεδο και περιορίζουν τις εισοδηματικές τους προοπτικές και την πιθανότητα εξασφάλισης ενός ισότιμου βιοτικού επιπέδου με τους άντρες κατά την περίοδο της συνταξιοδότησης, αναδεικνύουν τη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού για το γυναικείο φύλο. Αν και οι χρηματοοικονομικές γνώσεις αποτελούν απαραίτητο εργαλείο για το σύνολο των πολιτών παγκοσμίως, η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού εντείνεται ακόμα περισσότερο στην περίπτωση των γυναικών, όπου λειτουργεί ως δίκτυ προστασίας, ώστε να μπορέσουν να στηριχθούν στις προσωπικές τους δυνάμεις και να αυξήσουν τις πιθανότητες της χρηματοοικονομικής τους ανεξαρτησίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε γενικές γραμμές, το επίπεδο του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού παγκοσμίως είναι αρκετά χαμηλό. Όπως ήδη έχει αναφερθεί στην παρούσα μελέτη, το ποσοστό των εγγράμματων πολιτών παγκοσμίως αντιστοιχεί μόλις στο 33%. Ως εκ τούτου, γύρω στα 3,5 δισεκατομμύρια πολιτών, κυρίως στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, δεν μπορούν να κατανοήσουν θεμελιώδεις χρηματοοικονομικές έννοιες.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Έρευνα της S&P για το Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό²⁰, στην πλειοψηφία των χωρών, οι γυναίκες σημειώνουν χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Πιο συγκεκριμένα, το 35% των αντρών θεωρείται χρηματοοικονομικά εγγράμματο ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των χρηματοοικονομικά εγγράμματων γυναικών αγγίζει μόλις το 30%. Η απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων παρατηρείται τόσο στις ανεπτυγμένες οικονομίες (π.χ. Καναδάς, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιαπωνία, και ΗΠΑ-οι χώρες γνωστές ως G7), αλλά και στις αναπτυσσόμενες (π.χ. Ρωσία, Βραζιλία, Κίνα, Ινδία, και Νότια Αφρική-οι επονομαζόμενες BRICS). Κατά μέσο όρο, η απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων αγγίζει το 8% στις G7, ενώ στις BRICS αγγίζει κατά μέσο όρο, το 5%. Αν και το έμφυλο χάσμα εμφανίζεται σε διαφορετική ένταση σε κάθε χώρα μεμονωμένα, συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Ένα ακόμη ενδιαφέρον εύρημα της σημαντικής αυτής έρευνας, το οποίο προσφέρει τροφή για σκέψη είναι το γεγονός ότι δυσανάλογο ποσοστό γυναικών, τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, απαντάει στις ερωτήσεις της έρευνας με “Δεν ξέρω”, γεγονός το οποίο εγείρει για μία ακόμα φορά ερωτήματα σχετικά με το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων των γυναικών.

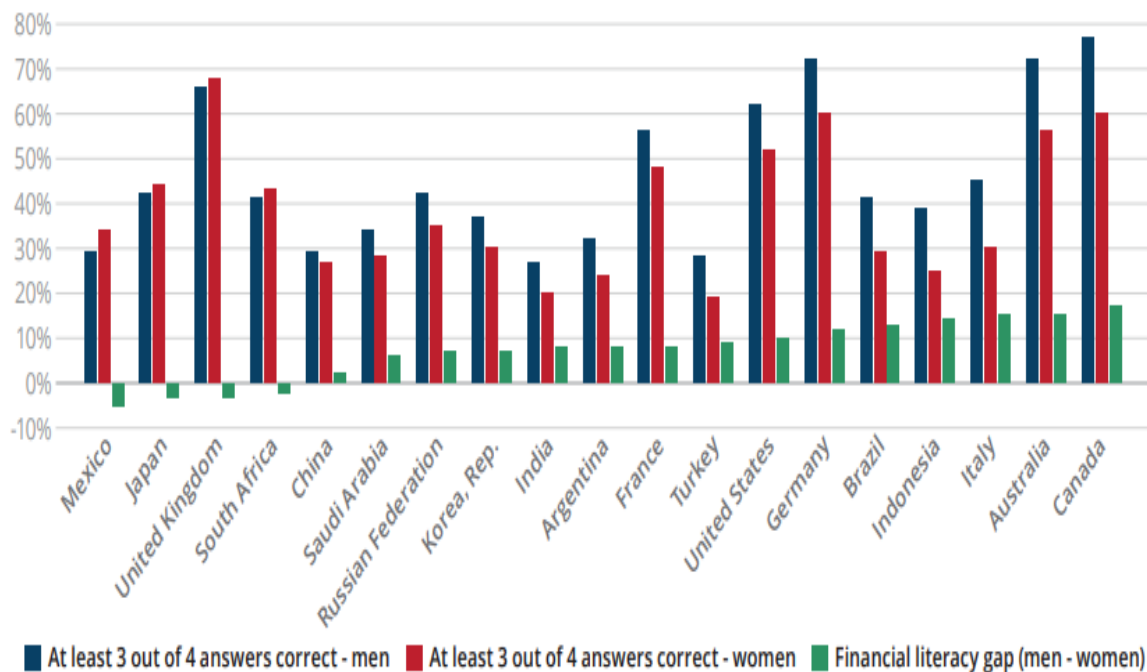
Στη συνέχεια, θα γίνει εστίαση στις χώρες του G20, στις οποίες συγκαταλέγονται η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Αυστραλία, η Κίνα, ο Καναδάς, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ινδονησία, η Ινδία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, το Μεξικό, η Δημοκρατία της Κορέας, η Σαουδική Αραβία, η Ρωσία, η Τουρκία, η Νότια Αφρική, το Ηνωμένο Βασίλειο, και οι ΗΠΑ), αλλά και η ΕΕ. Μεταξύ κάποιων χωρών, όπως η Ιαπωνία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Κίνα, και η Νότια Αφρική, το χάσμα του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού φαίνεται να ακολουθεί παρόμοια πορεία. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Ιταλία, η Ινδονησία, και η Βραζιλία συγκαταλέγονται ανάμεσα στις χώρες με το μεγαλύτερο έμφυλο χάσμα στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει επίσης ότι το έμφυλο χάσμα στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό αγγίζει τόσο τις χώρες με μέσο υψηλό εισόδημα όσο και τις χώρες με χαμηλό μέσο εισόδημα, γεγονός το οποίο οδηγεί στο ευρύτερο συμπέρασμα ότι ο χρηματοοικονομικός αναλφαριθμητισμός των γυναικών είναι παρών όχι μόνο στις αναπτυσσόμενες, αλλά και στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Ωστόσο, δεν αναιρείται το γεγονός ότι ο γυναικείος πληθυσμός στις αναπτυσσόμενες οικονομίες υστερεί σε μεγαλύτερο βαθμό σε βασικές χρηματοοικονομικές γνώσεις.

²⁰ Klapper, L., Lusardi, A., van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor’s Ratings Services Global Financial Literacy Survey, GFLEC

Γράφημα 3

Ποσοστό των χρηματοοικονομικά εγγράμματων ατόμων στις χώρες του G20

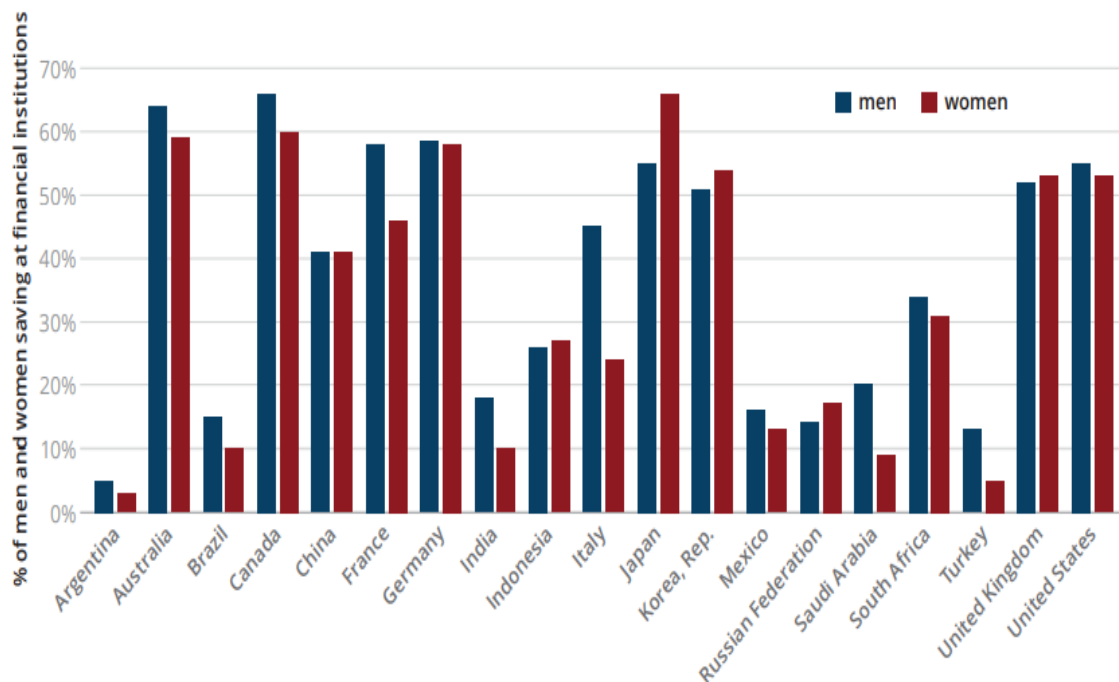
Πηγή: S&P Global FinLit Survey

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και αποταμίευση

Άλλο σημαντικό εύρημα το οποίο προκύπτει από την έρευνα της S&P, είναι το γεγονός ότι στις χώρες του G20, παρατηρείται μεγαλύτερη υιοθέτηση της πρακτικής της αποταμίευσης από τους άντρες σε σχέση με τους γυναίκες. Το μεγαλύτερο έμφυλο χάσμα όσον αφορά τη χρήση επίσημων αποταμιευτικών μεθόδων παρατηρείται ωστόσο στην Ιταλία, στην οποία το ποσοστό αγγίζει το 22%. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των γυναικών που αποταμιεύει συστηματικά αντιστοιχεί στο 23%, ενώ των αντρών είναι σχεδόν διπλάσιο, στο 45%. Ακολουθεί η Γαλλία, με ποσοστό μισθολογικού χάσματος ίσο με 12% (46% των γυναικών αποταμιεύει έναντι 58% των αντρών), και στην τρίτη θέση βρίσκεται η Σαουδική Αραβία, με ποσοστό 11% (9% των γυναικών αποταμιεύει έναντι 20% των αντρών).

Γράφημα 4

Ποσοστό των αντρών και γυναικών που έχουν αποταμιεύσεις σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Πηγή: Global Findex Database (2014)

Σύμφωνα με το Global Findex Database του 2017²¹, παρατηρείται σε παγκόσμιο επίπεδο σημαντική διαφορά μεταξύ του ποσοστού των γυναικών και του αντίστοιχου των αντρών, που διαθέτουν τραπεζικό λογαριασμό (65% των γυναικών έναντι 72% των αντρών). Το αξιοσημείωτο είναι ότι το ποσοστό παραμένει σχεδόν αμετάβλητο από το 2011.

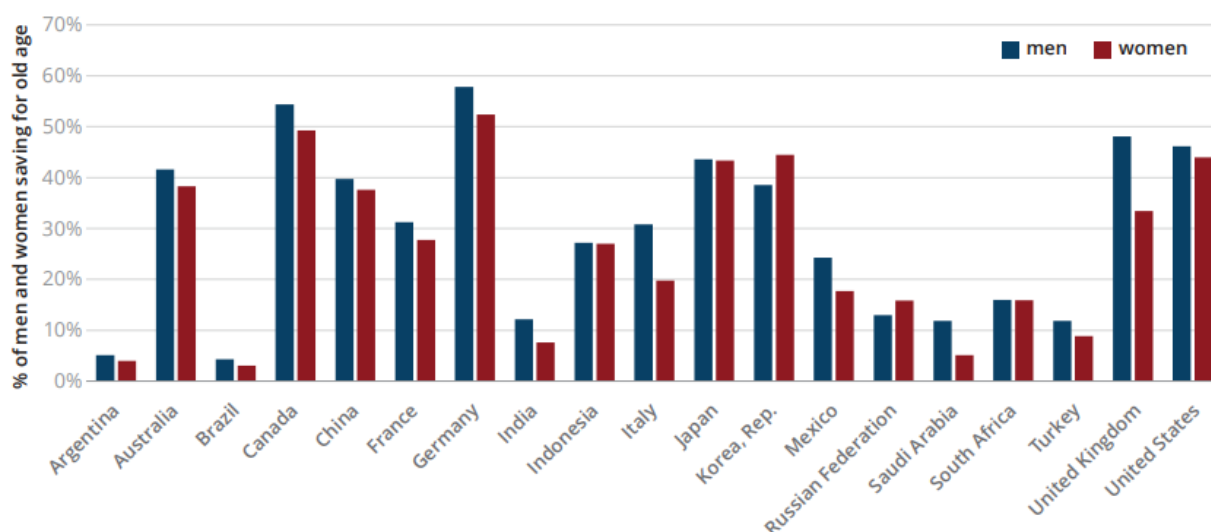
Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και συνταξιοδότηση

Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι παρά την αυξανόμενη μετατόπιση της ευθύνης της αποταμίευσης για την περίοδο της συνταξιοδότησης στο άτομο, οι γυναίκες συνεχίζουν να αποταμιεύουν λιγότερο σε σχέση με τους άντρες για αυτή την περίοδο της ζωής τους. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι το έμφυλο χάσμα παρουσιάζει διακυμάνσεις μεταξύ των χωρών όσον αφορά την αποταμίευση για τη συνταξιοδοτική περίοδο, ωστόσο η Ιταλία φαίνεται να έχει ιδιαίτερα έντονο πρόβλημα, καθώς το έμφυλο χάσμα σε αυτή την περίπτωση αγγίζει το 11% (20% των γυναικών έναντι 31% των αντρών). Το προβάδισμα φαίνεται παρ'όλα αυτά να έχει το Ηνωμένο Βασίλειο, με το έμφυλο χάσμα να βρίσκεται στο 15% (33% των γυναικών έναντι 48% των αντρών).

²¹ Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., Ansar, S. and Hess, J. (2017). "The 2017 Global Findex Database: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution", World Bank Group

Γράφημα 5

Ποσοστό των αντρών και των γυναικών που αποταμιεύουν για την περίοδο της συνταξιοδότησης

Πηγή: Global Findex Database (2014)

Σύμφωνα με την ανάλυση που διεξάχθηκε στο πλαίσιο της έρευνας της S&P, φαίνεται να υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και της αποταμίευσης για την περίοδο της συνταξιοδότησης, γεγονός το οποίο αναδεικνύει για μία ακόμη φορά τη σημασία της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και της συνδρομής της στη χρηματοοικονομική συμπεριφορά και την καλύτερη λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων των ατόμων. Το συγκεκριμένο εύρημα φαίνεται να επιβεβαιώνεται και σε άλλες εμπειρικές μελέτες, οι οποίες ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό (Lusardi & Mitchell, 2014).

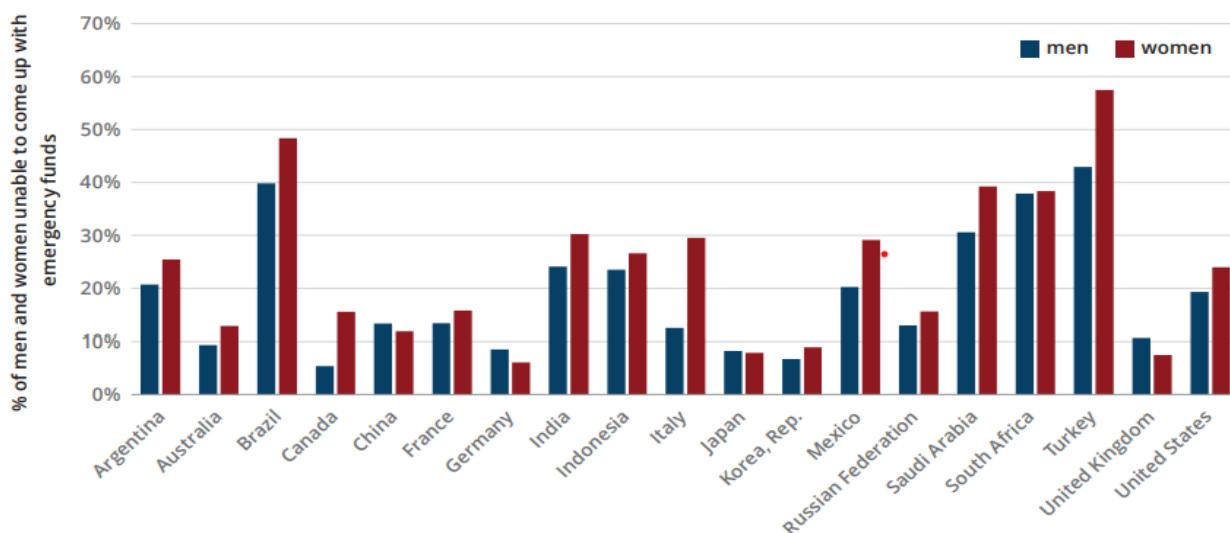
Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και χρηματοοικονομική ευαλωτότητα

Στην έρευνα της S&P, ελέγχθηκε επίσης ο βαθμός χρηματοοικονομικής ευαλωτότητας του πληθυσμού των χωρών του G20, ο οποίος φαίνεται να έχει αρνητική συσχέτιση με το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι η έντονη συσχέτιση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού με την έννοια της χρηματοοικονομικής ευαλωτότητας είχε υπογραμμιστεί και σε προηγούμενη έρευνα των Lusardi και Mitchell (Lusardi & Mitchell, 2017a). Οι γυναίκες εμφανίζονται χρηματοοικονομικές ευάλωτες σε σχέση με τους άντρες, καθώς σε περίπτωση έκτακτης οικονομικής ανάγκης, θα δυσκολεύονταν σε μεγαλύτερο βαθμό να βρουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για την κάλυψη των αναγκών τους. Παρατηρείται διαφοροποίηση μεταξύ των χωρών και ως προς αυτό το θέμα, με τη Γερμανία να βρίσκεται στο 7% και την Τουρκία στο αξιοσημείωτο 50%. Το έμφυλο χάσμα διαφέρει επίσης αρκετά ανά χώρα, με την Ιταλία να έρχεται πάλι πρώτη, με το

17% των γυναικών να εμφανίζουν χρηματοοικονομική ευαλωτότητα, ενώ ακολουθεί η Τουρκία με 15% και ο Καναδάς με 10%.

Γράφημα 6

Ποσοστό αντρών και γυναικών που δεν μπορούν να καλύψουν έκτακτες οικονομικές ανάγκες

Πηγή: Global Findex Database (2014)

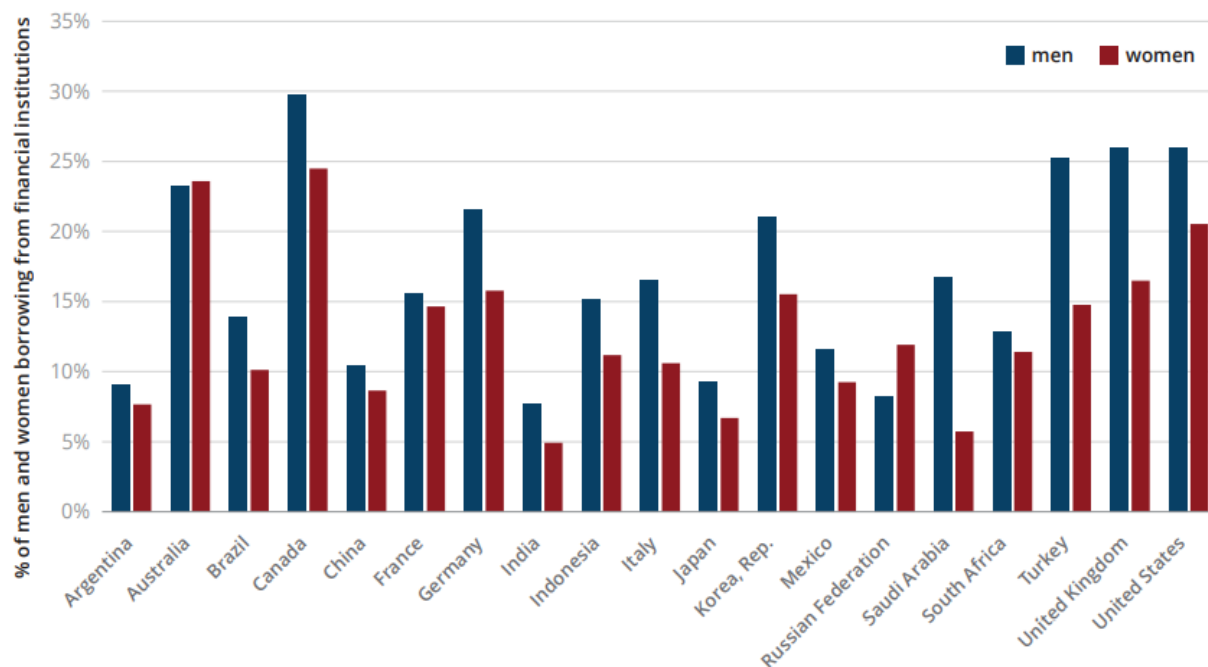
Από τα παραπάνω στοιχεία εξάγεται το συμπέρασμα ότι όσο πιο χρηματοοικονομικά αλφάβητοι είναι τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες, τόσο πιο προετοιμασμένοι είναι να αντιμετωπίσουν τα αναπάντεχα γεγονότα που μπορεί να προκύψουν στο μέλλον.

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και δανεισμός

Η έρευνα της S&P διερεύνησε επίσης το έμφυλο χάσμα μεταξύ των χωρών, με βασικό κριτήριο το επίπεδο δανεισμού των γυναικών ανά χώρα. Και στην περίπτωση αυτή, τα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά, με τις γυναίκες να κάνουν πολύ περιορισμένη χρήση των επίσημων δανειακών μηχανισμών και το έμφυλο χάσμα να αγγίζει περίπου το 10% στη Σαουδική Αραβία, την Τουρκία, και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σε όλες τις υπόλοιπες χώρες, το έμφυλο χάσμα βρίσκεται γύρω στο 5%, εκτός από το φαινό παράδειγμα της Ρωσίας, η οποία είναι η μόνη χώρα στην οποία οι γυναίκες χρησιμοποιούν τα μέσα δανεισμού σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άντρες. Τέλος, η εμπειρική ανάλυση της συγκεκριμένης έρευνας έδειξε ότι υπάρχει θετική και έντονη συσχέτιση μεταξύ του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και της χρήσης πιστωτικών μέσων, τόσο για τις γυναίκες όσο και τους άντρες.

Γράφημα 7

Ποσοστό των αντρών και των γυναικών που δανείζονται από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Πηγή: Global Findex Database (2014)

Οι ερευνητές ανά τον κόσμο προσπαθούν να σχεδιάσουν παρεμβάσεις που θα οδηγήσουν στη μείωση του έμφυλου χάσματος, με την ελπίδα στο μέλλον να εκλείψει εξ ολοκλήρου. Σύμφωνα με έρευνα του Πανεπιστημίου του Στάνφορντ²², ο λόγος στον οποίο πιθανώς να οφείλεται η μέχρι στιγμής απουσία αξιοσημείωτων αλλαγών σε επίπεδο χωρών, είναι η έλλειψη της αυτοπεποίθησης των γυναικών σε σχέση με τα χρηματοοικονομικά ζητήματα και η μειωμένη τριβή τους με τη λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων.

Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνα των Hung, Young και Brown (2012)²³, σε χώρες όπως η Βρετανία κι ο Καναδάς, οι γυναίκες εμφανίζουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στην αντιμετώπιση δύσκολων οικονομικών συνθηκών, ενώ οι άντρες φαίνεται να είναι πιο εξοικειωμένοι με το μακροπρόθεσμο χρηματοοικονομικό σχεδιασμό, την επιλογή των κατάλληλων χρηματοοικονομικών προϊόντων, αλλά και την ενημέρωση

²² Stanford Center on Longevity. "The Women's Financial Security Project"

²³ Hung, A., Yoong, J. and Brown, E. (2012). "Empowering Women Through Financial Awareness and Education", OECD

σχετικά με τις χρηματοοικονομικές εξελίξεις, γεγονός το οποίο και πάλι δείχνει την υστέρηση των γυναικών σε βασικές χρηματοοικονομικές γνώσεις και δεξιότητες.

Το χάσμα στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό οδηγεί σε ένα συνεχή φαύλο κύκλο, όπου η φτώχεια και ο οικονομικός αποκλεισμός είναι μονόδρομος για τις γυναίκες. Για αυτό το λόγο, η γεφύρωση του χάσματος μέσω του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και της χρηματοοικονομικής ενδυνάμωσης των γυναικών, οφείλει να αποτελεί προτεραιότητα για όλες τις χώρες παγκοσμίως, τόσο αναπτυσσόμενες όσο και ανεπτυγμένες.

3.5 Επτά πράγματα που οφείλουν να γνωρίζουν οι γυναίκες σχετικά με το χρήμα

Η πανδημία άλλαξε τη σχέση των πολιτών με το χρήμα και αποτέλεσε αφορμή για εκατομμύρια ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο να αναρωτηθούν αν διαθέτουν το κατάλληλο οικονομικό δίκτυ προστασίας, και να επανεξετάσουν τις καταναλωτικές τους συνήθειες.

Σύμφωνα με σχετική έρευνα της Accenture (2020)²⁴, οι νέοι και οι γυναίκες ήταν οι δύο κατηγορίες πολιτών οι οποίοι επλήγησαν σε μεγαλύτερο βαθμό από την πανδημία.

Μία σειρά από επιστημονικές μελέτες δημοσιευμένες σε επιστημονικά περιοδικά παγκοσμίως όπως το *American Economic Review* (2008)²⁵ και το *Journal of Consumer Affairs* (2017)²⁶, και η μελέτη που διενεργήθηκε για το NBER (National Bureau of Economic Research) το 2021²⁷ από την ειδική στα χρηματοοικονομικά θέματα, Annamaria Lusardi, είχαν ήδη επισημάνει την έντονη μισθολογική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων.

Επιπρόσθετα, επισημαίνεται το γεγονός ότι επειδή οι γυναίκες συνήθως ζουν περισσότερο από τους άντρες, κατά μέσο όρο 5-7 χρόνια, και αφιερώνουν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από τη ζωή τους στη φροντίδα της οικογένειάς τους, οδηγούνται εντέλει σε χειρότερη οικονομική θέση από τους άνδρες.

²⁴ Accenture (2020). "COVID-19: How consumer behavior will be changed"

²⁵ Lusardi, A. & Mitchell., O. (2008). "Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare?" *American Economic Review*, Volume 98, Issue 2, pp. 413-17.

²⁶ Bucher-Koenen, T. Alessie, R., Lusardi, A. & van Rooij, M. (2017). "How Financially Literate are Women? An Overview and New Insights," *Journal of Consumer Affairs*, Volume 51, Issue 2, pp. 255-283

²⁷ Bucher-Koenen, T. Alessie, R., Lusardi, A. & van Rooij, M. (2021). "Fearless woman: Financial Literacy and Stock Market Participation", *NBER*, Working Paper

Στα ήδη υπάρχοντα προαναφερθέντα προβλήματα έρχεται τώρα να προστεθεί και το ιδιαίτερα αυξημένο κόστος διαβίωσης λόγω της τρέχουσας κρίσης, και του πληθωρισμού, ο οποίος ροκανίζει τις αποταμιεύσεις.

Τα επτά πράγματα που οφείλουν να γνωρίζουν οι γυναίκες σχετικά με το χρήμα:²⁸

1. Τι σημαίνει χρηματοοικονομική ανεξαρτησία

Η χρηματοοικονομική ανεξαρτησία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία μετάβαση από μία κατάσταση, στην οποία το άτομο βιώνει έντονο χρηματοοικονομικό άγχος, σε μία κατάσταση στην οποία έχει αποκτήσει τον έλεγχο της οικονομικής του κατάστασης, και έχει επομένως τη δυνατότητα να λάβει αποφάσεις χωρίς εξωτερική βοήθεια, να θέσει προτεραιότητες, και να αναπτύξει αποτελεσματικές συνήθειες, όπως ο χρηματοοικονομικός προγραμματισμός, προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του.

“Οι στόχοι που έθεταν οι παλαιότερες γενιές, όπως για παράδειγμα η αγορά ενός σπιτιού, δεν αποτελούν ρεαλιστικές πιθανότητες για τη δική μας γενιά πλέον”, αναφέρουν η Margot και η Alexia de Broglie, οι νεαρές συν-ιδρύτριες της εκπαιδευτικής χρηματοοικονομικής εφαρμογής για τις γυναίκες της γενιάς Z, *Your Juno*.

Τα θέματα που φαίνεται να απασχολούν περισσότερο τις γυναίκες σήμερα είναι οι επενδύσεις, η διαπραγμάτευση του μισθού τους και η εξεύρεση των κατάλληλων οδών ώστε να γίνουν ελεύθερες επαγγελματίες και να ανοίξουν τη δική τους επιχείρηση.

Τις σχετικές πληροφορίες τις αντλούν μέσω της ανταλλαγής εμπειριών με τις υπόλοιπες χρήστριες της εφαρμογής. “Το στοιχείο της κοινότητας προσφέρει σημαντική ενδυνάμωση στις γυναίκες”, αναφέρει σχετικά η Alexia. “Τις περισσότερες φορές, τα χρήματα αποτελούν πηγή άγχους και αιτία πρόκλησης αρνητικών συναισθημάτων όπως η ντροπή, ενώ θα έπρεπε αντίθετα να προσφέρουν ελευθερία, ενδυνάμωση, και ασφάλεια”.

2. Όλο και περισσότερες γυναίκες επενδύουν πλέον τα χρήματά τους

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι πλατφόρμες επενδύσεων και οι εφαρμογές χρηματιστηριακών συναλλαγών κατέγραψαν την εμφάνιση ενός νέου κύματος επενδυτών, τις γυναίκες. Όταν οι αγορές κινούνται ανοδικά, η διαχείριση των επενδύσεων είναι μια εύκολη υπόθεση. Όταν όμως οι αγορές γίνονται απρόβλεπτες και σημειώνονται εντυπωσιακές πτώσεις όπως αυτή που βιώνουμε πρόσφατα, θα πρέπει να υπάρχει σαφής επενδυτική στρατηγική και να είναι απολύτως κατανοητό ότι όλες οι αγορές, αλλά ιδιαίτερα οι χρηματιστηριακές αγορές, καθώς και η αγορά

²⁸ Barrett, C. (4 March 2022). “Seven things women need to know about money”, Financial Times

των κρυπτονομισμάτων, χαρακτηρίζονται από μεγάλη μεταβλητότητα και μεγάλη πιθανότητα απώλειας των κεφαλαίων.

“Αφιερώνουμε τόσο πολύ χρόνο στο να εργαζόμαστε σκληρά για να κερδίσουμε χρήματα, αλλά δεν αφιερώνουμε επαρκή χρόνο στη διατήρηση της περιουσίας μας”, αναφέρει η Charlotte Ransom, ιδρύτρια του *Netwealth*, εταιρεία διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την HMRC, το αρμόδιο τμήμα της βρετανικής κυβέρνησης για τα εισοδήματα και τους δασμούς, οι γυναίκες στη Μεγάλη Βρετανία αποταμιεύουν περισσότερο από τους άντρες, και ένας από τους λόγους που συμβαίνει αυτό είναι επειδή “δυσκολεύονται να εισέλθουν στον κλάδο της προσωπικής χρηματοοικονομικής”. Τις μέρες αυτές ο υψηλός πληθωρισμός “τρώει” τις αποταμιεύσεις τους και αυτό αποτελεί ένα σοβαρό επιπλέον πρόβλημα... Επίσης, σύμφωνα με μελέτες παγκόσμιων φορέων, όπως ο ΟΟΣΑ, οι γυναίκες συνήθως εμφανίζονται να έχουν χαμηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων και περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοοικονομικά και επενδυτικά προϊόντα. Ως αποτέλεσμα, βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους άντρες τόσο ως προς τη συμμετοχή τους στην επενδυτική αγορά, αλλά και ως προς την απόκτηση και οικοδόμηση πλούτου.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Charlotte Ransom ισχυρίζεται ότι ο καθορισμός εφικτών μακροπρόθεσμων στόχων, όπως ένα συγκεκριμένο επιπρόσθετο εισόδημα για την περίοδο της συνταξιοδότησης, μπορεί να κινητοποιήσει πολύ περισσότερο τις γυναίκες να επενδύσουν τα χρήματά τους και να αγοράσουν περιουσιακά στοιχεία παρά η απλή προώθηση ενός επενδυτικού προϊόντος από επενδυτικούς ή τραπεζικούς συμβούλους. “Όταν οι γυναίκες κατανοούν πώς οι επενδύσεις μπορούν να ευθυγραμμιστούν με τους στόχους τους, τα καταφέρνουν πολύ καλά σε αυτόν τον τομέα”, προσθέτει η Ransom.

“Η χρηματοοικονομική άγνοια δεν οδηγεί στην ευτυχία”, αναφέρει η Annamaria Lusardi, ιδρύτρια του Παγκόσμιου Κέντρου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού στο Πανεπιστήμιο George Washington. “Προσπαθήστε με μικρά βήματα κάθε φορά να διευρύνετε τις χρηματοοικονομικές σας γνώσεις, αφιερώνοντας ακόμα και 10 έως 15 λεπτά κάθε εβδομάδα ή κάθε μήνα για να διαβάσετε και να μάθετε νέα πράγματα αναφορικά με τη διαχείριση του χρήματος”.

3. Γνωρίζετε πόσα χρήματα κερδίζει ο σύντροφός σας - και πού φυλάσσονται οι κοινές σας αποταμιεύσεις ή και οι επενδύσεις σας;

Κάθε γυναίκα οφείλει να γνωρίζει την απάντηση σε αυτή την ερώτηση, παρ’ όλ’ αυτά, ένα σημαντικό ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού δε γνωρίζει.

Έχει παρατηρηθεί δυστυχώς ότι πολλές γυναίκες έχουν περιορισμένες γνώσεις πάνω στο χρηματοοικονομικό κλάδο, και πολλές μάλιστα παραδέχονται ότι τα

χρηματοοικονομικά θέματα τα έχουν αναλάβει αποκλειστικά οι σύντροφοί τους. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι γυναίκες ζουν περισσότερο από τους άντρες, και ως εκ τούτου, γίνεται εμφανής η επιτακτική ανάγκη για άμεση συζήτηση γύρω από τα χρήματα, ανεξάρτητα από το αν ένα ζευγάρι χωρίσει ή η σχέση του διατηρηθεί για πάντα. Η πραγματικότητα είναι ότι σημαντικό ποσοστό των γυναικών σε ολόκληρο τον κόσμο δε θα γνώριζε πού βρίσκονται φυλαγμένα τα χρήματά που έχουν από κοινού με τους συζύγους τους, οι κωδικοί πρόσβασης στους τραπεζικούς λογαριασμούς, οι τίτλοι ιδιοκτησίας του σπιτιού, καθώς και πολλά άλλα σημαντικά έγγραφα, σε περίπτωση που οι σύζυγοί τους ξαφνικά έφευγαν από τη ζωή.

4. Ο οικονομικός αντίκτυπος της απόκτησης ενός παιδιού

Οι γυναίκες συνήθως συνειδητοποιούν ότι θα περιοριστούν τα μελλοντικά δυνητικά τους εισοδήματα όταν αποκτούν παιδί, ωστόσο ο χρηματοοικονομικός προγραμματισμός μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό των δυσάρεστων εκπλήξεων.

Η Tobi Asare, ιδρύτρια του ιστότοπου *My Bump Pay*, προτείνει για αυτό το λόγο στα ζευγάρια να ξεκινούν τον οικονομικό προγραμματισμό αρκετό χρονικό διάστημα πριν να σκεφτούν να ξεκινήσουν να κάνουν οικογένεια.

Σύμφωνα με στοιχεία που έχει συλλέξει και αναρτήσει στον ιστότοπό της η Asare, ορισμένοι εργοδότες προσφέρουν πολύ πιο “γενναιόδωρα” πακέτα παροχών σε σχέση με άλλους. Αυτό ωστόσο που αξίζει προσοχής είναι ότι περισσότεροι εργοδότες έχουν αρχίσει και συνειδητοποιούν πλέον ότι οι άντρες επιθυμούν να έχουν πιο ενεργό ρόλο στη ζωή του παιδιού τους κατά τα πρώτα χρόνια. Συγκεκριμένα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, η από κοινού γονική άδεια αρχίζει να αποτελεί πιο σύνηθες φαινόμενο, ωστόσο παρά τα πλεονεκτήματα που εμφανίζει δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη σε όλες τις εταιρείες.

Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό οι εργαζόμενοι γονείς να ενημερώνονται για τις γονικές άδειες, τις αποζημιώσεις, και τα γονικά επιδόματα τα οποία ενδεχομένως να δικαιούνται, ώστε να μπορέσουν να επωφεληθούν οικονομικά από αυτά τα προνόμια, αλλά και μπορέσουν να καταρτίσουν τον οικονομικό τους προγραμματισμό με μεγαλύτερη ακρίβεια.

Η παραπάνω σύσταση αφορά ακόμα περισσότερο τις γυναίκες σε μονογονεϊκές οικογένειες, οι οποίες αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερα οικονομικά προβλήματα και καλούνται να αναλάβουν μόνες τους τη διεύθυνση των χρηματοοικονομικών θεμάτων του σπιτιού και τη φροντίδα του παιδιού/των παιδιών, χωρίς τη βοήθεια κάποιου συντρόφου. Για άλλη μία φορά αναδύεται η σημασία της χρηματοοικονομικής ενδυνάμωσης των γυναικών μέσω της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

5. Η ευέλικτη εργασία δεν απευθύνεται μόνο στις γυναίκες

Στο City του Λονδίνου, ορισμένες επιτυχημένες CEO ενθαρρύνουν τις γυναίκες να σταματήσουν να εργάζονται από το σπίτι και να επιστρέψουν στο γραφείο.

Αν το ευέλικτο ωράριο δεν αποτελέσει εργασιακό αίτημα και των δύο φύλων, υπάρχει ο φόβος να πληγούν σε αδικαιολόγητο βαθμό οι μισθολογικές απολαβές και οι εργασιακές προοπτικές των γυναικών. Συγκεκριμένα, μπορεί να χρειαστεί να απασχοληθούν σε θέσεις που χαρακτηρίζονται στερεοτυπικά ως “γυναικείες”, και οι οποίες κατά πλειοψηφία, δεν προσφέρουν ιδιαίτερα αξιόλογες προοπτικές ανταμοιβής και ανάπτυξης, πλήττοντας ενδεχομένως τόσο το κύρος αλλά και όσα είχαν κατακτήσει σε επαγγελματικό επίπεδο πριν να γίνουν μητέρες. Δυστυχώς, η συζήτηση για ευέλικτη εργασία των ανδρών, η οποία προσέβλεπε επίσης στο να μπορέσουν να μοιραστούν την ευθύνη της φροντίδας των παιδιών με τις συντρόφους τους, σταμάτησε νωρίς.

Είναι εμφανές επομένως ότι τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες μπορούν να επωφεληθούν από μία ανοιχτή συζήτηση γύρω από το ευέλικτο ωράριο εργασίας.

6. Πώς να βρείτε δεύτερη απασχόληση

Η ανάγκη των γυναικών να έχουν μεγαλύτερη ευελιξία στην εργασία τους, λόγω της δυσανάλογης ευθύνης που επωμίζονται για τη φροντίδα των παιδιών, αλλά και των εξαρτώμενων μελών της οικογένειας, όπως είναι οι ηλικιωμένοι και οι ασθενείς, έχει συχνά αποτελέσει κίνητρο ώστε να γίνουν ελεύθερες επαγγελματίες ή να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση. Ωστόσο, σύμφωνα με τις στατιστικές, οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε γυναίκες συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες να αναπτυχθούν και συνήθως δεν προσελκύουν ικανοποιητικά κεφάλαια από εξωτερικούς επενδυτές.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Atomico, εταιρεία επιχειρηματικών κεφαλαίων²⁹, το 2021 μόλις το 1,1% των κεφαλαίων διοχετεύτηκε σε εταιρείες τεχνολογίας που διευθύνονταν από γυναίκες. Η εταιρεία αναφέρει επίσης ότι υπάρχει έλλειψη ίσης αντιπροσώπευσης των δύο φύλων όχι μόνο στις εταιρείες που αναζητούν χρηματοδότηση, αλλά και στις επενδύτριες εταιρείες. Συγκεκριμένα, το 2021, σύμφωνα με τα ευρήματα των ερευνών που διεξήχθησαν, υπολογίστηκε ότι μόλις το 12% των εταίρων και των μελών του διοικητικού συμβουλίου στις εταιρείες επιχειρηματικών κεφαλαίων ήταν γυναίκες.

Ο Jason Butler, ο αρθρογράφος των Financial Times, με προσωπική εμπειρία στη χρηματοδότηση νέων εταιρειών, αναφέρει ότι η αναλογία των γυναικών που τον προσεγγίζουν για να επενδύσει στην επιχείρησή τους είναι 1 προς 20, όμως ο ίδιος επιλέγει να επενδύει σε επιχειρήσεις που διευθύνονται από γυναίκες κατά ένα εντυπωσιακό ποσοστό ίσο με 80% και μόλις κατά 5% σε επιχειρήσεις τις οποίες

²⁹ Atomico (2021). State of European tech 21

διευθύνουν άνδρες. Γιατί επιλέγει τις γυναίκες; Η εξήγηση που δίνει αφορά τα θετικά στοιχεία του χαρακτήρα των γυναικών.

Εφόσον τα επιχειρηματικά σχέδια αποδειχθούν εφικτά, ο Jason Butler ισχυρίζεται ότι η χρηματοδότηση γυναικών επιχειρηματιών συνήθως του αποφέρει μεγαλύτερα κέρδη. “Οι γυναίκες τείνουν να μην έχουν αυξημένο εγώ, δεν είναι αλαζόνες, και εργάζονται σκληρά”, σημειώνει.

7. Πώς να μεγιστοποιήσετε τις προοπτικές σας όσον αφορά το εισόδημα: πιστέψτε στον εαυτό σας!

Μία δεύτερη απασχόληση μπορεί να προσφέρει σημαντικό επιπρόσθετο εισόδημα, και μπορεί να αποτελέσει επίσης και την αφορμή για το ξεκίνημα μίας νέας καριέρας-ωστόσο είναι σημαντικό η κύρια απασχόληση να εξασφαλίζει έναν ικανοποιητικό μισθό.

“Η μείωση της εισοδηματικής απόκλισης μεταξύ των φύλων προϋποθέτει να κινητοποιηθείτε και να ζητήσετε αύξηση του μισθού σας”, αναφέρει η Καθηγήτρια του George Washington Lusardi, πιστεύοντας ότι μέρος του προβλήματος οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες διαπραγματεύονται λιγότερο τις μισθολογικές τους αυξήσεις σε σχέση με τους άντρες.

“Στο μέλλον, η συζήτηση δε θα εστιάζεται μόνο στην ευέλικτη εργασία, αλλά και στις ευέλικτες καριέρες”, αναφέρει η Portas, ειδική στα χρηματοοικονομικά και δημιουργός του ιστότοπου *Six moments that matter*. “Καθώς το προσδόκιμο ζωής αυξάνεται, οι άνθρωποι θα αποχωρούν από τις παλιές θέσεις τους και θα εισέρχονται εκ νέου στην αγορά εργασίας, και στα 50 και τα 60 τους θα χρειάζεται να αποκτήσουν νέες δεξιότητες. Οπότε η αλλαγή εργασίας ίσως να μη γίνεται στο μέλλον μόνο με κριτήριο το μισθό, αλλά και τις νέες διαθέσιμες ευκαιρίες”.

“Ακόμα κι αν δεν εργάζεστε αυτή τη στιγμή διότι έχετε αναλάβει τη φροντίδα της οικογένειάς σας, προσπαθήστε να συνεχίσετε να πληρείτε τα κριτήρια για πιθανή πρόσληψή σας στο μέλλον”, συμβουλεύει η Lusardi.

“Αναπτύξτε δεξιότητες οι οποίες είναι χρήσιμες στην αγορά εργασίας, αποκτήστε μία απασχόληση, παραμείνετε διασυνδεδεμένη ή αναπτύξτε ένα δίκτυο ανθρώπων οι οποίοι θα μπορέσουν στο μέλλον να σας βοηθήσουν να βρείτε μία θέση εργασίας που σας αξίζει”. Πάνω απ’ όλα, προτρέπει τις γυναίκες να επικοινωνούν τα οικονομικά προβλήματα που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν- είτε ζητώντας βοήθεια, είτε ανταλλάσσοντας εμπειρίες με άλλους ανθρώπους, είτε διεκδικώντας ευρύτερες αλλαγές στο χρηματοοικονομικό πεδίο.

“Οι γυναίκες δεν αποτελούν μειονότητα, αλλά το 50% του παγκόσμιου πληθυσμού”, αναφέρει η Lusardi. “Είμαστε μια μεγάλη ομάδα-χρειαζόμαστε μια πιο δυνατή φωνή, την οποία πρέπει να υψώνουμε για να βεβαιωθούμε ότι θα επέλθει η αλλαγή. Η

Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας βοηθάει τις γυναίκες να υπενθυμίζουν στους άντρες όλα αυτά τα σημαντικά πράγματα”.

Είναι προφανές ότι οι γυναίκες έχουν πολλαπλούς ρόλους κατά τη διάρκεια της ζωής τους, οι οποίοι δυσχεραίνουν τις προοπτικές τους για απόκτηση και οικοδόμηση πλούτου, επαγγελματική ανέλιξη και συνταξιοδοτική ευημερία. Οι αρνητικές αυτές συνέπειες οφείλονται στους χρονικούς αλλά και ποιοτικούς περιορισμούς που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, οι οποίοι πηγάζουν από τα κοινωνικά στερεότυπα, τη δυσκολία πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας, αλλά και τις πολιτισμικές προσδοκίες όσον αφορά τους ρόλους που καλούνται να αναλάβουν στο πλαίσιο της κοινωνίας. Παρά τις διεκδικήσεις του γυναικείου φύλου τις τελευταίες δεκαετίες και την κατάκτηση πολλών δικαιωμάτων και προνομίων που στερούνταν οι γυναίκες στο παρελθόν, απέχουμε πολύ ακόμα από την ισότητα των δύο φύλων σε ότι αφορά το χρήμα και τη διαχείρισή του. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη χώρα μας παρά τα δειλά βήματα που έχουν γίνει.

Η πρόοδος σε αυτό τον τομέα μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό των γυναικών, ο οποίος θα τους προσφέρει την απαραίτητη ενδυνάμωση ώστε να αναλάβουν τον έλεγχο της οικονομικής τους κατάστασης.

Ολοκληρώνοντας, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι γυναίκες είναι ικανές να διαχειριστούν τα χρήματά τους, να σχεδιάσουν χρηματοοικονομικά το μέλλον τους, να προβούν σε αποτελεσματικές επενδύσεις, και να διευθύνουν αποτελεσματικά μικρές ή μεγάλες επιχειρήσεις. Επομένως, είναι ζωτικής σημασίας να συνεχιστούν δυναμικά οι πρωτοβουλίες που διευκολύνουν την είσοδο των γυναικών στον κλάδο της προσωπικής χρηματοοικονομικής, και να αρθούν σταδιακά τα εμπόδια που οδηγούν στη μισθολογική ανισότητα των δύο φύλων, έτσι ώστε οι γυναίκες να έχουν ίσες ευκαιρίες στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία και στην εξασφάλιση της χρηματοοικονομικής τους ανεξαρτησίας.

Κεφάλαιο 4

Εμπειρικά ευρήματα

Στο παρόν κεφάλαιο, παρουσιάζονται κάποια εμπειρικά ευρήματα, τα οποία προέκυψαν κατόπιν ανασκόπησης της διαθέσιμης βιβλιογραφίας για την έμφυλη εισοδηματική απόκλιση και το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό. Πιο συγκεκριμένα, τα ευρήματα αυτά προέρχονται από επιστημονικά άρθρα, τα οποία έχουν δημοσιευθεί σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, όπως το International Journal for Infonomics, το Citizenship Social and Economics Education, το Journal of Economic

Behavior and Organization κ.ά., αλλά και σε διεθνώς αναγνωρισμένες εκδόσεις, όπως το Forbes.

Analyzing the Gender Gap in Financial Literacy (Greimel-Fuhrmann & Silgoner, 2018)

Στο συγκεκριμένο άρθρο, το οποίο μεταφράζεται στα ελληνικά με τον τίτλο “Ανάλυση της απόκλισης των δύο φύλων στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό”, οι ερευνητές δίνουν έμφαση στο γεγονός ότι, κατ’ επανάληψη, μελέτες έχουν δείξει ότι οι γυναίκες δίνουν λιγότερες σωστές απαντήσεις σε ερωτήσεις χρηματοοικονομικών γνώσεων σε σχέση με τους άντρες. Ως αποτέλεσμα, θεωρούνται ως χρηματοοικονομικά “ευάλωτη” ομάδα, η οποία χρήζει περισσότερης χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Στην παρούσα μελέτη διερευνάται η ισχύς της συγκεκριμένης υπόθεσης όσον αφορά τον Αυστριακό πληθυσμό. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε, προέκυψε ότι ο Αυστριακός ανδρικός πληθυσμός υπερέχει του αντίστοιχου γυναικείου πληθυσμού σε επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων, ακόμα κι αν ληφθούν υπόψη η διαφορά στα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων, και ο διαφορετικός τρόπος ανταπόκρισης στις ερωτήσεις της έρευνας. Παρ’όλα αυτά, οι γυναίκες φαίνεται να δαπανούν λιγότερα χρήματα, να αποφεύγουν περισσότερο τον κίνδυνο, και παρακολουθούν στενά την οικονομική τους κατάσταση. Μέσω της ανάλυσης της πολλαπλής παλινδρόμησης, αποδεικνύεται ότι, σε αντίθεση με το φύλο, η γνώση, οι στάσεις, και η συμπεριφορά είναι έννοιες που μπορούν να συσχετιστούν με τη χρηματοοικονομική ευημερία. Επομένως, φαίνεται πως οι γυναίκες δεν αποτελούν απαραίτητα χρηματοοικονομικά ευάλωτη ομάδα, ωστόσο ενδεχομένως να επωφεληθούν από την απόκτηση περισσότερης χρηματοοικονομικής γνώσης, η οποία με τη σειρά να τους προσφέρει περισσότερη αυτοπεποίθηση στη λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων.

Gender Differences in Financial Literacy: The Role of Stereotype Threat (Tinghog et al., 2021)

Το συγκεκριμένο επιστημονικό άρθρο, το οποίο αποδίδεται στα ελληνικά ως εξής: “Ανισότητα στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μεταξύ αντρών και γυναικών: ο επικίνδυνος ρόλος των στερεοτύπων”, ασχολείται με την κατανόηση των αιτιών που κρύβονται πίσω από το μειωμένο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των γυναικών σε σχέση με τους άντρες. Η κατανόηση αυτών των αιτιών καθίσταται ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη πολιτικών οι οποίες θα στοχεύσουν στη μείωση της ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων, και τη βελτίωση της χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς των γυναικών. Μέσω μίας σειράς ερευνών που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου, ελέγχεται κατά πόσο η παρατηρούμενη ανισότητα μεταξύ των αντρών και των γυναικών στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μπορεί να εντοπιστεί χρησιμοποιώντας ως μέσο σύγκρισης το διαφορετικό βαθμό ικανότητας των δύο φύλων στην κατανόηση χρηματοοικονομικών κειμένων, τα οποία περιλαμβάνουν αριθμητικά στοιχεία.

Επίσης, διερευνάται η ύπαρξη ή αντίστοιχα, η απουσία αυτοπεποίθησης των γυναικών όσον αφορά τη διαχείριση χρηματοοικονομικών ζητημάτων, όπως και κατά πόσο η ανισότητα οφείλεται στη δημιουργία στερεοτύπων, και πιο συγκεκριμένα, σε προϋπάρχουσες προκαταλήψεις σχετικά με το φύλο και τα χρηματοοικονομικά, οι οποίες οδηγούν σε υπονόμηση της απόδοσης των γυναικών σε θέματα που άπτονται του χρηματοοικονομικού κλάδου. Για τη συγκεκριμένη έρευνα, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από το Σουηδικό Προτυποποιημένο Σχολαστικό Τεστ Ικανοτήτων, τα οποία προήλθαν από έναν πληθυσμό 40.662 ατόμων, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ύπαρξη ή μη διαφοράς μεταξύ γυναικών και ανδρών όσον αφορά την ικανότητα κατανόησης χρηματοοικονομικών κειμένων. Επίσης, συλλέχθηκαν δεδομένα σε ευρεία κλίμακα μέσω διαδικτύου, από ένα σύνολο 1.989 ατόμων, ενώ διεξήχθη παράλληλα μία έρευνα με αντικείμενο το χρηματοοικονομικό λεξιλόγιο, καθώς και ένα πείραμα το οποίο έθεσε την ποιότητα του χρηματοοικονομικού περιεχομένου ως προσδιοριστικό παράγοντα για την αξιολόγηση του επιπέδου του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των δύο φύλων.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, προέκυψε ότι η παρατηρούμενη ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων είναι έντονη και στην περίπτωση των χρηματοοικονομικών κειμένων που δεν περιλαμβάνουν αριθμητικά στοιχεία. Ακόμα, η ανισότητα αυτή δεν μπορεί να αποδοθεί στη διαφορά μεταξύ της (επιδεικνυόμενης) αυτοπεποίθησης μεταξύ αντρών και γυναικών. Τέλος, σύμφωνα με την ανάλυση που διαμεσολάβησε, τονίστηκε ο έμμεσος αλλά ισχυρός αντίκτυπος του φύλου στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μέσω του χρηματοοικονομικού άγχους, γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι τα στερεότυπα που υφίστανται όσον αφορά τις γυναίκες στο χρηματοοικονομικό πεδίο, συμβάλλουν στη δημιουργία της ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων.

Why Should the Gender Gap in Financial Literacy Concern Us? (Gunjan Nagral, 30 October 2022, shethepeople)

Στο παρόν άρθρο, το οποίο στα ελληνικά μεταφράζεται ως: “Γιατί θα πρέπει να μας απασχολεί η απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό;”, ο Gunjan Nagral περιγράφει ένα πείραμα κοινωνικού χαρακτήρα, το οποίο είχε αναρτηθεί στη διαδικτυακή πλατφόρμα του YouTube, ως μέρος της καμπάνιας μίας μάρκας. Το πείραμα ήταν αρκετά απλό. Τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες έπρεπε να σταθούν σε μία γραμμή και να απαντήσουν σε κάποιες ερωτήσεις. Για κάθε ερώτηση, ανάλογα με το αν η απάντηση ήταν θετική ή αρνητική, έπρεπε να κάνουν ένα βήμα μπροστά, ή αντίστοιχα, ένα βήμα προς τα πίσω. Οι αρχικές ερωτήσεις ήταν πιο απλές και αφορούσαν καθημερινές ασχολίες, ενώ οι επόμενες εξέταζαν περισσότερο το επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των συμμετεχόντων.

Δυστυχώς, οι συμμετέχοντες με το χαμηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων ήταν οι γυναίκες, γεγονός το οποίο αποδεικνύει πόσο έντονη είναι η απόκλιση των δύο φύλων στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό. Να σημειωθεί

μάλιστα ότι οι γυναίκες που συμμετείχαν στο πείραμα δεν προέρχονταν από χαμηλό κοινωνικό υπόβαθρο. Εν αντιθέσει, επρόκειτο για γυναίκες μορφωμένες, με πτυχία, οι οποίες ανήκαν στο εργατικό δυναμικό, και μάλιστα είχαν δικές τους επιχειρήσεις.

Η απόκλιση των δύο φύλων στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό

“Σχεδόν το 77% του παγκόσμιου ενήλικου πληθυσμού, περίπου 3,5 δισεκατομμύρια άνθρωποι κατά προσέγγιση, η πλειονότητα των οποίων βρίσκονται σε αναπτυσσόμενες οικονομίες, αδυνατούν να κατανοήσουν βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες”. Επίσης, όταν εξετάζονται τα δεδομένα μέσα από το πρίσμα του φύλου, η διαφορά είναι ακόμα πιο έντονη. Σε παγκόσμιο επίπεδο, το ποσοστό των χρηματοοικονομικά εγγράμματων αντρών αντιστοιχεί στο 35%, σε σχέση με τις γυναίκες, το αντίστοιχο ποσοστό των οποίων ανέρχεται σε 30%. Η διαφορά δε φαίνεται να είναι τόσο σημαντική αν ληφθούν υπ’όψιν τα ποσοστά, ωστόσο τα νούμερα παρουσιάζουν μια πιο ζοφερή εικόνα της κατάστασης.

Τα τελευταία χρόνια, έχουν παρατηρηθεί δραματικές αλλαγές στο χρηματοοικονομικό κλάδο, όπως επίσης και αύξηση της συμμετοχής σε χρηματοοικονομικές δραστηριότητες, ως επακόλουθο της ανάπτυξης του γενικότερου εκπαιδευτικού επιπέδου. Αν ωστόσο δοθεί έμφαση στο ποσοστό συμμετοχής των δύο φύλων στα χρηματοοικονομικά, τα αποτελέσματα που προκύπτουν είναι απογοητευτικά. Αν και οι γυναίκες πλέον έχουν αναλάβει προσωπικά τη διαχείριση των οικονομικών τους, το επίπεδο των βασικών χρηματοοικονομικών τους γνώσεων παραμένει δυστυχώς ακόμα σε χαμηλά επίπεδα.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικός για το σύνολο των ανθρώπων αλλά ιδιαίτερα για τις γυναίκες, και ακόμα περισσότερο για τις γυναίκες των αναπτυσσόμενων οικονομιών. Συνεχίζει να επικρατεί η αντίληψη ότι η οικονομική τους συνεισφορά στο νοικοκυριό είναι δευτερεύουσας σημασίας, ενώ συνηθίζουν να έχουν πολύ λιγότερη αυτονομία στη λήψη αποφάσεων, αλλά και στην κατανομή των διαφόρων πόρων του νοικοκυριού. Αγωνίζονται ασταμάτητα για τη χρηματοοικονομική τους ανεξαρτησία, γεγονός το οποίο δυσχεραίνεται σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό από το χαμηλό επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων που διαθέτουν.

Η ινδική κοινωνία είναι δομημένη με βάση το πατριαρχικό πρότυπο, και ως αποτέλεσμα, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός τείνει να είναι αποτέλεσμα διαπαιδαγώγησης. Οι γυναίκες μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον όπου ο άντρας είναι ο αρχηγός του σπιτιού, και ως εκ τούτου θεωρείται αποκλειστικά υπεύθυνος για τη διαχείριση του συνόλου των εισοδημάτων των μελών του σπιτιού, αλλά και για όλα τα θέματα που σχετίζονται με το χρήμα, όπως, μεταξύ άλλων, την πραγματοποίηση επενδύσεων και την αποταμίευση.

Το συγκεκριμένο φαινόμενο εμφανίζεται και στην περίπτωση που οι γυναίκες του σπιτιού έχουν επαγγελματική απασχόληση. Τα οικονομικά τους μάλιστα ελέγχονται

από τους άντρες του σπιτιού. Η υιοθέτηση της εν λόγω πρακτικής σχετικά με αυτά τα θέματα έχει οδηγήσει στη δημιουργία ενός παγιωμένου συστήματος. Για αυτό το λόγο, οι μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες της οικογένειας εξαρτώνται από τα παιδιά τους (κυρίως τους γιους τους), οι γυναίκες από τους συζύγους τους, και οι κόρες από τους αδερφούς ή τους πατεράδες τους για τη διαχείριση χρηματοοικονομικών ζητημάτων.

Το πατριαρχικό σύστημα υποβοηθείται επίσης από το διαστρεβλωμένο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, στο οποίο δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη καθ' όλη τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης για τη συμπερίληψη του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στη σχολική ύλη. Ενώ πολλά αγόρια αποκτούν οικειότητα με τους χρηματοοικονομικούς όρους μέσω των πατεράδων τους, η πλειοψηφία των κοριτσιών πορεύονται μέσα στην άγνοια, αντιμετωπίζοντας τις συνέπειες του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού. Ο ινδικός λαός οφείλει να κατανοήσει τη σημασία της απόκτησης γνώσης πάνω σε χρηματοοικονομικά θέματα. Οι γυναίκες ήδη βιώνουν την καταπίεση, και ο χρηματοοικονομικός αναλφαριθμητισμός απλώς επιδεινώνει την ήδη επιβαρυσμένη κατάσταση.

Ο αντίκτυπος του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού εμφανίζεται σε βάθος χρόνου, και εμποδίζει την ανάπτυξη της ισότητας των φύλων. Ένα από τα αποτελέσματα της ανισότητας των δύο φύλων στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες τείνουν να αποφεύγουν περισσότερο τον κίνδυνο στα χρηματοοικονομικά θέματα. Επίσης, διστάζουν να λάβουν χρηματοοικονομικές αποφάσεις και προτιμούν να ακολουθούν συμβουλές τις περισσότερες φορές από το να βασίζονται στο ένστικτο και τις γνώσεις τους. Αξίζει να σημειωθεί μάλιστα ότι μόλις το 33% του γυναικείου πληθυσμού λαμβάνει ανεξάρτητες επενδυτικές αποφάσεις. Συν τοις άλλοις, η συμμετοχή των γυναικών στο χρηματιστήριο όπως και στο γενικότερο χρηματοοικονομικό κλάδο, είναι ιδιαίτερα χαμηλή. Η έλλειψη χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού οδηγεί σε υψηλή χρηματοοικονομική εξάρτηση, γεγονός το οποίο εμποδίζει τις γυναίκες να απομακρυνθούν από μία δύσκολη κατάσταση που ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν. Οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες του χαμηλού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι πολλές και καλύπτουν πολλές πτυχές της ζωής των γυναικών.

Το πείραμα το οποίο αναφέρθηκε προηγουμένως αποτελεί μία μικρή μόνο ένδειξη του τι συμβαίνει στην πραγματικότητα. Για να γίνουν αντιληπτές οι πραγματικές διαστάσεις του θέματος, αλλά και το εύρος της προσπάθειας που απαιτείται για να υπάρξει ισορροπία και να επέλθει η χρηματοοικονομική ισότητα μεταξύ των δύο φύλων, θα πρέπει να διεξαχθεί ένα κοινωνικό πείραμα σε παγκόσμια κλίμακα. Στο συγκεκριμένο πείραμα συμμετείχαν γυναίκες μορφωμένες, επομένως συμπεραίνεται ότι τα αποτελέσματα θα ήταν αρκετά διαφορετικά αν συμμετείχαν και γυναίκες από επαρχιακές περιοχές. Σήμερα, οι γυναίκες στερούνται ακόμα και του θεμελιώδους δικαιώματος για πρόσβαση στους τραπεζικούς τους λογαριασμούς. Σύμφωνα με σχετικές έρευνες, προκύπτει ότι το 62% του γυναικείου ινδικού

πληθυσμού είτε δε διαθέτει προσωπικό τραπεζικό λογαριασμό είτε έχει περιορισμένη πρόσβαση σε τραπεζικές υπηρεσίες.

Η απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων στα χρηματοοικονομικά είναι οφθαλμοφανής, όπως και η επιτακτική ανάγκη της άμεσης αντιμετώπισης της κατάστασης.

Solving the Global Gender Wealth Equity Gap (J. M. Bremen, 18 July 2022, Forbes)

Στο άρθρο του J. M. Bremen, που στα ελληνικά μεταφράζεται ως: “Δίνοντας λύση στο παγκόσμιο πρόβλημα της ανισότητας πλούτου μεταξύ αντρών και γυναικών”, γίνεται αναφορά στο νέο παγκόσμιο δείκτη της Ισότητας του Πλούτου, μέσα από τον οποίο αναδεικνύονται οι παράγοντες που οδηγούν σε αποκλίσεις μεταξύ των δύο φύλων κατά την περίοδο της συνταξιοδότησης. Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει δοθεί περισσότερη έμφαση στη διαφορετικότητα, την ισότητα και την ένταξη μέσω των δεσμεύσεων των εταιρειών παγκοσμίως για πιο περιβαλλοντικά και κοινωνικά υπεύθυνες πολιτικές και πρακτικές, παρατηρείται ακόμα το φαινόμενο οι γυναίκες να έχουν συγκεντρώσει αισθητά χαμηλότερη περιουσία από τους άντρες όταν έρχεται η ώρα της συνταξιοδότησης.

Σύμφωνα με το Manjit Basi, (Basi, 2022) σύμβουλο στη Watson Wyatt, ο δείκτης (ο οποίος λαμβάνει υπόψη δεδομένα από 39 χώρες πάνω στην αποκτηθείσα περιουσία κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου) αποκαλύπτει ότι μέχρι την περίοδο της συνταξιοδότησης, οι γυναίκες αναμένεται να έχουν αποκτήσει περιουσία ίση με μόλις το 74% της αντίστοιχης περιουσίας των αντρών. Παρά το γεγονός ότι οι αρμόδιοι φορείς, οι εταιρείες, και οι κυβερνήσεις παγκοσμίως έχουν αναγνωρίσει την ανισότητα που υφίσταται σε βάρος των γυναικών στην εργασία, όπως οι κατώτερες μισθολογικές απολαβές και η περιορισμένη αντιπροσώπευσή τους σε διοικητικούς και ηγετικούς ρόλους σε σχέση με τον ανδρικό εργαζόμενο πληθυσμό, και έχουν καταβάλει έμπρακτες προσπάθειες για τη μείωση του φαινομένου αυτού και την παροχή περισσότερων ευκαιριών στις γυναίκες εργαζόμενες, η ανισότητα στη συγκέντρωση πλούτου συνεχίζει δυστυχώς αμείωτη.

Άλλα σημαντικά ευρήματα που προκύπτουν:

- Οι κύριοι παράγοντες που συμβάλλουν στην ανισότητα των φύλων όσον αφορά τον πλούτο είναι η ανισότητα στις μισθολογικές απολαβές και η καθυστέρηση που σημειώνεται στην επαγγελματική σταδιοδρομία των γυναικών. Επίσης, οι διαφορετικές υποχρεώσεις που καλείται να αναλάβει το κάθε φύλο εκτός της εργασίας και το επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των γυναικών έχει άμεση επίρεια στη συμμετοχή των τελευταίων στην πληρωμένη απασχόληση, εμποδίζοντάς τις παράλληλα να συσσωρεύσουν πλούτο.

- Η ανισότητα πλούτου είναι ιδιαίτερα έντονη μεταξύ γυναικών που βρίσκονται σε ανώτερες εργασιακές θέσεις, καθώς αντιμετωπίζουν το συνδυασμό των μεγαλύτερων μισθολογικών ανισοτήτων και την περιορισμένη πιθανότητα προόδου της καριέρας τους. Για τις πιο λειτουργικές θέσεις εργασίας, η συνολική εισοδηματική απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων αγγίζει κατά μέσο όρο το 11%, ενώ σε πιο τεχνικές θέσεις η απόκλιση τριπλασιάζεται, αγγίζοντας κατά μέσο όρο το 31%. Ωστόσο, ο χειρότερος αντίκτυπος παρατηρείται στις πιο εξειδικευμένες και τις ηγετικές θέσεις, αγγίζοντας σε αυτή την περίπτωση κατά μέσο όρο το 38%.
- Η ανάληψη της φροντίδας των μελών της οικογένειας, η οποία οδηγεί τις γυναίκες να απασχολούνται σε θέσεις με μειωμένο ωράριο και να κάνουν διαλείμματα στην καριέρα τους, έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ικανότητα των γυναικών να συσσωρεύσουν πλούτο. Αξίζει να σημειωθεί μάλιστα ότι αυτού του είδους οι υποχρεώσεις έχουν δυσανάλογα αρνητικές συνέπειες για τις γυναίκες σε σχέση με τους άντρες, καθώς μειώνεται ο ρυθμός συμμετοχής τους στο εργατικό δυναμικό, καθώς και το συνολικό χρονικό διάστημα απασχόλησής τους. Το αποτέλεσμα είναι οι μισθολογικές αποκλίσεις μεταξύ των δύο φύλων, οι οποίες οδηγούν στο σωρευτικό αποτέλεσμα της μειωμένης συγκέντρωσης πλούτου σε σχέση με τους άντρες την ώρα της συνταξιοδότησης. Οι άδειες, οι οποίες έχουν θεσμοθετηθεί από το κράτος με σκοπό τη φροντίδα των παιδιών, συνήθως απευθύνονται στις μητέρες, οδηγώντας σε μεγαλύτερη επιδείνωση της ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων.

Ο προγραμματισμός για τη συνταξιοδότηση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην απόκτηση περιουσίας. Στο σύνολο των 39 χωρών από τις οποίες έχει συλλέξει δεδομένα ο δείκτης προβλέπονται προνόμια για την περίοδο της συνταξιοδότησης, ενώ σε πολλές τα προνόμια αυτά αποτελούν νομική υποχρέωση της πολιτείας. Επίσης, τα συνταξιοδοτικά προγράμματα τα οποία χρηματοδοτούνται από τους εργοδότες αποτελούν συνήθη πρακτική. Ο δείκτης μάλιστα αποκάλυψε τη σημασία των συνταξιοδοτικών προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από τους εργοδότες στη συσσώρευση πλούτου την περίοδο της συνταξιοδότησης, αλλά και τον αντίκτυπο της ανισότητας των φύλων στις μισθολογικές απολαβές, στην επαγγελματική σταδιοδρομία, τη δυνατότητα παροχής φροντίδας, και το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητικό. Σύμφωνα με τα ευρήματα ερευνών, οι γυναίκες έχουν διαφορετικό επίπεδο χρηματοοικονομικής ενημέρωσης και αντίληψης, αλλά και διαφορετικό βαθμό αυτοπεποίθησης και ανοχής στον κίνδυνο σε σχέση με τους άντρες κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους καριέρας, επιτείνοντας τις συνέπειες των υπόλοιπων προαναφερθέντων παραγόντων στην ανισότητα του πλούτου.

Οι εν λόγω παράγοντες έχουν επίσης αρνητικό αντίκτυπο στη γενικότερη επιχειρηματική απόδοση, καθώς παρατηρείται μείωση του βαθμού διαθεσιμότητας και παραγωγικότητας των εργαζομένων, έλλειψη απαραίτητων δεξιοτήτων, διαταραχή της αλυσίδας εφοδιασμού, προβλήματα στη διαχείριση του κόστους, και δημιουργία πλήγματος στη φήμη των επιχειρήσεων. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, οι περισσότερες επιχειρήσεις (82%) έχουν αξιολογήσει σε περιορισμένο σχετικά βαθμό τον αντίκτυπο των παραγόντων αυτών στη φήμη τους και τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές τους πρακτικές.

Οι ηγέτες μπορούν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της απόκλισης των φύλων στην απόκτηση πλούτου μέσω των ακόλουθων κινήσεων:

1. Ανάπτυξη ηγεσίας, κουλτούρας, και προγραμμάτων, τα οποία θα στοχεύουν σε κάποιο συγκεκριμένο σκοπό

Οι αποτελεσματικοί ηγέτες εφαρμόζουν μία κουλτούρα στον εργασιακό χώρο που βασίζεται στην αξιοπρέπεια, και έχει ως σκοπό οι εργαζόμενοι να αισθάνονται σωματικά αλλά και ψυχολογικά ασφαλείς. Συγκεκριμένα, το ζητούμενο είναι οι εργαζόμενοι να αντιμετωπίζονται με σεβασμό, χωρίς να έχουν το φόβο της περιθωριοποίησης. Η ψυχολογική ασφάλεια τους επιτρέπει να είναι ο εαυτός τους, να εκφράζουν τις ανησυχίες τους, και να ακούγονται. Επίσης, στο πλαίσιο αυτό οι εργαζόμενοι είναι περήφανοι για την εργασία τους διότι αναγνωρίζονται οι κόποι τους, και πιστεύουν ότι η διδασκαλία νέων δεξιοτήτων στους εργαζόμενους και η συνεχής μάθηση κατά τη διάρκεια της καριέρας τους αποτελεί προτεραιότητα για την επιχείρηση. Επίσης, υπάρχει σεβασμός προς τους εργαζόμενους καθώς λαμβάνουν μισθό ισάξιο της εργασίας που προσφέρουν, έχουν εμπιστοσύνη στην επιχείρηση ότι θα τους παρέχει τα απαραίτητα επιδόματα ώστε να εξασφαλιστούν οικονομικά, και βιώνουν την ευημερία, η οποία τους επιτρέπει να θριαμβεύσουν τώρα αλλά και στο μέλλον.

2. Δίκαιες και βιώσιμες μισθολογικές απολαβές

Καθώς η συσσώρευση του πλούτου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το εισόδημα, την εργασιακή ασφάλεια και την ευημερία, οι αποτελεσματικοί ηγέτες θέτουν ως στόχο της δίκαιη αποζημίωση, η οποία θα είναι παράλληλα βιώσιμη. Πιο συγκεκριμένα, εφαρμόζουν στρατηγικές που εξασφαλίζουν ότι οι μισθοί των εργαζομένων θα τους δώσουν την ευκαιρία να προοδεύσουν, και για να περιορίσουν τον κίνδυνο της πενίας και της αδυναμίας εξασφάλισης τροφής για τους ίδιους και την οικογένειά τους.

3. Ίσες ευκαιρίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας-πρόσβαση και χρηματοδότηση

Εφόσον η εργασιακή πρόοδος και η απόκτηση νέων δεξιοτήτων οδηγούν στην αύξηση του εισοδήματος και του πλούτου, οι αποτελεσματικοί ηγέτες υιοθετούν ένα νέο τρόπο σκέψης σχετικά με την καριέρα. Συγκεκριμένα, δημιουργούν το πλαίσιο για να μπορέσουν οι γυναίκες εργαζόμενες να προχωρήσουν επαγγελματικά. Επίσης, δημιουργούν οικοσυστήματα ταλέντων, τα οποία περιλαμβάνουν εναλλακτικά μοντέλα εργασίας, ευρύτερες προσεγγίσεις για τον εντοπισμό ταλέντων, και την ανάπτυξη ηγετικών και διοικητικών ικανοτήτων. Αυτές οι κινήσεις έχουν αντίκτυπο στο εισόδημα, την εκπαίδευση, και τις πιθανότητες πρόσληψης.

4. Ευρύτητα προνόμια-πρόσβαση, ευελιξία, και κόστος

Τα τελευταία χρόνια, τα εργασιακά επιδόματα έχουν επηρεάσει τη συσσώρευση πλούτου, τις αποταμιεύσεις, και την υποστήριξη της παροχής φροντίδας. Οι αποτελεσματικοί ηγέτες αντιλαμβάνονται ότι οι εργαζόμενοι με χαμηλότερο εισόδημα, οι οποίοι βρίσκονται στην πρώτη γραμμή, συνήθως έχουν διαφορετικές ανάγκες από τους υψηλόμισθους εργαζόμενους. Ως εκ τούτου, μεγιστοποιούν την πρόσβαση σε αποταμιευτικά προγράμματα που δεν έχουν αυξημένο κόστος και βοηθούν τους εργαζομένους να επιλέξουν και να προσαρμόσουν τα προγράμματα στις ανάγκες τους, αλλά και να αναπτύξουν τις χρηματοοικονομικές τους γνώσεις, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο.

5. Ευέλικτη εργασία-πρόσβαση

Η ευελιξία στην εργασία οδηγεί σε αυξημένα επίπεδα ευημερίας, ανθεκτικότητας, και σε μεγαλύτερη συσσώρευση πλούτου για το σύνολο των εργαζομένων, ανεξάρτητα από την εισοδηματική κατηγορία στην οποία ανήκουν. Ως εκ τούτου, οι αποτελεσματικοί ηγέτες παρέχουν ευέλικτη εργασία και εργασία με βάρδιες, τροποποιημένες εβδομάδες εργασίας, και ενισχυμένα προγράμματα παροχής αδειών. Υποστηρίζουν επίσης την ύπαρξη κλινικών εντός και εκτός του χώρου εργασίας, την εκτεταμένη παροχή οικογενειακής άδειας, και την παροχή υπηρεσιών υγείας από απόσταση. Ταυτόχρονα, επωφελούνται και οι εργοδότες, καθώς έχουν πρόσβαση σε μεγαλύτερο αριθμό ταλέντων.

Παρότι καμία μεμονωμένη πράξη δεν πρόκειται να δώσει ουσιαστική λύση στο πρόβλημα της ανισότητας του πλούτου μεταξύ αντρών και γυναικών, οι αποτελεσματικοί ηγέτες εφαρμόζουν ένα ευρύ σύνολο προσεγγίσεων για να το περιορίσουν.

The effect of gender on financial literacy (Bagci & Kahraman, 2020).

Στο παρόν άρθρο, το οποίο αποδίδεται στα ελληνικά ως: “Η επιρροή του φύλου στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό”, οι συγγραφείς υπογραμμίζουν το γεγονός ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι η ικανότητα ενός ατόμου να λαμβάνει ενημερωμένες αποφάσεις πάνω σε βασικά χρηματοοικονομικά ζητήματα και είναι ιδιαίτερα σημαντικός τόσο για το άτομο, όσο και για την ανάπτυξη της οικονομίας μίας χώρας. Προκειμένου να επιτευχθούν οι δύο αυτοί παράλληλοι στόχοι, είναι υψίστης σημασίας να παρέχεται χρηματοοικονομική εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως, ξεκινώντας μάλιστα από τα χαμηλότερα στρώματα της κοινωνίας. Η παρούσα μελέτη διερευνά τη σχέση μεταξύ του φύλου και του επιπέδου του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι να εντοπιστεί αν και σε ποιο βαθμό το φύλο έχει κάποια επίπτωση στο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των πολιτών.

Προκειμένου να γίνει έλεγχος της συγκεκριμένης υπόθεσης, διεξήχθη κατ’ αρχάς μία έρευνα μέσω διαδικτύου σε ένα τυχαίο δείγμα 602 ατόμων στην Τουρκία. Στη συνέχεια, έγινε ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν μέσω της μεθόδου της παλινδρόμησης και ακολούθησε μία ανάλυση Ανονα, για τον καθορισμό της ύπαρξης ή μη συσχέτισης μεταξύ των δύο εξεταζόμενων παραμέτρων. Μέσω των αποτελεσμάτων της παλινδρόμησης, καθορίστηκε η θετική ή αρνητική συσχέτιση μεταξύ των παραμέτρων, καθώς και η εγκυρότητα και ακρίβεια των δεδομένων. Επίσης, μέσω της παρούσας μελέτης, προέκυψαν ευρήματα σχετικά με το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων του κάθε φύλου, και κατά συνέπεια, συμπεράσματα σχετικά με το ποιο φύλο χρήζει περαιτέρω χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Συν τοις άλλοις, έγινε σύγκριση των γνώσεων των ανδρών και των γυναικών στον τομέα των επενδύσεων, και καθορίστηκε ο βαθμός στον οποίο το φύλο έχει κάποιο αντίκτυπο στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό του ατόμου. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι το φύλο δεν επηρεάζει ουσιαστικά το επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού του ατόμου, κι ότι στην πραγματικότητα ο τελευταίος αποτελεί συνάρτηση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που έχει λάβει το άτομο. Επίσης, εξήχθη το συμπέρασμα ότι οι διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό θα πάψουν να υφίστανται αν οι γυναίκες έχουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, και ενημερώνονται στον ίδιο βαθμό με τους άντρες όσον αφορά τα χρηματοοικονομικά θέματα, ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας.

Women Are Invisible?! A Literature Survey on Gender Gap and Financial Training (Sholevar & Harris, 2020)

Στο παρόν επιστημονικό άρθρο, το οποίο στα ελληνικά μεταφράζεται ως: “Οι γυναίκες είναι αόρατες;! Μία βιβλιογραφική ανασκόπηση της απόκλισης μεταξύ των

δύο φύλων στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, και της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης”, οι συγγραφείς υπογραμμίζουν το γεγονός ότι η πλειοψηφία των υφιστάμενων ορισμών και μετρήσεων σχετικά με το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό έχουν προκύψει με βάση τα δεδομένα των ανεπτυγμένων χωρών. Αν και ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και η χρηματοοικονομική συμπεριφορά αξιολογούνται συνήθως σε επίπεδο νοικοκυριού, η διάσταση του φύλου των μελών του νοικοκυριού τείνει να διερευνάται σε μικρότερο βαθμό, γεγονός το οποίο ενδεχομένως να επισκιάζει το χαμηλό επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των γυναικών. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μία επιλεκτική, συστηματική ανασκόπηση, η οποία έχει ως στόχο να εξετάσει την υπάρχουσα βιβλιογραφία πάνω στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε δύο κύριες διαστάσεις, και πιο συγκεκριμένα, τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση και την απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό. Μέσω της διεξοδικής ανασκόπησης της βιβλιογραφίας, εντοπίζονται ερευνητικά κενά σε καθεμία από τις δύο αυτές διαστάσεις. Τα κενά αυτά χρησιμοποιούνται σε δεύτερο χρόνο για τη διαμόρφωση δύο υποσχόμενων ερευνητικών ιδεών, οι οποίες έχουν ως σκοπό τη διερεύνηση τόσο της απόκλισης μεταξύ των δύο φύλων, όσο και την ανάπτυξη μίας καινοτομικής μεθόδου για την παροχή της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

Μία έρευνα για το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό των γυναικών στην Ελλάδα (WOMEN ON TOP/ΑΘΗΝά/qed/Παπαστράτος/PM, 2021).

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας δεν υπήρχαν διαθέσιμα εκτενή στατιστικά στοιχεία σχετικά με το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό των γυναικών στην Ελλάδα, καθώς η χώρα μας δε συμμετείχε ούτε στην έρευνα του Διεθνούς Δικτύου Χρηματοοικονομικής Εκπαίδευσης OECD/INFE που πραγματοποιήθηκε το 2020 για τη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην Ευρώπη, αλλά ούτε και στην παγκόσμια έρευνα που είχε υλοποιηθεί πάλι από το Δίκτυο το 2016.

Για αυτό το λόγο, η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Women On Top και την αθηΝΕΑ, σε συνεργασία με την qed, και τη χρηματοδότηση της Παπαστράτος/PMI, αποτελεί τη μοναδική πηγή στατιστικών δεδομένων για την έμφυλη χρηματοοικονομική ανισότητα στην Ελλάδα. Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να διερευνηθεί κατά πόσο οι γυναίκες έχουν αντίληψη της οικογενειακής τους κατάστασης, σε ποιο βαθμό έχουν κατακτήσει τη χρηματοοικονομική τους ανεξαρτησία, και πώς μπορούν να συνεισφέρουν μέσω των πρακτικών που υιοθετούν και των αποφάσεων που λαμβάνουν, στην προσωπική τους χρηματοοικονομική ευημερία, αλλά και στη χρηματοοικονομική ευημερία της οικογένειάς τους, και της ευρύτερης κοινωνίας της οποίας αποτελούν μέλη. Μέσω ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, εξήχθησαν συμπεράσματα σχετικά με το

βαθμό που παράγοντες, πέραν του φύλου, οδηγούν στο χάσμα χρηματοοικονομικών γνώσεων μεταξύ αντρών και γυναικών. Συγκεκριμένα, στην εν λόγω έρευνα διερευνήθηκαν τέσσερις διαστάσεις του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, με σκοπό να διαπιστωθεί το επίπεδο των γνώσεων του πληθυσμού πάνω σε οικονομικά θέματα, μέσα από ερωτήσεις αριθμητικής, αλλά και ερωτήσεις που αναφέρονταν στις έννοιες του ανατοκισμού, του πληθωρισμού, και της διαφοροποίησης των επενδύσεων. Στη δεύτερη ενότητα της έρευνας διερευνήθηκε ο βαθμός στον οποίο οι γυναίκες επενδύουν σε χρηματοοικονομικά προϊόντα και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, η αυτοπεποίθηση που έχουν γύρω από τα χρηματοοικονομικά θέματα, αλλά και οι γενικότερες πεποιθήσεις που επικρατούν μεταξύ των γυναικών γύρω από τα χρήματα και την οικονομία.

Τα ευρήματα που προέκυψαν από την έρευνα σχετικά με το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό των γυναικών είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα. Συγκεκριμένα, ο γυναικείος πληθυσμός στην Ελλάδα εμφανίζεται λιγότερο χρηματοοικονομικά εγγράμματος σε σχέση με τους άντρες, αν εξαιρεθούν οι ηλικιακές κατηγορίες των 18-25 και των 55+. Επίσης, παρατηρείται μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ αντρών και γυναικών στις ανώτερες κοινωνικοοικονομικά κατηγορίες, φαινόμενο το οποίο ωστόσο εκμηδενίζεται στις κατώτερες τάξεις. Ως επί το πλείστον, οι γυναίκες εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα αυτοπεποίθησης στα χρηματοοικονομικά, αν και δεν υστερούν σε επίπεδο γνώσεων σε σχέση με τους άντρες, ενώ αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξεύρεση του κατάλληλου ανθρώπου που θα τις παρέχει τη σωστή καθοδήγηση μέσω της παροχής των κατάλληλων χρηματοοικονομικών συμβουλών.

Ένα επιπλέον σημαντικό εύρημα της έρευνας σχετίζεται με την περιορισμένη χρήση πιο σύνθετων χρηματοοικονομικών προϊόντων από το γυναικείο φύλο, όπως οι ασφάλειες (24% των γυναικών έναντι 35% των αντρών) και οι επενδύσεις (5% των γυναικών έναντι 18% των αντρών). Σε αντίθεση, παρατηρείται αυξημένη χρήση των πιστωτικών καρτών από τις γυναίκες σε σχέση με τους άντρες, ενώ η παρατηρούμενη διαφορά μεταξύ των δύο φύλων στη χρήση χρεωστικών καρτών είναι αμελητέα. Ως επί το πλείστον, παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες εμφανίζονται πιο ενημερωμένες όσον αφορά την προσωπική τους οικονομική κατάσταση, αλλά και την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους, στην πράξη υστερούν των αντρών στην κατάρτιση ενός χρηματοοικονομικού σχεδίου με σκοπό την απόσβεση των χρεών τους (60% των γυναικών έναντι 69% των αντρών), ενώ έχουν επίσης, κατά κανόνα, λιγότερες αποταμιεύσεις για μία περίοδο έκτακτη ανάγκης σε σχέση με τους άντρες.

Το φαινόμενο της εξοικείωσης με την τεχνική πλευρά των οικονομικών θεμάτων δε φαίνεται να αποτελεί συνάρτηση του οικονομικού και εκπαιδευτικού υπόβαθρου, καθώς ακόμα και γυναίκες σε ανώτερες κοινωνικοοικονομικά τάξεις διστάζουν να αναλάβουν την ενασχόληση με τις φορολογικές δηλώσεις και την τελική υποβολή τους (28% των γυναικών έναντι 38% των αντρών), αλλά και να λάβουν καταναλωτικές αποφάσεις οι οποίες αφορούν το νοικοκυριό. Μάλιστα επαφίονται στους άντρες τους για θέματα αυτής της φύσης, καθώς αισθάνονται ότι υστερούν των απαραίτητων χρηματοοικονομικών γνώσεων, και ως αποτέλεσμα, της απαραίτητης

αυτοπεποίθησης για να ασχοληθούν ενεργά με τα θέματα αυτά. Αξίζει να σημειωθεί ότι το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων αγγίζει σε αυτή την περίπτωση τις 20 ποσοστιαίες μονάδες (63% των γυναικών έναντι 83% των αντρών), γεγονός το οποίο καταδεικνύει τη σοβαρότητα της υφιστάμενης κατάστασης.

Το μειωμένο ενδιαφέρον των γυναικών για τα οικονομικά θέματα οφείλεται επίσης στο αρνητικό “ηθικό” πρόσημο που έχει αποδοθεί στην ενασχόληση με το χρήμα, άποψη την οποία ενστερνίζονται πολλές γυναίκες ακόμα και σήμερα, μεταξύ των οποίων και γυναίκες της γενιάς Z. Ενδιαφέρον προκαλεί ακόμα το γεγονός ότι είναι χαμηλότερο το συνολικό ποσοστό των γυναικών που πιστεύουν στη σημασία της απόκτησης χρηματοοικονομικών γνώσεων. Επίσης, σύμφωνα με τα ευρήματα, τόσο το 45 % των αντρών όσο και το 35% των γυναικών εκφράζουν τη δυσπιστία τους ως προς την ικανότητα των γυναικών να ασχοληθούν με θέματα οικονομικής φύσης.

Δυστυχώς, τα ευρήματα είναι εξίσου αποθαρρυντικά και στον τομέα της ενημέρωσης των γυναικών πάνω σε οικονομικά θέματα, με τους άντρες να υπερέχουν των γυναικών και σε αυτή την περίπτωση, ανεξάρτητα από το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο και το μορφωτικό επίπεδο. Ωστόσο, στην περίπτωση που αποτελούν τις κύριες εισοδηματίες ή διαχειρίστριες του νοικοκυριού, το έμφυλο χάσμα φαίνεται να εξαλείφεται, γεγονός το οποίο καταδεικνύει ότι το έμφυλο χάσμα οφείλεται στην έλλειψη εξοικείωσης και τριβής των γυναικών με τα οικονομικά θέματα.

Μία πολύ σημαντική συμβολή της εν λόγω έρευνας είναι η δημιουργία ενός δείκτη χρηματοοικονομικής αυτοπεποίθησης, ο οποίος δείχνει το βαθμό στον οποίο τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες νιώθουν αρκετή αυτοπεποίθηση ώστε να λάβουν σωστές χρηματοοικονομικές αποφάσεις. Μεγάλο χάσμα παρατηρείται στην κατανόηση των οικονομικών όρων από τα δύο φύλα (45% των γυναικών έναντι 54% των αντρών), αλλά και στον τομέα των επενδύσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι αν και το επίπεδο χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης φαίνεται να αυξάνεται όσο αυξάνεται και η κοινωνικοοικονομική θέση και το μορφωτικό επίπεδο των γυναικών, ωστόσο η αυτοπεποίθηση φαίνεται να κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση, με τις γυναίκες στις χαμηλότερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις να εμφανίζουν μεγαλύτερο βαθμό αυτοπεποίθησης.

Ένα επιπλέον εύρημα της συγκεκριμένης έρευνας αφορά το μισθολογικό χάσμα και την άνεση που νιώθουν συγκριτικά οι γυναίκες με τους άντρες να διαπραγματευτούν την αμοιβή τους (30% των γυναικών έναντι 47% των αντρών). Και σε αυτή την περίπτωση, τα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά, καθώς το 60% των ερωτηθέντων (άντρες και γυναίκες) φαίνεται να αποδέχεται την ύπαρξη του μισθολογικού χάσματος, με το ποσοστό στις γυναίκες να αγγίζει το 73%. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat³⁰, στην Ελλάδα το συνολικό μισθολογικό χάσμα

³⁰ Eurostat ([EARN GR GPG](#) , [EARN GR GPGR2](#))

άγγιζε το 10,4% το 2018, ενώ ο αντίστοιχος ευρωπαϊκός μέσος όρος το 2020 βρισκόταν στο 13% (δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Ελλάδα για το 2020).

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι οικονομικά αναλφάβητες γυναίκες εμφανίζονται λιγότερο διατεθειμένες να διαπραγματευτούν τις μισθολογικές τους απολαβές σε σχέση με άντρες του ιδίου χρηματοοικονομικού επιπέδου. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα είναι να εγκλωβίζονται οι γυναίκες σε μία κατάσταση, η οποία πλήττει συνεχώς τις προοπτικές τους για οικονομική ανάπτυξη και μακροπρόθεσμα, χρηματοοικονομική ανεξαρτησία.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τις γυναίκες, καθώς συνηθίζουν να ζουν, κατά μέσο όρο, 5-7 χρόνια περισσότερο από τους άντρες. Επίσης, οι πιθανότητες να χρειαστεί να αναλάβουν την ανατροφή των παιδιών χωρίς την παρουσία συζύγου ή συντρόφου είναι αυξημένες, και τις περισσότερες φορές αμείβονται λιγότερο από τους άντρες συναδέλφους τους. Ως αποτέλεσμα, σε περίπτωση συνταξιοδότησης ή απώλειας του συζύγου ή συντρόφου τους, αλλά και σε περίπτωση διαζυγίου ή κακής οικονομικής διαχείρισης από το σύζυγο/σύντροφο, αναγκάζονται να αναλάβουν τον έλεγχο των οικονομικών της οικογένειας και να λάβουν σημαντικές χρηματοοικονομικές αποφάσεις που θα επηρεάσουν το μέλλον το δικό τους αλλά και της οικογένειάς τους.

Αν και έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες για την κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού του πληθυσμού στην Ελλάδα, όπως η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού σχετικά με το επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των φοιτητών προπτυχιακού επιπέδου στην Ελλάδα³¹, δεν υπήρχαν έως τώρα δημοσιευμένα ευρήματα τα οποία να είναι διαχωρισμένα κατά φύλο, έτσι ώστε να εξαχθούν πιο ακριβή συμπεράσματα σχετικά με το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό των γυναικών στην ελληνική επικράτεια.

Στην Ελλάδα, το πρόβλημα ξεκινάει από το σχολείο, καθώς δεν προβλέπεται η συμπερίληψη της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε καμία εκπαιδευτική βαθμίδα, με αποτέλεσμα να στερούνται οι γυναίκες (και όχι μόνο) βασικών χρηματοοικονομικών γνώσεων, οι οποίες αποτελούν απαραίτητα εφόδια για τη μετέπειτα αποτελεσματική διαχείριση της οικονομικής τους κατάστασης καθ' όλη τη διάρκεια της ενήλικης ζωής τους.

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε σε ένα πανελλαδικό αντιπροσωπευτικό δείγμα 818 ατόμων ηλικίας 18-64 ετών. Πιο συγκεκριμένα, από το σύνολο των 818 ατόμων, τα 421 ήταν γυναίκες και τα 397 άντρες. Το 11% των αντρών και το 10% των γυναικών ανήκε στην ηλικιακή ομάδα 18-24 ετών, το 17% των αντρών και το 14% των

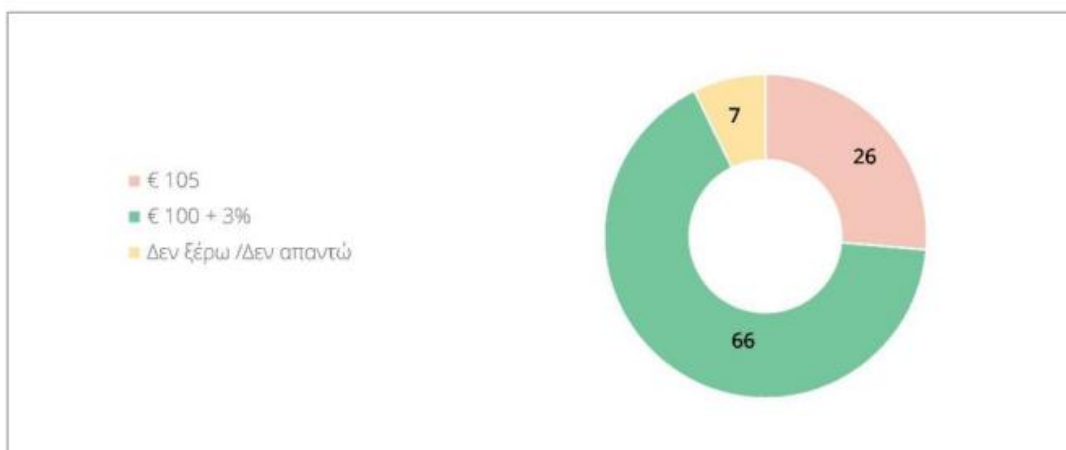
³¹ Philippas, N.D. and Avdoulas, C. (2019). "Financial Literacy and Financial Well-Being Among Generation-Z University Students: Evidence from Greece", *The European Journal of Finance*, Vol. 26/4-5, pp. 360-381

γυναικών ανήκε στην ηλικιακή ομάδα 25-34 ετών, το 22% των αντρών και το 23% των γυναικών ανήκε στην ηλικιακή ομάδα 35-44 ετών, το 17% των αντρών και το 19% των γυναικών στην ομάδα των 45-54, και τέλος, το 34% των αντρών και γυναικών αντίστοιχα ανήκε στην ηλικιακή ομάδα των 55 ετών και άνω. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, γυναικών και αντρών, διαμένουν στην Αττική (31% γυναικών και 29% αντρών) και στην Κεντρική Μακεδονία. (9% γυναικών και 11% αντρών).

Στην πρώτη ενότητα της έρευνας, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, έγινε αξιολόγηση των γνώσεων που έχει ο ελληνικός πληθυσμός πάνω σε οικονομικά θέματα. Στην πρώτη ερώτηση, στην οποία εξετάζονταν γνώσεις αριθμητικής, παρατηρήθηκε ένα αξιοσημείωτο χάσμα μεταξύ των δύο φύλων (62% σωστών απαντήσεων για τις γυναίκες έναντι 71% για τους άντρες) σε συγκεκριμένες κατηγορίες του γυναικείου πληθυσμού, όπως οι νέες, αλλά και οι μεγαλύτερες γυναίκες, οι γυναίκες που δεν έχουν περάσει από την τριτοβάθμια εκπαίδευση, και οι γυναίκες από χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, γεγονός το οποίο υποδεικνύει ότι η γνωστική υστέρηση των γυναικών δεν οφείλεται στο φύλο, αλλά στους οικονομικούς, κοινωνικούς, ηλικιακούς, και μορφωτικούς παράγοντες.

Γράφημα 8

Ερώτηση Αριθμητικής: “Ας υποθέσουμε ότι θέλετε να δανειστείτε 100 ευρώ. Τι είναι προτιμότερο να πληρώσετε μετά από ένα χρόνο;” (Ποσοστό ατόμων που επέλεξαν αντίστοιχα μία από τις τρεις απαντήσεις)

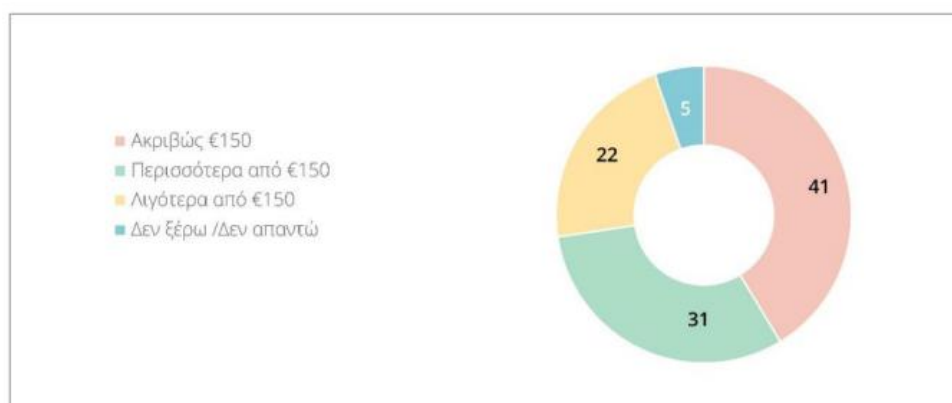
Πηγή: Women on top

Στη δεύτερη ερώτηση που αφορούσε τον ανατοκισμό, αν και φαίνεται να πρόκειται για μία έννοια η οποία δυσκόλεψε αρκετά και τα δύο φύλα, εντούτοις γυναίκες σε πολλές κοινωνικοοικονομικές και ηλικιακές κατηγορίες είχαν περισσότερες λανθασμένες απαντήσεις σε σχέση με τους άντρες. Πιο συγκεκριμένα, το φαινόμενο ήταν πιο έντονο στις γυναίκες που ανήκουν στη μέση-κατώτερη και ανώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη, αλλά και στις γυναίκες που κατατάσσονται στις ηλικιακές κατηγορίες των 25-35 και 35-44 ετών αντίστοιχα. Οι γυναίκες φαίνεται επίσης να κατανοούν καλύτερα από τους άντρες την έννοια του πληθωρισμού σε όλες τις κοινωνικοοικονομικές τάξεις εκτός από την κατώτερη, αλλά και σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες, με εξαίρεση τις γυναίκες ηλικίας 18-24 ετών, ενώ οι γυναίκες που έχουν περάσει από την τριτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται επίσης να είναι αρκετά εξοικειωμένες με τη συγκεκριμένη χρηματοοικονομική έννοια.

Γράφημα 9

Ερώτηση ανατοκισμού: “Ας υποθέσουμε ότι σε έναν λογαριασμό υπάρχουν 100 ευρώ και η τράπεζα προσθέτει 10% τον χρόνο. Σε αυτό τον λογαριασμό ούτε μπαίνουν ούτε βγαίνουν χρήματα. Κάποιοι άνθρωποι μάς είπαν ότι ύστερα από 5 χρόνια θα υπάρχουν στον λογαριασμό ακριβώς 150 ευρώ. Κάποιοι άλλοι πως θα υπάρχουν λιγότερα και κάποιοι πως θα υπάρχουν περισσότερα. Εσείς τι πιστεύετε;”

Ποσοστό ατόμων που απάντησαν αντίστοιχα σε καθεμία από τις 4 απαντήσεις

Πηγή: Women on top

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί επίσης το γεγονός ότι η ερώτηση που αφορούσε τον πληθωρισμό φαίνεται να δυσκόλεψε τόσο τους άντρες όσο και τις γυναίκες. Αναλυτικότερα, πάνω από το τρίτο των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα είτε έδωσε λανθασμένη απάντηση είτε απέφυγε τελείως την απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση. Παρ'όλα αυτά, οι γυναίκες εμφανίζουν μεγαλύτερο ποσοστό κατανόησης της έννοιας του πληθωρισμού, καθώς άγγιξαν το ποσοστό του 68% όσον αφορά τις

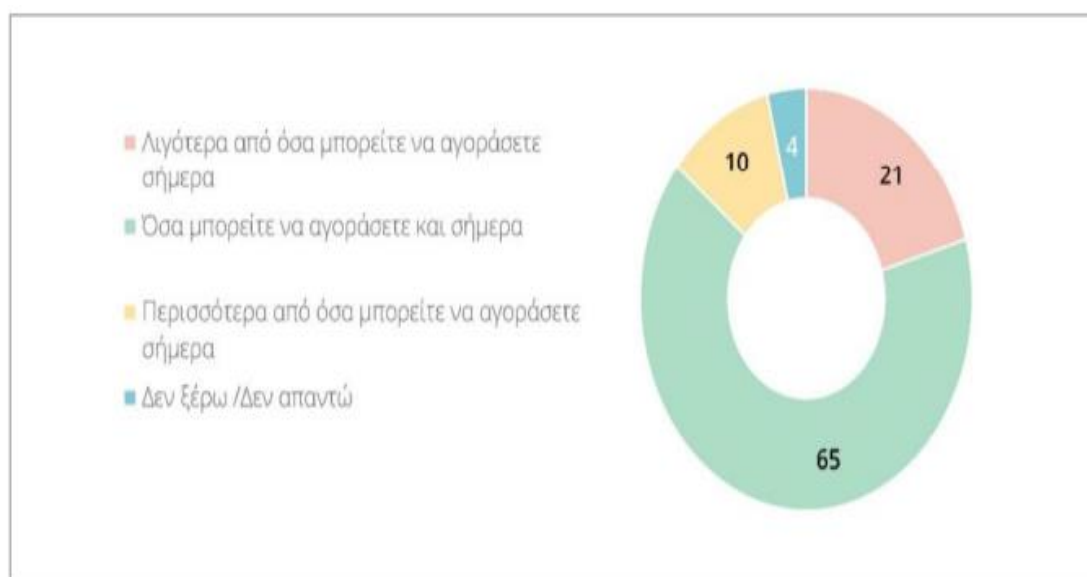
ορθές απαντήσεις σε σχέση με τους άντρες, οι οποίοι σημείωσαν ποσοστό ίσο με 62%.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το φαινόμενο αυτό παρατηρείται στο σύνολο των κοινωνικοοικονομικών τάξεων, με εξαίρεση την κατώτερη. Επίσης, το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στο σύνολο των ηλικιακών ομάδων, με εξαίρεση τις ηλικίες 18-24 ετών, καθώς και στα άτομα που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια βαθμίδα της εκπαίδευσης. Άξιο αναφοράς είναι επίσης το γεγονός ότι φαίνεται να κατανοούν σε μικρότερο βαθμό την έννοια του πληθωρισμού, όσο αυξάνεται η κοινωνική και οικονομική τους κατάσταση, αλλά και το επίπεδο της μόρφωσής τους. Την ακριβώς αντίθετη πορεία φαίνεται να ακολουθούν οι γυναίκες, στις οποίες οι παράμετροι της ηλικίας, της μόρφωσης και της κοινωνικοοικονομικής τάξης φαίνεται να επιδρούν θετικά για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας του πληθωρισμού.

Γράφημα 10

Ερώτηση σχετικά με τον πληθωρισμό: “Ας υποθέσουμε ότι στα επόμενα 10 χρόνια οι τιμές των πραγμάτων που αγοράζετε διπλασιάζονται. Αν διπλασιαστεί και το εισόδημά σας, τότε θα μπορείτε να αγοράσετε...”

Ποσοστό ατόμων που απάντησαν αντίστοιχα σε καθεμία από τις 4 απαντήσεις

Πηγή: Women on top

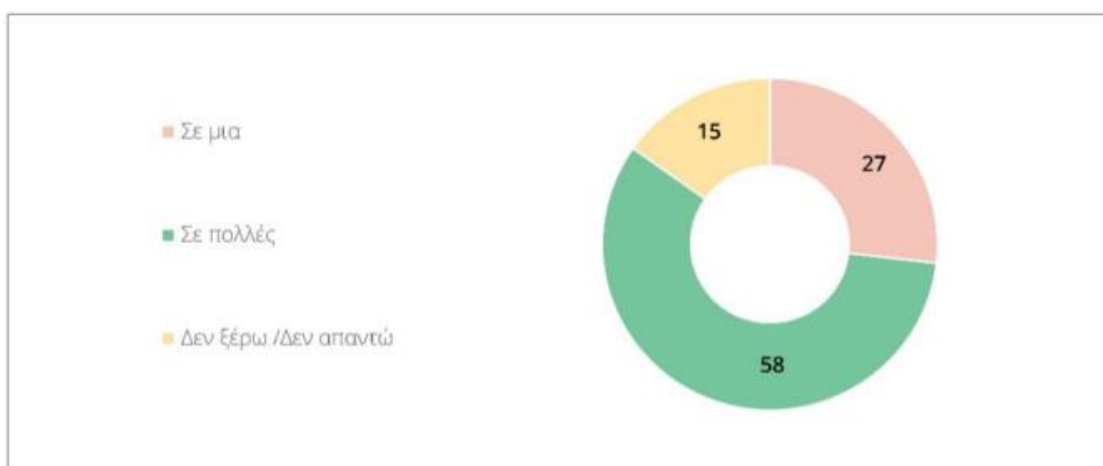
Τέλος, όσον αφορά τη διαφοροποίηση των επενδύσεων, το επίπεδο γνώσεων μεταξύ των δύο φύλων φαίνεται σχεδόν να εξισώνεται, με το 57% των γυναικών και το 59% των αντρών αντίστοιχα να απαντά σωστά στη συγκεκριμένη ερώτηση. Τόσο η κοινωνικοοικονομική τάξη όσο και το μορφωτικό επίπεδο φαίνεται να επιδρούν

θετικά στην κατανόηση της συγκεκριμένης χρηματοοικονομικής έννοιας και από τα δύο φύλα.

Γράφημα 11

Ερώτηση σχετικά με τη διαφοροποίηση των επενδύσεων: " Ας υποθέσουμε ότι έχετε κάποια χρήματα. Τι είναι ασφαλέστερο να κάνετε: να τα τοποθετήσετε όλα σε μια εταιρεία ή επένδυση ή να τα τοποθετήσετε σε πολλές εταιρείες και επενδύσεις;"

Ποσοστό ατόμων που απάντησαν αντίστοιχα σε μία από τις 3 απαντήσεις

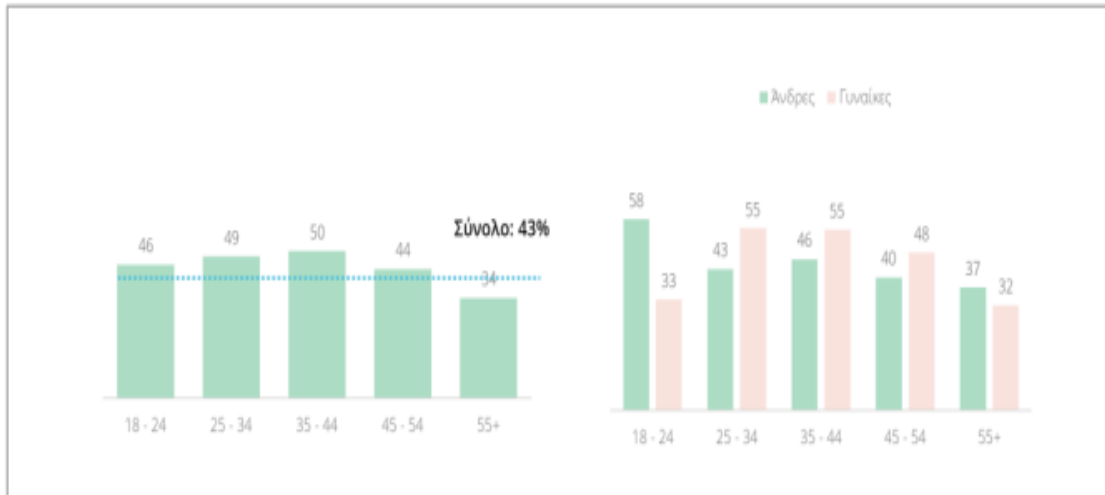

Πηγή: Women on top

Αν λάβουμε υπ'όψιν ως κριτήριο την ηλικία, με βάση τα ευρήματα της έρευνας, μεγαλύτερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού φαίνεται να σημειώνονται στις γυναίκες ηλικίας 18-24 και 55+ σε σχέση με τους άντρες, ενώ στις ηλικιακές ομάδες 25-34, 35-44, και 45-54, οι γυναίκες φαίνεται να παρουσιάζουν μεγαλύτερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού σε σχέση με το αντρικό φύλο.

Γράφημα 12

Χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός αντρών και γυναικών ανά ηλικία

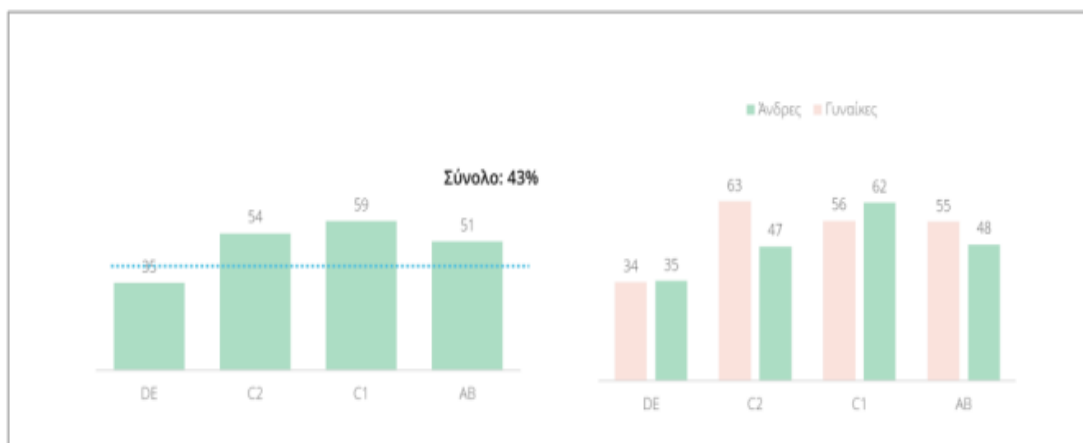
Πηγή: Women on top

Οι γυναίκες που ανήκουν στις μικρότερες ηλικιακά κατηγορίες φαίνεται να απέχουν επίσης κατά μέσο όρο από την ενημέρωση για τα οικονομικά θέματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι άντρες που ενημερώνονται σε σημαντικό βαθμό σχετικά με τα οικονομικά θέματα είναι πολύ περισσότεροι από τις αντίστοιχες γυναίκες, με τη διαφορά ανάμεσά τους να αγγίζει ένα ποσοστό της τάξης του 15%. Όσον αφορά την αυτοπεποίθηση των γυναικών σε σχέση με τα οικονομικά θέματα, η μέγιστη διαφορά παρατηρείται στην ανώτερη οικονομική τάξη (21 ποσοστιαίες μονάδες), αλλά και στους απόφοιτους/απόφοιτες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (15 ποσοστιαίες μονάδες). Τέλος, όταν πρόκειται για την πραγματοποίηση επενδύσεων, οι γυναίκες εμφανίζουν λιγότερη αυτοπεποίθηση, η οποία αντιστοιχεί σε ποσοστό 39%, σε αντίθεση με το 49% που καταγράφεται στην περίπτωση των αντρών.

Αν λάβουμε υπόψη το κριτήριο της κοινωνικοοικονομικής τάξης, εύκολα εξάγεται το συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο κοινωνικό πρόβλημα ταλανίζει ιδιαίτερα τις χαμηλότερες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι ενώ στις λιγότερο ευκατάστατες ομάδες του πληθυσμού οι διαφορές στο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μεταξύ των δύο φύλων ουσιαστικά εκμηδενίζονται, στις μεσαίες και ανώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις παρατηρείται μεγαλύτερη διασπορά χρηματοοικονομικών γνώσεων μεταξύ αντρών και γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ των δύο φύλων καταγράφεται στη μεσαία-κατώτερη τάξη, όπου οι γυναίκες σημειώνουν προβάδισμα 16 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με τους άντρες. Στην ανώτερη τάξη παρατηρείται αντίστοιχη διαφορά, αν και σε μικρότερο βαθμό, ενώ στη μεσαία-ανώτερη τάξη, η διαφορά των 6 ποσοστιαίων μονάδων είναι υπέρ των αντρών.

Γράφημα 13

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός μεταξύ αντρών και γυναικών ανά κοινωνικοοικονομική τάξη

Πηγή: Women on top

Οικονομική συμπεριφορά

Στην επόμενη ενότητα της έρευνας, έγινε εστίαση στην οικονομική συμπεριφορά των Ελλήνων πολιτών. Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκαν οι οικονομικές τους δραστηριότητες, οι σχέσεις τους με τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα, και ο βαθμός αποταμίευσης και αποτελεσματικής διαχείρισης των χρεών τους.

Από τα αποτελέσματα των απαντήσεων, διαφαίνεται για άλλη μία φορά το έμφυλο χάσμα, καθώς ο βαθμός χρήσης σύνθετων προϊόντων, όπως οι ασφάλειες, από τις γυναίκες, είναι μειωμένος σε σχέση με το βαθμό χρήσης από τους άντρες. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των γυναικών που χρησιμοποιούν τις ασφάλειες είναι 24% έναντι 35% των αντρών, ενώ ακόμα πιο αισθητή είναι η διαφορά στην πραγματοποίηση επενδύσεων μεταξύ των δύο φύλων (5% για τις γυναίκες έναντι 18% για τους άντρες). Ωστόσο, όσον αφορά τη χρήση πιστωτικών καρτών, οι διαφορές μεταξύ αντρών και γυναικών δεν είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτες (90% των γυναικών έναντι 95% των αντρών για τις χρεωστικές και 47% των γυναικών έναντι 43% των αντρών για τις πιστωτικές).

Αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, παρατηρείται ελάχιστη έμφυλη διαφοροποίηση όσον αφορά την επίγνωση της οικονομικής τους κατάστασης και της επακόλουθης ετοιμότητας για αποτελεσματική διαχείρισή της (82% των γυναικών έναντι 87% των αντρών). Η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων είναι ακόμα μικρότερη όταν πρόκειται για τη συχνότητα κατάρτισης οικονομικού προϋπολογισμού (83% των γυναικών έναντι 85% των αντρών). Ωστόσο,

παρατηρείται μεγαλύτερη διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων όταν τίθεται το ζήτημα της ύπαρξης ή μη σχεδιασμού για την αποπληρωμή των χρεών τους (60% θετικών απαντήσεων για τις γυναίκες έναντι 69% για τους άντρες). Τέλος, στην ερώτηση για την ύπαρξη οικονομίων για μία έκτακτη ανάγκη, η ποσοστιαία διαφορά μεταξύ των δύο φύλων δεν είναι σημαντική (35% των γυναικών έναντι 32% των αντρών).

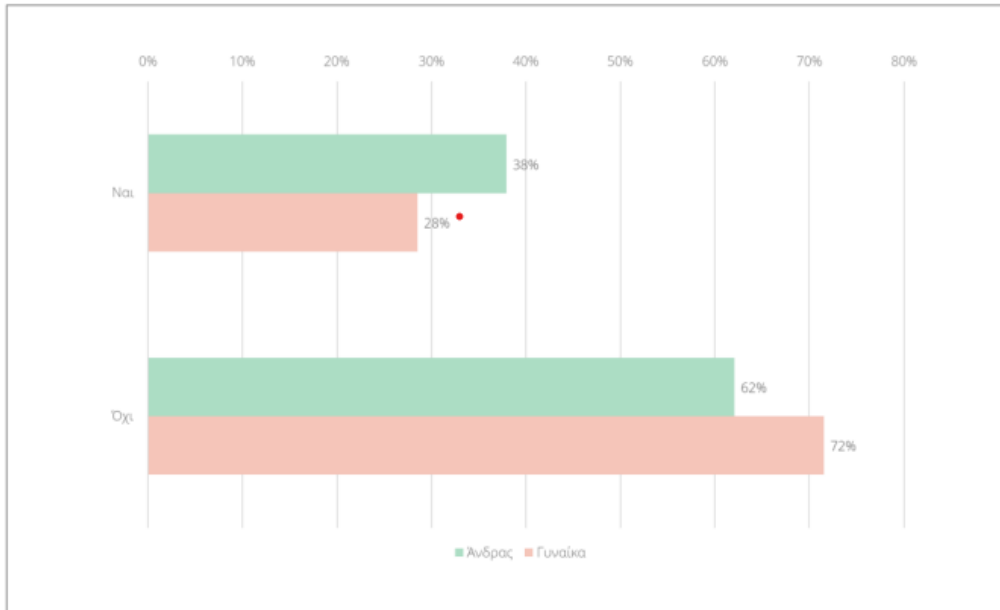
Στην ενότητα που ασχολήθηκε με τις πεποιθήσεις του ελληνικού πληθυσμού σχετικά με το χρήμα και τα οικονομικά θέματα εν γένει, ενδιαφέρον προκαλεί το εύρημα ότι οι γυναίκες τείνουν να συνδέουν τη διαχείριση των οικονομικών με αρνητικά συναισθήματα, όπως η ανία και το άγχος (57% των γυναικών έναντι 46% των αντρών), γεγονός το οποίο ίσως να ευθύνεται για την καθολική προτίμηση των γυναικών να αναλάβουν τρίτοι την ενασχόληση με θέματα αυτής της φύσης.

Αν κοιτάξει κανείς πιο προσεκτικά, θα παρατηρήσει ότι ο τομέας στον οποίο οι γυναίκες φαίνεται να δυσκολεύονται, όχι λόγω έλλειψης γνώσεων αλλά λόγω μειωμένης αυτοπεποίθησης είναι ο “τεχνικός”, καθώς η ενασχόληση με θέματα όπως η κατάρτιση των φορολογικών δηλώσεων και η τελική υποβολή τους, και η λήψη των αποφάσεων καταναλωτικής φύσης που αφορούν το νοικοκυριό, συνεχίζουν να εμπίπτουν στα καθήκοντα των αντρών. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες αναλαμβάνουν την ενασχόληση με αυτά τα ζητήματα κατά ποσοστό ίσο με 28%, ενώ η αντίστοιχη ενασχόληση των αντρών με τέτοιου είδους θέματα αγγίζει το 38%.

Επίσης, το φαινόμενο δεν περιορίζεται μόνο μεταξύ των γυναικών χαμηλής κοινωνικοοικονομικής τάξης και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, αλλά συνεχίζει να είναι ιδιαίτερο έντονο και μεταξύ των γυναικών ανώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης και ανώτερου μορφωτικού επιπέδου, με φαινή εξαίρεση την περίπτωση των γυναικών που έχουν αναλάβει εξ ολοκλήρου την ευθύνη για τη διαχείριση του νοικοκυριού και οι οποίες δεν έχουν κάποιο σύζυγο ή σύντροφο.

Γράφημα 14

Ποσοστό αντρών και γυναικών που ασχολούνται με την προετοιμασία και την υποβολή των φορολογικών δηλώσεων

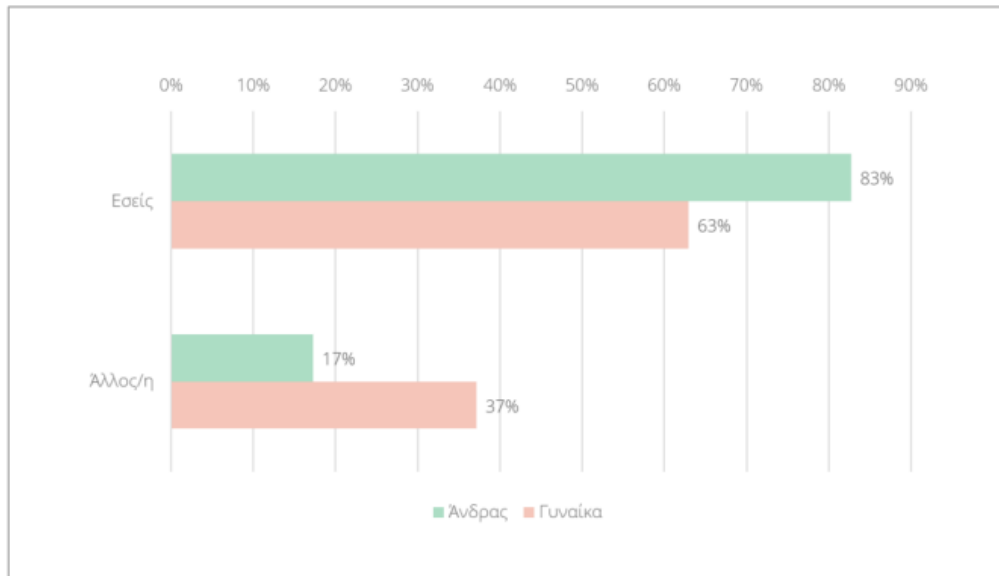

Πηγή: Women on top

Απογοητευτική είναι επίσης η διαφορά μεταξύ των αντρών και των γυναικών όσον αφορά τη λήψη των καταναλωτικών αποφάσεων για το νοικοκυριό, με τις γυναίκες να αναλαμβάνουν αυτό το ρόλο κατά 63%, ενώ τους άντρες να αναλαμβάνουν την αντίστοιχη ευθύνη κατά 83%.

Γράφημα 15

Ποσοστό αντρών και γυναικών αντίστοιχα που λαμβάνουν τις περισσότερες καταναλωτικές αποφάσεις για το νοικοκυριό

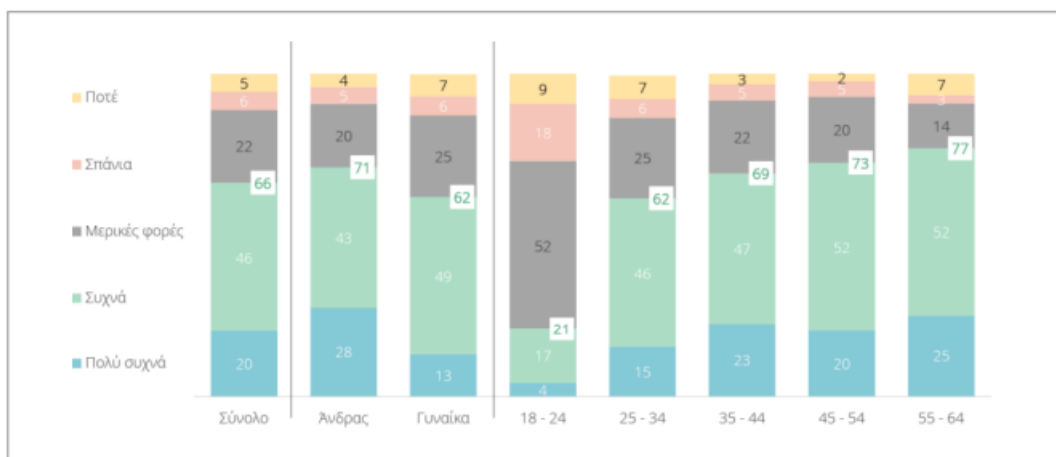
Πηγή: Women on top

Τα παραπάνω ευρήματα αναδεικνύουν τη σημασία της τόνωσης της αυτοπεποίθησης των γυναικών με χαμηλές δεξιότητες και την άμεση ανάγκη για παροχή ευκαιριών εξοικειώσής τους με οικονομικές πρακτικές και έννοιες, βήματα τα οποία ίσως να αποτελέσουν την απάντηση για την αύξηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των γυναικών και την επακόλουθη ενίσχυση της ενασχόλησής τους με τα χρηματοοικονομικά θέματα.

Όσον αφορά την ενημέρωση των γυναικών για τα οικονομικά θέματα, σημαντικό ρόλο φαίνεται να έχει σε αυτή την περίπτωση η ηλικία, με τα άτομα ηλικίας 18-24 ετών να ενημερώνονται αισθητά λιγότερο σε σχέση με τις μεγαλύτερες ηλικίες. Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παρατηρείται μία έμφυλη διαφοροποίηση της τάξης του 15% όσον αφορά τη συχνή ενημέρωση για τα οικονομικά δρώμενα στη χώρα τους, η οποία είναι ανεξάρτητη από την κοινωνικοοικονομική τάξη και το μορφωτικό επίπεδο. Εξαίρεση και σε αυτή την περίπτωση αποτελούν οι γυναίκες, οι οποίες είναι αποκλειστικές διαχειρίστριες του νοικοκυριού και σημειώνουν ελαφρώς αυξημένα ποσοστά όσον αφορά τη συχνότητα οικονομικής ενημέρωσής τους.

Γράφημα 16

Βαθμός ενημέρωσης αντρών και γυναικών για τις οικονομικές εξελίξεις ανά ηλικιακή ομάδα

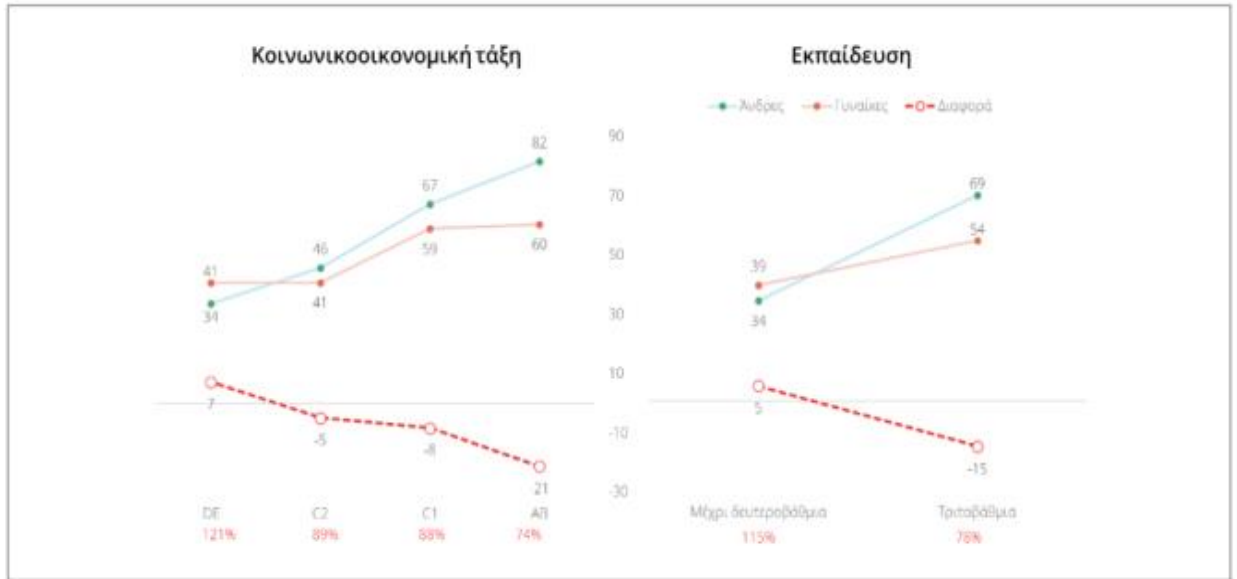
Πηγή: Women on top

Ανησυχητική είναι συν τοις άλλοις, η συμφωνία σημαντικού ποσοστού τόσο των αντρών όσο και των γυναικών, συγκεκριμένα 35% των γυναικών και 45% των αντρών, με τη δήλωση για την ακαταλληλότητα των γυναικών να ασχοληθούν με τα οικονομικά ζητήματα. Μάλιστα, το ποσοστό γίνεται πλειοψηφικό όταν πρόκειται για την ηλικιακή κατηγορία 55-64 ετών. Ακόμα μεγαλύτερη έκπληξη προκαλεί το γεγονός ότι ακόμα και τα άτομα ηλικίας 18-24 ετών φαίνεται να συμφωνούν με την παραπάνω άποψη, γεγονός το οποίο ίσως να δικαιολογείται κατά πάσα πιθανότητα από τη νεαρή τους ηλικία, κατά την οποία αντικατοπτρίζουν τις απόψεις των γονέων τους.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι γυναίκες παρουσιάζουν μειωμένα επίπεδα αυτοπεποίθησης όσον αφορά τη χρήση της οικονομικής γλώσσας (45% των γυναικών έναντι 54% των αντρών). Ενδιαφέρον και έκπληξη ωστόσο προκαλεί το γεγονός ότι, ενώ θα ήταν αναμενόμενο η έμφυλη διαφορά να μειώνεται κατά αντιστοιχία με την αύξηση της κοινωνικοοικονομικής τάξης και του μορφωτικού επιπέδου, αντιθέτως σε αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις παρατηρείται η μεγαλύτερη διεύρυνση του έμφυλου χάσματος. Η μέγιστη μάλιστα διαφορά αυτοπεποίθησης μεταξύ των δύο φύλων σημειώνεται στην ανώτερη οικονομικά τάξη (21 ποσοστιαίες μονάδες) και μεταξύ των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (15 ποσοστιαίες μονάδες).

Γράφημα 17

Διαφορά αυτοπεποίθησης μεταξύ αντρών και γυναικών όσον αφορά την κατανόηση της οικονομικής γλώσσας ανά κοινωνικοοικονομική τάξη και μορφωτικό επίπεδο αντίστοιχα

Πηγή: Women on top

Τέλος, παρατηρείται αισθητή διαφορά αυτοπεποίθησης μεταξύ αντρών και γυναικών όσον αφορά τις επενδύσεις, με τις γυναίκες να αισθάνονται λιγότερο σίγουρες για τη λήψη των σωστών επενδυτικών αποφάσεων (39% των γυναικών έναντι 49% των αντρών).

Ένα ακόμα ενδιαφέρον συμπέρασμα που προκύπτει από τη συγκεκριμένη έρευνα σχετίζεται με την αυτοπεποίθηση των δύο φύλων όσον αφορά το θέμα της αποταμίευσης για την περίοδο της συνταξιοδότησης (51% για τις γυναίκες έναντι 52% για τους άντρες). Το συγκεκριμένο εύρημα προκαλεί ιδιαίτερη έκπληξη αν λάβει κανείς υπόψη το γεγονός ότι οι γυναίκες σε σημαντικό ποσοστό καταλήγουν σε δυσμενέστερη θέση οικονομικά σε σχέση με τους άντρες όταν συνταξιοδοτούνται, λόγω των διαλειμμάτων κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας, αλλά και, όπως ήδη αναφέρθηκε, λόγω του μεγαλύτερου προσδόκιμου ζωής που έχουν σε σχέση με το αντρικό φύλο.

Όσον αφορά το χάσμα στις μισθολογικές απολαβές, οι γυναίκες σημειώνουν πολύ χαμηλό βαθμό άνεσης σε ό,τι αφορά τη διαπραγμάτευση του μισθού τους σε σχέση με τους άντρες (30% των γυναικών έναντι 47% των αντρών). Η ανώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη φαίνεται να είναι πιο ευαισθητοποιημένη σχετικά με αυτό το θέμα, γεγονός το οποίο υπογραμμίζει ωστόσο ταυτόχρονα την ένταση του φαινομένου στα ανώτερα μισθολογικά κλιμάκια. Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι οι γυναίκες στην ανώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη εμφανίζουν μεγαλύτερη άνεση στη διαπραγμάτευση της αμοιβής τους (59%), γεγονός το οποίο υποδεικνύει ότι το αποτέλεσμα στη συγκεκριμένη περίπτωση φαίνεται να επηρεάζεται περισσότερο από την κοινωνική ταυτότητα και λιγότερα από το φύλο. Επίσης, όσον

αφορά το θέμα των μισθολογικών απολαβών, αξίζει να αναφερθεί ότι οι “διαχειρίστριες”, αν και εμφανίζουν αρκετά μεγάλη αυτοπεποίθηση στη χρηματοοικονομική τους συμπεριφορά εν γένει, σε αυτή την περίπτωση δείχνουν να μην έχουν το ίδιο επίπεδο άνεσης.

Τέλος, ο βαθμός άνεσης διαπραγματεύσεως των μισθολογικών απολαβών μεταξύ των οικονομικά αλφάβητων αντρών και γυναικών μειώνεται από τις 17 στις 11 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ μεταξύ αναλφάβητων αντρών και γυναικών η διαφορά αγγίζει τις 22 ποσοστιαίες μονάδες. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός φαύλου κύκλου, ο οποίος περιορίζει την οικονομική ανάπτυξη των γυναικών και εντέλει, τη χρηματοοικονομική τους ανεξαρτησία.

Στο πλαίσιο περαιτέρω διερεύνησης του αντικειμένου της παρούσας εργασίας, πραγματοποιήσα έρευνα σε ένα δείγμα 117 προπτυχιακών φοιτητών και φοιτητριών του τμήματος Οργάνωσης & Διοίκησης Πανεπιστημίου Πειραιώς, οι οποίοι παρακολούθησαν το μάθημα κορμού “Ποσοτικές μέθοδοι”. Για τις ανάγκες της έρευνας, χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο της Annamaria Lusardi³² για τη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, η οποία οδήγησε σε ενδιαφέροντα ευρήματα σχετικά με το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών. Οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν στο ερωτηματολόγιο ήταν οι εξής παρακάτω:

- 1) Χρειάζεστε να δανειστείτε 100 ευρώ. Ποιο θα είναι το χαμηλότερο ποσό που θα πρέπει να αποπληρώσετε;**
 1. 105 ευρώ
 2. 100 ευρώ συν τρία τοις εκατό
 3. Δεν γνωρίζω
 4. Προτιμώ να μην απαντήσω

- 2) Ας υποθέσουμε ότι βάζετε τα χρήματά σας στην τράπεζα για δύο χρόνια και ότι η τράπεζα συμφωνεί να προσθέτει 15 τοις εκατό το χρόνο στον λογαριασμό σας. Η τράπεζα θα βάλει περισσότερα χρήματα τον δεύτερο χρόνο από ότι έβαλε τον πρώτο χρόνο ή θα βάλει το ίδιο ποσό και τις δύο χρονιές;**
 1. Περισσότερα
 2. Τα ίδια
 3. Δεν γνωρίζω
 4. Προτιμώ να μην απαντήσω

³² <https://gflec.org/education/questions-that-indicate-financial-literacy>

- 3) **Ας υποθέσουμε ότι έχετε 100 ευρώ σε έναν λογαριασμό ταμειυτηρίου και ότι η τράπεζα προσθέτει 10 τοις εκατό ετησίως στον λογαριασμό σας. Πόσα χρήματα θα υπάρχουν στον λογαριασμό σας μετά από πέντε χρόνια, αν δεν πραγματοποιήσετε καμία κίνηση στον λογαριασμό αυτό;**
1. Περισσότερα από 150 ευρώ
 2. Ακριβώς 150 ευρώ
 3. Λιγότερα από 150 ευρώ
 4. Δεν γνωρίζω
 5. Προτιμώ να μην απαντήσω
- 4) **Ας υποθέσουμε ότι μετά από 10 χρόνια οι τιμές των προϊόντων έχουν διπλασιαστεί. Αν το εισόδημά σας για την ίδια περίοδο έχει επίσης διπλασιαστεί, θα είστε σε θέση να αγοράσετε λιγότερα από ότι σήμερα, τα ίδια με σήμερα, ή περισσότερα από ότι σήμερα;**
1. Λιγότερα
 2. Τα ίδια
 3. Περισσότερα
 4. Δεν γνωρίζω
 5. Προτιμώ να μην απαντήσω
- 5) **Ας υποθέσουμε ότι έχετε κάποια χρήματα στην άκρη. Είναι πιο ασφαλές να βάλετε τα χρήματά σας σε μία επιχείρηση ή σε μία επένδυση, ή σε πολλές διαφορετικές επιχειρήσεις ή διαφορετικές επενδύσεις;**
1. Σε μία επιχείρηση ή σε μία επένδυση
 2. Σε διαφορετικές επιχειρήσεις ή διαφορετικές επενδύσεις
 3. Δεν γνωρίζω
 4. Προτιμώ να μην απαντήσω
- 6) **Πόσο σίγουρος/η αισθάνεστε ότι θα μπορούσατε να συγκεντρώσετε μέσα στον επόμενο μήνα το ποσό των 1500 ευρώ, αν παρουσιαζόταν μία ξαφνική ανάγκη;**
1. Είμαι σίγουρος/η ότι θα μπορούσα να συγκεντρώσω ολόκληρο το ποσό των 1500€ (π.χ. από αποταμιεύσεις μου, από χρήματα έκτακτης ανάγκης, κτλ.)
 2. Πιστεύω πως ίσως θα μπορούσα να συγκεντρώσω 1500€ (π.χ. να δανειστώ από συγγενείς ή φίλους, πιστωτική κάρτα, από ενεχυροδανειστήριο, κτλ.)
 3. Πιστεύω πως μάλλον δεν θα μπορούσα να συγκεντρώσω 1500€ (π.χ. μπορεί να μην τα καταφέρω να δανειστώ από γονείς ή φίλους, είμαι κοντά στο όριο της πιστωτικής κάρτας, κτλ.)

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις απαντήσεις που δόθηκαν τα αποτελέσματα διαφέρουν σημαντικά, τόσο μεταξύ των αγοριών όσο και μεταξύ των κοριτσιών, όταν θεωρηθεί ως κριτήριο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού η απάντηση στο σύνολο των 5 ερωτήσεων σε σχέση με την απάντηση στις 4 από τις 5 ερωτήσεις. Πιο συγκεκριμένα, αν θεωρηθεί ως κριτήριο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού η ορθή απάντηση σε 4 από τις 5 ερωτήσεις, παρατηρείται ότι 29 από τα 60 αγόρια ή το 48,33% των αγοριών απάντησε σωστά, ενώ χρηματοοικονομικά αλφάβητα θεωρούνται αντίστοιχα τα 27 από τα 57 κορίτσια ή το 47,37%.

Γράφημα 18

Ποσοστό αγοριών και κοριτσιών αντίστοιχα που απάντησαν σωστά στις 4/5 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου

Αν ωστόσο θεωρηθεί ως κριτήριο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού η ορθή απάντηση στις 5 από τις 5 ερωτήσεις, δηλαδή στο σύνολο των ερωτήσεων, παρατηρείται ότι μόλις 16 από το σύνολο των 60 αγοριών απάντησαν ορθά στις απαντήσεις, αριθμός ο οποίος αντιστοιχεί στο 26,67%, ενώ από το σύνολο των 57 κοριτσιών μόλις τα 18 απάντησαν ορθά στο σύνολο των απαντήσεων, ή αντίστοιχα το 31,58%.

Γράφημα 19

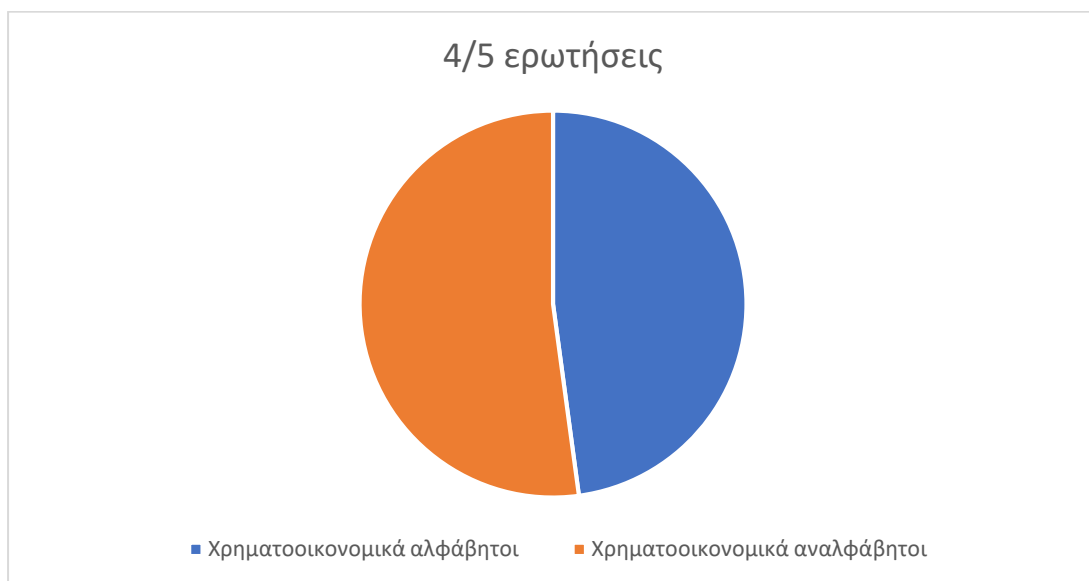
Ποσοστό αγοριών και κοριτσιών αντίστοιχα που απάντησαν σωστά στις 5/5 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου

Στη συνέχεια, αν ληφθεί υπόψη το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών που έλαβαν μέρος στο ερωτηματολόγιο, με κριτήριο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού την ορθή απάντηση στις 4 από τις 5 ερωτήσεις, παρατηρείται ότι από ένα σύνολο 117 ατόμων μόλις τα 56 άτομα θεωρούνται εγγράμματα, ή το 47,86%, ενώ τα υπόλοιπα 61 ή το 52,14%, θεωρούνται χρηματοοικονομικά αγράμματα.

Γράφημα 20

Συνολικό ποσοστό των φοιτητών που απάντησαν σωστά στις 4/5 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου

Αντιθέτως, αν ληφθεί υπόψιν ως κριτήριο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού η ορθή απάντηση στο σύνολο των ερωτήσεων, δηλαδή στις 5 από τις 5, τα 34 άτομα από το σύνολο των 117 θεωρούνται χρηματοοικονομικά εγγράμματα, ή το 29,06%, ενώ τα 83 ή το 70,94% θεωρούνται χρηματοοικονομικά αγράμματα.

Γράφημα 21

Συνολικό ποσοστό φοιτητών που απάντησαν σωστά στις 5/5 ερωτήσεις

Αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση τα παραπάνω ποσοτικά στοιχεία τα οποία προέκυψαν από τη διεξαγωγή της έρευνας, παρατηρείται ότι η διαφορά μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που απάντησαν ορθά στις 4 από τις 5 απαντήσεις είναι σχεδόν αμελητέα (αγόρια 48,33%-κορίτσια 47,37%). Αν ληφθεί υπ' όψιν ως κριτήριο η ορθή απάντηση και στις 5 ερωτήσεις, τα κορίτσια έχουν ένα προβάδισμα σε σχέση με τα αγόρια (κορίτσια 31,58%, αγόρια 26,67%).

Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, ανάλογα με το κριτήριο με βάση το οποίο θεωρείται κάποιος από τους ερωτώμενους ως χρηματοοικονομικός αλφάβητος, παρατηρείται ότι τα αποτελέσματα διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό, τόσο μεταξύ των αγοριών όσο και μεταξύ των κοριτσιών. Αναλυτικότερα, πολύ μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών, αλλά και φοιτητριών, απάντησε ορθά στις 4 από τις 5 ερωτήσεις απ' ότι στο σύνολο των ερωτήσεων. Οπότε, σε γενικές γραμμές, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι φοιτητές και οι φοιτήτριες έχουν παρόμοιο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Παρόλ' αυτά, αν και δεν παρατηρούνται ιδιαίτερες διαφορές μεταξύ των δύο φύλων ως προς το χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, εντούτοις στην πρώτη περίπτωση, τόσο το ποσοστό των αγοριών όσο και το ποσοστό των κοριτσιών που απάντησαν ορθά στις 4 από τις 5 απαντήσεις είναι αρκετά χαμηλό, συγκεκριμένα κάτω του 50%.

Αν λάβει κανείς υπόψη το γεγονός ότι πρόκειται για φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα ευρήματα είναι ιδιαίτερα αποθαρρυντικά. Τα αποτελέσματα είναι ακόμα πιο απογοητευτικά στη δεύτερη περίπτωση, στην οποία λήφθηκε υπόψη η ορθή απάντηση στο σύνολο των ερωτήσεων, γεγονός το οποίο αναδεικνύει την έλλειψη βασικών χρηματοοικονομικών γνώσεων σε άτομα ανώτερου μορφωτικού επιπέδου. Με άλλα λόγια, είναι εμφανές ότι άτομα νεαρής ηλικίας, τα οποία έχουν ενταχθεί πλέον στην κοινωνία, και ως εκ τούτου καλούνται να κάνουν καθημερινές συναλλαγές και να αρχίσουν να λαμβάνουν χρηματοοικονομικές αποφάσεις, δε διαθέτουν το γνωσιακό υπόβαθρο και τα απαραίτητα εφόδια για να ανταποκριθούν στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, οι απαιτήσεις της οποίας αυξάνονται με εκθετικό ρυθμό.

Ωστόσο, αν και προκύπτουν σημαντικά ευρήματα από την παραπάνω έρευνα, πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι έχει κάποιους περιορισμούς. Ειδικότερα, το δείγμα των φοιτητών που συμμετείχαν σε αυτή ήταν μικρό, με αποτέλεσμα να υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω διερεύνηση του υπό εξέταση αντικειμένου, και συγκεκριμένα του επιπέδου χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των Ελλήνων φοιτητών και φοιτητριών εν γένει, και της πιθανότητας να υπάρχει συσχετισμός των αποτελεσμάτων με το φαινόμενο του έμφυλου χάσματος.

Κεφάλαιο 5

Συμπεράσματα

Τις τελευταίες δεκαετίες, με έμφαση στα τελευταία χρόνια, οι πολίτες παγκοσμίως έχουν αντιμετωπίσει αλληπάλληλες κρίσεις, τόσο οικονομικές όσο και κοινωνικές, οι οποίες έχουν επηρεάσει θεμελιωδώς τον τρόπο ζωής και σκέψης τους, και έχουν επιφέρει τεράστιες και μόνιμες αλλαγές σε όλο το φάσμα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Επίσης, έχει παρατηρηθεί έντονα το φαινόμενο της μεταβίβασης πολλών ευθυνών από τις κυβερνήσεις και τους ασφαλιστικούς φορείς πλέον στον ίδιο τον πολίτη. Σε αυτό το πλαίσιο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι χρηματοοικονομικές και οι ασφαλιστικές υπηρεσίες, αλλά και τα διαθέσιμα χρηματοπιστωτικά και ασφαλιστικά προϊόντα που διατίθενται πλέον στην αγορά για την οικοδόμηση πλούτου και τη μελλοντική οικονομική εξασφάλιση του ατόμου και της οικογένειάς του, καθίστανται ολοένα πιο περίπλοκα. Η μετατόπιση των ευθυνών σε ατομικό επίπεδο απαιτεί πλέον την απόκτηση γνώσεων από τους πολίτες και τη συνεχή επιμόρφωσή τους σε θέματα που άπτονται του χρηματοοικονομικού κλάδου, προκειμένου να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας και να αποφύγουν τους κινδύνους που ελλοχεύουν και βρίσκουν πρόσφορο έδαφος όταν υπάρχει χρηματοοικονομικός αναλφαριθμητισμός.

Σε ακόμα πιο δυσχερή θέση βρίσκονται σαφέστατα οι ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας, όπως οι ηλικιωμένοι, οι μετανάστες, και δυστυχώς οι γυναίκες, οι οποίες

παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί από τα κράτη για την κατοχύρωση της ισότητας με τον αντρικό πληθυσμό σε πολλούς τομείς, συνεχίζουν να βιώνουν σε σημαντικό βαθμό την ανισότητα στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, η οποία οδηγεί εντέλει σε έμφυλες ανισότητες στη μισθολογική κατανομή.

Στην παρούσα εργασία εξετάστηκαν η κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των πολιτών σε παγκόσμιο επίπεδο, με έμφαση στο επίπεδο του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των γυναικών ανά τον κόσμο, καθώς και η κατάσταση της έμφυλης ανισότητας, η οποία έχει τις ρίζες της σε στερεοτυπικούς τρόπους σκέψης και σε παγιωμένες πρακτικές, οι οποίες διαιωνίζουν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον επαγγελματικό τομέα και τη διάκριση που βιώνουν όσον αφορά τις μισθολογικές απολαβές, ανεξαρτήτως ηλικίας και μόρφωσης. Πιο συγκεκριμένα, έγινε αναλυτική εξέταση 4 άρθρων από διακεκριμένα επιστημονικά περιοδικά, όπως το *International Journal for Infonomics*, το *Journal of Economic Behavior & Organization*, το *Citizenship Social and Economics Education*, και το *Research of Financial Economic and Social Studies*, ενός άρθρου από τον ιστότοπο *shethepeople*, και ενός άρθρου από το περιοδικό *Forbes*. Στα πλαίσια αυτά έγινε ενδελεχής επισκόπηση της μοναδικής έρευνας που έχει πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα για την κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και της έμφυλης ανισότητας των γυναικών με στατιστικά δεδομένα, από τον οργανισμό *Womenontop* και την *αθηΝΕΑ*, σε συνεργασία με την *qed* και τη χρηματοδότηση της *Παπαστράτος/PMI*.

Τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εν λόγω έρευνα είναι τα εξής παρακάτω:

- Ο γυναικείος πληθυσμός στην Ελλάδα εμφανίζεται λιγότερο χρηματοοικονομικά εγγράμματος σε σχέση με τους άντρες, αν εξαιρεθούν οι ηλικιακές κατηγορίες των 18-25 και των 55+.
- Παρατηρείται μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ αντρών και γυναικών στις ανώτερες κοινωνικοοικονομικά κατηγορίες, φαινόμενο το οποίο ωστόσο εκμηδενίζεται στις κατώτερες τάξεις.
- Οι γυναίκες εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα αυτοπεποίθησης στα χρηματοοικονομικά, αν και δεν υστερούν σε επίπεδο γνώσεων σε σχέση με τους άντρες.
- Επίσης, οι γυναίκες φαίνεται να χρησιμοποιούν σε πιο περιορισμένο βαθμό από τους άντρες τα πιο σύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα, όπως οι ασφάλειες (24% των γυναικών έναντι 35% των αντρών) και οι επενδύσεις (5% των γυναικών έναντι 18% των αντρών).

- Κατά κανόνα, έχουν λιγότερες αποταμιεύσεις για μία περίοδο έκτακτης ανάγκης σε σχέση με τους άντρες.
- Το 45% των αντρών και το 35% των γυναικών αντίστοιχα εκφράζουν τη δυσπιστία τους ως προς την ικανότητα των γυναικών να ασχοληθούν με θέματα οικονομικής φύσης.
- Το ποσοστό των γυναικών που νιώθουν άνεση να διαπραγματευτούν την αμοιβή τους τους σε σχέση με τους άντρες (30% των γυναικών έναντι 47% των αντρών) είναι ιδιαίτερα απογοητευτικό. Αξίζει να σημειωθεί μάλιστα ότι το 60% των ερωτηθέντων (άντρες και γυναίκες) φαίνεται να αποδέχεται την ύπαρξη του μισθολογικού χάσματος, με το ποσοστό στις γυναίκες να αγγίζει μάλιστα το 73%.
- Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat³³, στην Ελλάδα το συνολικό μισθολογικό χάσμα άγγιξε το 10,4% το 2018, ενώ ο αντίστοιχος ευρωπαϊκός μέσος όρος το 2020 βρισκόταν στο 13% (δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Ελλάδα για το 2020).

Ενδιαφέροντα ευρήματα προέκυψαν επίσης από την πρωτογενή έρευνα που πραγματοποιήσα στους προπτυχιακούς φοιτητές του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Πιο συγκεκριμένα, από τη συγκεκριμένη έρευνα, εξάχθηκαν τα εξής παρακάτω συμπεράσματα:

- Η διαφορά μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που απάντησαν ορθά στις 4 από τις 5 απαντήσεις είναι σχεδόν αμελητέα (αγόρια 48,33%-κορίτσια 47,37%). Αν ληφθεί υπ'όψιν ως κριτήριο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού η ορθή απάντηση και στις 5 ερωτήσεις, τα κορίτσια έχουν ένα προβάδισμα σε σχέση με τα αγόρια (κορίτσια 31,58%,- αγόρια 26,67%).
- Το ποσοστό των αγοριών και των κοριτσιών που απάντησαν ορθά στις 4 από τις 5 απαντήσεις είναι αρκετά χαμηλό, συγκεκριμένα κάτω του 50%. Αν λάβει κανείς υπ'όψιν το γεγονός ότι πρόκειται για φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα απογοητευτικά.
- Τα αποτελέσματα είναι ακόμα πιο αποθαρρυντικά στη δεύτερη περίπτωση, στην οποία λήφθηκε υπ'όψιν ως κριτήριο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού η ορθή απάντηση στο σύνολο των 5 ερωτήσεων.

³³ Eurostat ([EARN GR GPG](#) , [EARN GR GPGR2](#))

- Αναδεικνύεται για άλλη μία φορά η έλλειψη βασικών χρηματοοικονομικών γνώσεων σε άτομα ανώτερου μορφωτικού επιπέδου.

Αν ληφθούν υπόψιν τα παραπάνω συμπεράσματα, είναι εμφανές ότι υπάρχει καθολικό έλλειμμα χρηματικών γνώσεων και στα δύο φύλα. Ακόμα και σε περιπτώσεις που κατά κανόνα το μορφωτικό επίπεδο είναι ανώτερο, το φαινόμενο δε φαίνεται να περιορίζεται ικανοποιητικά. Ωστόσο, δεν παύει να ισχύει το γεγονός ότι, αν και ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός φαίνεται να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τμήματα τόσο του αντρικού όσο και του γυναικείου πληθυσμού, οι γυναίκες συνεχίζουν να πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άντρες από την έλλειψη χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, κατάσταση η οποία παρατηρείται δυστυχώς σε παγκόσμιο επίπεδο, με την Ελλάδα να μην αποτελεί εξαίρεση. Για αυτό το λόγο, καθίσταται επιτακτική ανάγκη η ανάληψη πρωτοβουλιών τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο όσον αφορά τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση και το χρηματοοικονομικό αλφαβητισμό, προκειμένου το σύνολο των πολιτών να έχει πρόσβαση σε πολύτιμα γνωσιακά εφόδια, η απόκτηση των οποίων θα αποδειχθεί καθοριστική για την αντιμετώπιση των απαιτήσεων και των προκλήσεων της σύγχρονης κοινωνίας και την κατάκτηση της μακροπρόθεσμης χρηματοοικονομικής τους ευημερίας.

Βιβλιογραφία

Αγγλική βιβλιογραφία

Bagci, Hasim & Kahraman, Y. (2020). "The Effect of Gender on Financial Literacy". *Research of Financial Economic and Social Studies (RFES)*

Bucher-Koenen, T. Alessie, R., Lusardi, A. & van Rooij, M. (2021). "Fearless woman: Financial Literacy and Stock Market Participation", *NBER*, Working Paper

Bucher-Koenen, T. Alessie, R., Lusardi, A. & van Rooij, M. (2017). "How Financially Literate are Women? An Overview and New Insights," *Journal of Consumer Affairs*, Volume 51, Issue 2, pp. 255-283

Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., Ansar, S. and Hess, J. (2017). "The 2017 Global Findex Database: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution", World Bank

Greimel-Fuhrmann. B. & Silgoner, M. (2018). "Analyzing the Gender Gap in Financial Literacy". *International Journal for Infonomics (IJI)*, Volume 11, Issue 3

Hasler, A. & Lusardi, A. (2017). "The Gender Gap in Financial Literacy: A Global Perspective", GFLEC

Hung, A., Yoong, J. & Brown, E. (2013). "Women and Financial Literacy: OECD/INFE Evidence, Survey and Policy Responses", OECD

Hung, A., Yoong, J. and Brown, E. (2012). "Empowering Women Through Financial Awareness and Education", OECD

Illing H., Schmieder J.F., Trenkle S. (2021). "The Gender Gap in Earnings Losses after Job Displacement", IZA DISCUSSION PAPER NO. 14724

Klapper, L., Lusardi, A., van Oudheusden, P. (2015). "Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey", GFLEC

Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell. 2017(a). "Women Retirement Security. Trends and Issues", *TIAA Institute*

Lusardi, A. & Mitchell, O. (2014). "The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence", *Journal of Economic Literature*, Volume 52, No. 1, pp. 5-44

Lusardi, A. & Mitchell., O. (2008). "Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare?" *American Economic Review*, Volume 98, Issue 2, pp. 413-17.

Miller, M., Reichelstein, J., Salas, C., & Zia, B. (2014). "Can You Help Someone Become Financially Capable? A Meta-Analysis of the Literature." *Policy Research Working Paper*, No. 6745. World Bank, Washington, DC.

Philippas, N.D. and Avdoulas, C. (2019). "Financial Literacy and Financial Well-Being Among Generation-Z University Students: Evidence from Greece", *The European Journal of Finance*, Vol. 26/4-5, pp. 360-381

Sholevar, M. & Harris, L. (2020). "Women Are Invisible?! A Literature Survey on Gender Gap and Financial Training". *Citizenship Social and Economics Education*, Volume 19, Issue 2, pp.87-99

Tinghog, G. et al. (2021). "Gender Differences in Financial Literacy: The Role of Stereotype Threat". *Journal of Economic Behavior & Organization*, Volume 192, Issue 5, pp. 405-416

Πηγές από Διεθνείς Έγκυρους Οργανισμούς

Accenture (2020). "COVID-19: How consumer behavior will be changed"

Atomico/Slush (2021). State of European tech 21

'Building a Union of Equality', the European Pillar of Social Rights Action Plan, adopted on 4 March 2021.

<https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>.

Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union-Part three: Union policies and internal actions-Title X: Social Policy-Article 157 (ex article 141 TEC)

COM/2021/93 final Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL to strengthen the application of the principle of equal pay for equal work or work of equal value between men and women through pay transparency and enforcement mechanisms.

European Commission (2022). Report on gender equality in the EU

European Commission (2020). The gender pay gap situation in the EU.

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en

European Council-press release. The Porto declaration (May 2021)

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/05/08/the-porto-declaration/>

Eurofound and EIGE (2021). Upward convergence in gender equality: How close is the Union of equality? Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Eurofound and European Commission Joint Research Centre (2021). European Jobs Monitor 2021: Gender gaps and the employment structure, European Jobs Monitor

series, Publications Office of the European Union, Luxembourg European Banking Federation (2020). Financial Literacy Playbook for Europe

European Parliament (2022). "Understanding the gender pay gap: definition and causes"

<https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vl59mpupm0vq?ctx=vk4jic6t1dxz>

European Union/OECD (2022). Financial competence framework for adults in the European Union

Eurostat (26/02/22) (EARN_GR_GPG , EARN_GR_GPGR2)

Eurostat (October 2020). Impact of COVID-19 on employment income-advanced estimates

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Impact of COVID-19 on employment income - advanced estimates&stable=1](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Impact_of_COVID-19_on_employment_income_-_advanced_estimates&stable=1)

Eurostat (April 2022). Employment-annual statistics

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment - annual statistics#Remote work significantly up in 2020](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_-_annual_statistics#Remote_work_significantly_up_in_2020)

Eurostat (2021). "Closing the gender pension gap?"

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210203-1>

Factsheet on the gender pay gap (2022)

Financial Industry Regulatory Authority, Investor Education Foundation (2018). "National Financial Capability Study"

OECD/INFE (2020). International Survey of Adult Financial Literacy, OECD Publishing

OECD (2016). Financial Education in Europe: Trends and Recent Developments, OECD Publishing, Paris

OECD/European Commission (2021). The Missing Entrepreneurs 2021: Policies for Inclusive Entrepreneurship and SelfEmployment

OECD/European Commission (2011). Better Entrepreneurship Policy Tool

Stanford Center on Longevity. "The Women's Financial Security Project"

OECD (2021) Gender wage gap indicator. (Accessed on 21 January 2023)
<https://data.oecd.org/earnwage/gender-wage-gap.htm>

OECD (2022). The gender pay gap continues to close but slowly

<https://www.oecd.org/coronavirus/en/data-insights/the-gender-pay-gap-continues-to-close-but-slowly>

<https://globalmoneyweek.org/>

<https://gflec.org/education/questions-that-indicate-financial-literacy/>

Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο (2020). “Το χάσμα αμοιβών μεταξύ των δύο φύλων στην ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί”

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20200227STO73519/to-chasma-amoiwon-metaxu-ton-duo-fulon-stin-ee-stoicheia-kai-arithmoi-grafima>

Πηγές Διαδικτύου

Bremen, J.M. (18 July 2022). “Solving the Global Gender Wealth Equity Gap”, Forbes

Barrett, C. (4 March 2022). “Seven things women need to know about money”, Financial Times

Basi, M. (13 July 2022). “Measuring wealth: A key step to narrow the gender gap”, WTW.

Gunjan Nagpal (30 October 2022). “Why Should the Gender Gap in Financial Literacy Concern Us?”, shethepeople.

Roth, J.D. (13 April 2018). “The stages of financial freedom: The road to financial independence”, *Get rich slowly*

<https://www.getrichslowly.org/stages-of-financial-freedom/>

<https://www.investopedia.com/guide-to-financial-literacy-4800530>

Ελληνική βιβλιογραφία

Σταθοπούλου, Α. (2022). “Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και έμφυλες εισοδηματικές ανισότητες”, *Οικονομικά χρονικά*, No. 178, Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας

Φίλιππας, Ν. (2022). “Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός: Μια απαραίτητη δεξιότητα των πολιτών για τον 21^ο αιώνα”, *Οικονομικά χρονικά*, No. 178, Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας

Φίλιππας, Ν. (31/10/2019) “Χρηματοοικονομική ανεξαρτησία: Τα έξι βήματα για να την πετύχουμε”, Έθνος

<https://www.ethnos.gr/opinions/article/69382/xrhmatooikonomikhanexarthsiataexi-bhmatagianathnpeytyxoyme>

WOMEN ON TOP/ΑΘΗΝέα/qed/Παπαστράτος/PMI (2021). Μαθήματα Οικονομίας: Μια Έρευνα για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό των Γυναικών στην Ελλάδα